Пролетары ўсіх краёў, злучайцеся!

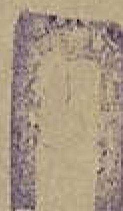
ПРАЦЫ БЕЛАРУСКАГА НАВУКОВА-ДАСЬЛЕДЧАГА ІНСТЫТУТУ СЕЛЬСКАЕ і ЛЯСНОЕ ГАСПАДАРКІ імя Ў. І. ЛЕНІНА пры СНК БССР

Т. IV АДДЗЕЛ МЭЛІОРАЦЫІ і КУЛЬТУРЫ БАЛОТ № 1

Вучоны Аграном У. С. ЛІНЕВІЧ

РЭНТАБЕЛЬНАСЬЦЬ ІНТЭНСЫЎНАЙ КУЛЬТУРЫ БАЛОТ
ПА 12-ГАДОВЫХ МАТАР'ЯЛАХ (1914—1925 г.)
МЕНСКАЙ БАЛОТНАЙ ДАСЬЛЕДЧАЙ СТАНЦЫІ

З ПРАДМОВАЮ ПРОФ. Н. С. ФРАЛОВА.

ТРУДЫ
БЕЛОРУССКОГО НАУЧНО-ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКОГО ИНСТИТУТА СЕЛЬСКОГО и ЛЕСНОГО ХОЗЯЙСТВА имени В. И. ЛЕНИНА при СНК БССР

Ученый Агроном В. С. ЛИНЕВИЧ

РЕНТАБЕЛЬНОСТЬ ИНТЕНСИВНОЙ КУЛЬТУРЫ БОЛОТ
ПО 12-ти ЛЕТНИМ ДАННЫМ (1914—1925 г.)
МИНСКОЙ БОЛОТНОЙ ОПЫТНОЙ СТАНЦИИ

С предисловием проф. Н. С. ФРОЛОВА.

BULLETIN
OF THE WHITE RUTHENIAN LENIN'S INSTITUTE OF SCIENTIFIC RESEARCH OF AGRICULTURE AND FORESTRY AT THE SOVIET OF PEOPLE'S COMMISSARIES OF WRSSR.

V. S. LINIEVITCH, learned agriculturist.

RENTABILITY
OF INTENSIVE MOOR CULTURE AS RESULT
OF 12 YEARS CONTINUAL EXPERIMENTS
AT MINSK MOOR EXPERIMENTAL STATION

WITH A PREFACE BV PROF. N. S. FROLOFF.

МЕНСК — MINSK
1928 г.

ЗАУВАЖАНЫЯ ПАМЫЛКІ ДРУКУ.

Стар.:		Надрукавана:	Трэба чытаць:
8	Зьнізу 3 радок.	Palutrichum	Polytrichum
„	„ 4 радок.	Coriceto-Hipnetum	Cariceto-Hypnetum
15	§ 1	engiltigen	entgiltigen
30	§ 2, зьнізу 10 і 11 рад.	Баранаваньне аўрасавай бараной Eggen mit der Aurasegge.	Укатваньне гладкім катком Ebenen mit der Glattwalze
31	§ 7 (зьнізу 2 рад. таб.) у графе жанчын ці падлет.	7 руб. 0,5 кап.	7 руб. 05 кап.
32	§ 6, зьнізу 3 і 4 рад. таб.	18% Салетра чылійская 18% Chilisalpeter	Салетра чылійская Chilisalpeter.

Пролетары ўсіх краёў, злучайцеся!

ПРАЦЫ БЕЛАРУСКАГА НАВУКОВА-ДАСЬЛЕДЧАГА ІНСТЫТУТУ СЕЛЬСКАЕ і ЛЯСНОЕ ГАСПАДАРКІ імя Ў. І. ЛЕНІНА пры СНК БССР

Т. IV АДДЗЕЛ МЭЛІОРАЦЫІ і КУЛЬТУРЫ БАЛОТ № 1

Вучоны Аграном У. С. ЛІНЕВІЧ

РЭНТАБЕЛЬНАСЬЦЬ ІНТЭНСЫЎНАЙ КУЛЬТУРЫ БАЛОТ

ПА 12-ГАДОВЫХ МАТАР'ЯЛАХ (1914—1925 г.)

МЕНСКАЙ БАЛОТНАЙ ДАСЬЛЕДЧАЙ СТАНЦЫІ

З ПРАДМОВАЮ ПРОФ. Н. С. ФРАЛОВА.

ТРУДЫ
БЕЛОРУССКОГО НАУЧНО-ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКОГО ИНСТИТУТА СЕЛЬСКОГО и ЛЕСНОГО ХОЗЯЙСТВА имени В. И. ЛЕНИНА при СНК БССР

Ученый Агроном В. С. ЛИНЕВИЧ

РЕНТАБЕЛЬНОСТЬ ИНТЕНСИВНОЙ КУЛЬТУРЫ БОЛОТ
ПО 12-ти ЛЕТНИМ ДАННЫМ (1914—1925 г.)
МИНСКОЙ БОЛОТНОЙ ОПЫТНОЙ СТАНЦИИ
С предисловием проф. Н. С. ФРОЛОВА.

BULLETIN
OF THE WHITE RUTHENIAN LENIN'S INSTITUTE OF SCIENTIFIC RESEARCH OF AGRICULTURE AND FORESTRY AT THE SOVIET OF PEOPLE'S COMMISSARIES OF WRSSR.

V. S. LINIEVITCH, learned agriculturist.

RENTABILITY
OF INTENSIVE MOOR CULTURE AS RESULT
OF 12 YEARS CONTINUAL EXPERIMENTS
AT MINSK MOOR EXPERIMENTAL STATION
WITH A PREFACE BY PROF. N. S. FROLOFF.

МЕНСК — MINSK

1928 г.

Зак. № 1780. У ліку 1.000 экз. Галоўлітбел № 607.

1-ая друкарня Беларускага Дзяржаўнага Выдавецтва.

ПРАДМОВА.

Літаратура па пытаньнях эканомікі мэліорацыі вельмі бедная. Працы, якія маюцца ў гэтай галіне, разглядаюць у большай частцы мэліорацыі, як народна-гаспадарчае мерапрыемства і адпаведна трактуюць аб іх народна-гаспадарчым значэньні. Аналізу эканамічнага боку мэліорацыі з пункту погляду паасобнага сельска-гаспадарчага мерапрыемства мы амаль што ня маем, і ўся справа тут звычайна зводзіцца да параўнаньня ўраджайнасьці альбо прыбытку дзесяціны абсушанай ці арашаемай плошчы і немэліараваных угодзьдзяў. У якой адносіне гэтая ўраджайнасьць і прыбытак знаходзяцца да вытвараных затрат, у асаблівасьці аснаўнога капіталу, якая частка гэтага аснаўнога капіталу, у якім разьмеры ўваходзіць у штогоднія затраты вытворчасьці, як гэтыя затраты пакрываюцца прыбыткам—амаль што ніколі, у асаблівасьці ў адносіне абсушальных мэліорацый, не вывучаецца.

Галоўнай прычынай гэтага зьяўляецца, па-першае, адсутнасьць неабходных дзеля гэтага даных, па-другое, нераспрацованасьць мэтадалёгічнага боку пытаньня.

Менская Балотная Дасьледчая Станцыя зьяўляецца першай у СССР установай, якая сабрала ўжо досыць значны, за час свайго існаваньня матар'ял дзеля дэталёвага эканамічнага аналізу прыбытку сельска-гаспадарчых расьлін на тарпяніку. Усебаковае вывучэньне даных Менскай Балотнай Станцыі як у гэтым, так і ўва многіх іншых адносінах мае аграмаднае значэньне дзеля высьвятленьня разнастайных, у прыватнасьці эканамічных, пытаньняў мэліорацыйнай справы. Праца **агранома-культуртэхніка У. С. Ліневіча**, якая прысьвечана гэтым пытаньням, прадстаўляе пагэтаму вялікую вартасьць.

Другое, ня менш каштоўнае, значэньне гэта праца мае таму, што ў ёй, на наш погляд, ужыты дасканала-правідловы мэтадалёгічны прыём дзеля нахаджэньня і вылічэньня таго прыросту чыстага прыбытку—мэліорацыйнай рэнты, стварэньне якой і складае галоўны эканамічны інтарэс зямельна-мэліорацыйных паляпшэньняў. Дасканала правідлова аўтар прылічыў да штогодніх затрат вытворчасьці ўсе расходы ня толькі па зваротнаму і аснаўному капіталу, з далучэньнем сюды як амартызацыі, так і проценту на капітал, выплат якога, з пункту погляду мэліорацыйнага прадпрыемства, разглядаемага, як самастойны рахунак у гаспадарцы, прадстаўляе некаторы няўхільны расход.

Ня зусім яскравым зьяўляецца вылучэньне аўтарам асобнай групы расходаў на „вечныя мэліорацыі", на якія ён не налічвае проценту пагашэньня, але аналіз гэтага пытаньня выходзіць напэўна за межы працы. Гэта-ж самае трэба сказаць і аб прынятым разьмеры амартызацыйных і іншых адлічэньняў.

Да асаблівай вартасьці працы трэба аднесьці тое, што аўтар не абмежаваўся толькі атрыманьнем тых ці іншых цыфравых вынікаў, але даў ім некаторае і эканамічнае асьвятленьне, у прыватнасьці, разглядзеў атрыманыя вынікі з пункту погляду сялянскае гаспадаркі.

Праца Ў. С. Ліневіча напэўна займе ня толькі сваё, і даволі значнае, месца ў літаратуры па эканоміцы мэліорацыі, але разам з тым прынясе і вялікую карысьць распрацаванымі ў ёй данымі дзеля пастаноўкі і абаснаваньня практычных мерапрыемстваў у галіне мэліорацыі і культуры балот.

Н. Фралоў.
Прафэсар Беларускай С.-Г. Акадэміі.

Горы-Горкі.
Студзень 1928 г.

УСТУП.

Менская Балотная Дасьледчая Станцыя ўжо даказала тэхнічную рацыянальнасьць інтэнсыўнай культуры балот, але да гэтага часу не даказала яе эканамічнай рацыянальнасьці. А між тым гэтага патрабуюць ня толькі тыя штогоднія выдаткі, якія траціць Рэспубліка, але і тая праца, якую ўкладаюць сяляне ў справу культуры балот. Працоўныя масы сельскага насельніцтва, якія вераць вялікім тэхнічным дасягненьням на балоце Менскай Балотнай Дасьледчай Станцыі, арганізоўваюцца ў мэліорацыйныя таварыствы і з страхам прыступаюць да культуры балот. Сяляне інстынктыўна адчуваюць карыснасьць культуры балот і вобмацкам ідуць да яе, але калі сяляне могуць ісьці так, дык Дзяржава, якая траціць вялікія сродкі, ісьці вобмацкам ня толькі ня можа, але і не павінна. Усім установам, якія кіруюць сельскай гаспадаркай, неабходна мець зусім абаснаваную і эканамічна даказаную ісьціну аб рэнтабельнасьці культуры балот, каб з поўнай пэўнасьцю накіроўваць на гэты шлях сялянскія масы і гэтым самым выводзіць іх гаспадаркі з крызісу.

Маючы на ўвазе гэтае меркаваньне, я і прыступіў да эканамічнага аналізу с.-г. культур на торпе і вытлумачэньню рэнтабельнасьці інтэнсыўнай культуры балот.

Дзеля дасягненьня мэты, я разьдзяліў сваю працу на тры часткі. Першая частка мае апісальны характар эканамічна-гістарычных умоў дасьледчай балотнай гаспадаркі на Камароўскім балоце.

Другая частка мае дэталёвы эканамічны аналіз сельска-гаспадарчых расьлін на торпе, якія дасьледваліся ў гаспадарцы Менскай Балотнай Дасьледчай Станцыі. У гэтай частцы падлічаны і дэталёва распрацаваны ўсе аб'екты, якія маюць уплыў на прыбытак сельска-гаспадарчых расьлін як ва ўмовах гаспадаркі, якая ставіць сабе мэту атрымаць найбольшы чысты прыбытак ці найбольшую рэнту, гэтак і ва ўмовах працоўнай гаспадаркі, якая ставіць сабе мэту атрымаць найбольшы ўмоўна-чысты прыбытак, альбо найбольшую аплату працоўнага дню.

Трэцяя частка разглядае чысты прыбытак і агульную рэнту на мэліяраваным тарпяніку і прычыны яе зьяўленьня пасьля грунтоўнага паляпшэньня балота.

Выдаткі на мэліорацыю я падзяліў на два віды: на **вечную мэліорацыю**, якая існуе вечна і не падлягае амартызацыі, і на **мэліорацыю, якая падлягае амартызацыі**. Такім мэтадам, мне здаецца, **магчыма ўхіліцца ад той блытаніны,** якая ўносіцца працаўнікамі, асабліва ў **практычных пытаньнях мэліорацыі,** напрыклад, стаіць пытаньне, **куды аднесьці выдаткі** на расьцяробку хмызьняку, раскарчоўку пнёў, першае ўзорваньне і г. д. Гэтае пытаньне вырашаецца розна:

адны працаўнікі адносяць памянёныя выдаткі за рахунак сельска-гаспадарчых культур першых гадоў, другія адносяць іх да мэліорацыйных пабудоў, якія падлягаюць пагашэньню на працягу цэлага шэрагу гадоў, а трэція гэтыя выдаткі і зусім ігнарыруюць. Лічачы, што ўсе гэтыя тры выпадкі аднясеньня альбо ігнарыраваньня выдаткаў **несправядлівы**, я падзяліў усе мэліорацыі на два віды. Эканамічную рацыянальнасьць с.-г. расьлін на торпе разглядаў з чатырох бакоў: па масе і норме рэнты ва ўмовах прадпрыемчай гаспадаркі, па аплаце працоўнага дню і ўмоўна-чыстым прыбытку ва ўмовах працоўнай гаспадаркі з лішкам і недахопам працоўнай сілы (гл. рысунак № 1).

Аналізаваў с.-г. культуры на тарпяніку пры трох відах абсушкі: адкрытымі канавамі, фашынавым і ганчарна-трубкавым дрэнажом і ў некаторых выпадках пры сярэдніх выдатках з гэтых трох відаў абсушкі.

Дзеля вывадаў сярэдняга прыбытку з аднаго гэктара тарпяніку я прымаў пад увагу ўсю карысную плошчу Камароўскага балота з дэталёвым вучотам прапорцыі с.-г. расьлін існуючых севазваротаў гаспадаркі.

Трэба заўважыць, што амаль усе матар'ялы ўзяты з даных сапраўднай гаспадаркі і пагоджаны з яе жыцьцёвымі ўмовамі. Зразумела, што гэта складала большыя цяжкасьці ў выкананьні працы, бо абстрактныя разважаньні непараўнана лягчэй тых, якія маюць абавязковыя ўмовы жыцьцёвай пагоджанасьці. Але, ня гледзячы на ўсе цяжкасьці, дзеля большага посьпеху культуры балот, я прыступіў да гэтай працы. І спадзяюся, што гэта праца дасьць магчымасьць грунтоўна абаснаваць практычныя мерапрыемствы ў галіне мэліорацыі і культуры балот.

Пры выкананьні гэтай працы сустракаліся цяжкія пытаньні, на якія ласкава давалі тлумачэньні Дырэктар Менскай Балотнай Дасьледчай Станцыі М. В. Дакукін і праф. Н. С. Фралоў, за гэта прыношу ім шчырую падзяку.

ЧАСТКА I.

Гісторыя разьвіцьця дасьледчай гаспадаркі на Камароўскім балоце.

У мінулым Камароўскі балотны масыў прадстаўляў дрыгву, якую падтапляла вада. Крынічныя і павярховыя воды служылі крыніцай збытковага абвільгаценьня масыва, а з тэй прычыны, што абсушальная сетка адсутнічала, дык вадзе была поўная магчымасьць падымаць сьвежы нязгніўшы матар'ял і жывы пакроў балотнай расьліннасьці. Дрыгва была настолькі топкая, што большая частка балота была недаступна для рагатай жывёлы і амаль што для чалавека, асабліва ў мокрыя гады. У больш спрыяючыя гады Камароўскае балота служыла часткова натуральнай сенажацьцю, часткова папасам для жывёлы. Вядома, што балотная плошча эксплёатавалася ня ўся, а ў большай частцы і зусім не скарыстоўвалася, за выключэньнем найбольш узвышаных месц пэрыфэрыі балотнага масыва. Гэта пацьвярджаецца яшчэ тым, што ў 1914 годзе вялікая плошча балота зусім ня была зачэплена культурай чалавека. У сучасны момант можна прасачыць на балотнай плошчы, якая належыць Менскаму Камхозу і паасобным сялянам, што яна скарыстоўваецца ня штогодна і ня ўся, але ўжо не таму, што яна не абсушана, а таму, што натуральныя сенажаці не даюць належнай ураджайнасьці, каб зрабіць іх рэнтабельнымі.

Камароўскае балота па свайму вельмі карыснаму становішчу ў адносіне да рынку не магло не зьвярнуць на сябе ўвагі сваіх уласьнікаў. Паасобныя гаспадары спрабавалі прыводзіць свае пляцы ў больш-менш культурнае становішча пры дапамозе абсушкі і расьцяробкі хмызьняку. Паляпшэньне гэтае праводзілася не сыстэматычна і не ў агульным маштабе. Кожны паасобны гаспадар прымяняў самыя рознастайныя спосабы паляпшэньня свайго пляцу, напрыклад, адны спрабавалі абсушаць, другія расчышчалі ад хмызьняку, трэція спрабавалі навозіць гарадзкое сьмяцьцё на больш дастўпныя месцы, а іншыя і зусім нічога не прадпрымалі да паляпшэньня сваіх пляцоў. Такія адносіны ўласьнікаў да сваіх пляцоў тлумачацца тым, што ўвесь балотны масыў знаходзіўся ў карыстаньні дробнага сялянства, за выключэньнем плошчы ў 30 дзесяцін, якая належала доктару Яноўскаму. Адна абсушка балота ня толькі не давала ніякай карысьці, але, наадварот, прыводзіла да частковага памяншэньня масы дзіка-асокавай расьліннасьці. Такое становішча адпіхала і найбольш прадпрыімных гаспадароў. Яны кідалі сваю працу, і ўсе праведзеныя канавы падпадалі паступоваму зарастаньню і засьмечаньню. А балотны масыў ізноў пакрываўся на большую палову году вадой. Зразумела, што доктар Яноўскі, маючы вялікую плошчу (30 дзесяцін), меў магчымасьць будаваць больш рацыянальна абсушальную сетку. Ён праводзіў канавы на адлегласьці 50—100 саж. Але гэтая абсушка не давала належных вынікаў таму, што ня было добрай вадаадводнай сеткі. Дый сама абсушальная сетка,

якая была праведзена доктарам Яноўскім на сваім пляцу, была прызнана Менскай Балотнай Станцыяй нездавальняючай. Наогул, трэба сказаць, што ўсе працы на Камароўскім балоце вельмі мала адбіліся на яго дзікай, натуральнай расьліннасьці, а ў некаторых месцах і зусім не адбіліся.

Зразумела, што такое становішча расьліннасьці і самога балота не магло дапамагчы атрымаць больш-менш здавальняючыя ўраджаі гаспадаром. Гэта пацьвярджаюць і сяляне, якія так ці інакш карысталіся гэтым балотам.

Па іх словах, адзін гэктар балота ня мог даць больш 70 пудоў сена; але, заўважаюць, што такі ўраджай магчыма было атрымаць толькі з таго гэктару плошчы, якая была на пэрыфэрыі балота і якая пераходзіла ў мінэральную глебу, дзе атрымоўвалі мурожнае сена. Звычайны тарпянік такіх ураджаяў не даваў, яны дасягалі толькі 40—45 пудоў на гэктар.

Малы прыбытак балота ў мінулым відаць яшчэ і з таго, што адзін уласьнік яго, Тамаровіч Павел, здаў у 1907 годзе ў арэнду Тамашэвічу Віталію 9,5 дзесяцін зямлі [1]), у лік якіх увайшло 6 дзесяцін балота Камароўскага масыву, за 70 руб. гадавой арэнды. Па словах таго-ж Тамаровіча, цанілася ва ўмове галоўным чынам мінэральная глеба, плошча якой складала 3,5 дзесяціны, а балота было толькі ў якасьці дадатку. Ён-жа заўважыў, што яго арандатар ня штогодна эксплёатаваў балотную плошчу па яе нерэнтабельнасьці.

Першая дасьледчая гаспадарка ў б. Менскай губэрні была арганізавана ў маёнтку Сялянска-Пазямельнага Банку на балотным пляцу „Кукуцелка“ пры мч. Лахве б. Мазырскага павету ў 1911 годзе. Балотны пляц Кукуцелка быў выгадным месцам дзеля арганізацыі дасьледчай балотнай гаспадаркі тым, што ён прадстаўляў сабою ўсе тыпы балот: нізіннае, пераходнае, махавое і г. д. Але масыў Кукуцелка быў ня зручны з прычыны неадхільнага падтопу ад ракі Сьмердзі і па месцы разьмяшчэньня, значыцца, зьяўляўся і мала прыступным для масавага даведваньня яго. Такім чынам, насьпявала неабходнасьць у арганізацыі другое балотнае гаспадаркі з падручным месцам разьмяшчэньня для масавага даведваньня яго. Па думцы загадчыка Менскай Балотнай Дасьледчай Станцыі А. Ф. Флёрава, такім месцам мог служыць Камароўскі балотны масыў. Гэтую думку дэпартамэнт земляробства пачаў праводзіць у жыцьцё ў 1912 годзе, калі ён узяў у арэнду 4 дзесяціны балота ў доктара Яноўскага на Камароўскім масыве пад апорны пункт пры М. Бал. Дасьл. Станцыі. У гэтым-жа годзе, гэты балотны пляц быў асушаны адкрытымі канавамі, восеньню ў 1913 годзе ўзораны і вясной 1914 году перададзены Менскай Бал. Дасьл. Станцыі.

Прафэсар А. Т. Кірсанаў адзначае [2]), што плошча адведзенага пляцу была не зачэплена культурай. Далей ён кажа, што тут ня было спробы абсушэньня балота. Зразумела, што пры такім становішчы балота расьлінная пакрышка мела магчымасьць заставацца ў дзікім незачэпленым становішчы. І складалася яна, галоўным чынам, з дзьвёх фармацый: Caricetum—herbosum і Coriceto—Hipnetum [3]). Трэба адзначыць, што па берагох тарпяніка сустракаліся падушкі з Palutrichum strictum Banks. Уся мінэральная глеба, якая прылягла да тарпяніка, была пакрыта, галоўным чынам, Nardus stricta.

---

[1]) Умова была зроблена тэрмінам да 1-га красавіка 1914 году.

[2]) Працы Менскай Бал. Дасьл. Ст. № 5.

[3]) Больш падрабязны сьпіс расьліннасьці гл. працы М. Б. Д. Станцыі № 2.

Летам 1914 г. вучастак быў дадаткова абсушаны часткаю дранажам з дошчак Буцаўскай сыстэмы, а часткаю адкрытымі канавамі. Драўляныя трубы закладаліся на адлегласьці 15, 20 і 30 мэтраў адна ад другой і на глыбіні аднаго мэтру. Уся павярхновая вада з балота адводзілася галоўнай магістральлю, якая праведзена праз усё балота, і якая ўліваецца ў гарадзкі канал, а праз яго і рэчку Пярэспу ў раку Сьвіслач. За два гады вучастак быў зусім абсушаны і ў 1915 г. засеяны аўсом, караньплодамі і мешанкаю лугавых траў, а ў 1916 г. ўжо ўвесь вучастак быў заняты мешанкай канюшыны з цімфейкай, якая трымалася да 1921 году.

З 1922 году на дасьледчай балотнай гаспадарцы пачынаецца новае жыцьцё: будуецца новы будынак, закупліваецца с.-г. і лугавы інвэнтар, праводзіцца абсушка дадатковых вучасткаў, значна пашыраецца с.-г. плошча і г. д.

У сучасны момант асушана і ўзята пад культуру 89,93 гэктара тарпяніка. Апрача таго, знаходзіцца:

Пад садам	1	гэктар
„ вэгетацыйным домікам . .	1 .	„
„ заказьнікам	13,25	„
„ канавамі	4,69	„
„ маладым лесам і хмызьняком .	7,57	„
„ шляхамі	7,62	„
„ сядзібай	3,5	„
„ ральлёю мінэральнае глебы .	45	„
„ пяском (высечаны лес) . .	43	„
Разам усіх угодзьдзяў . .	222,56	гэктараў.

Арганізацыя дасьледчай гаспадаркі Балотнае Станцыі.

У першыя гады свайго існаваньня дасьледчая балотная гаспадарка займалася толькі расьлінаводзтвам, а іншых галін ня было. У 1918 годзе быў арганізаваны малочны статак, які існаваў да 1926 г. і ліквідаваны, як мала-прыбытковая галіна гаспадаркі. У сучасны момант гаспадарка трымае толькі рабочую жывёлу (коні) у ліку 15 галоў. Фабрычна-тэхнічных прадпрыемстваў у гаспадарцы няма. Такім чынам, цяпер у гаспадарцы існуе толькі адна сельска-гаспадарчая галіна—расьлінаводзтва.

У паляводзтве гаспадаркай быў прыняты наступны 10-цёхпалёвы севазварот:

1) Мешанка канюшыны з цімафейкай.

2) Другі год карыстаньня мешанкай канюшыны з цімафейкай.

3) Трэці год карыстаньня мешанкай канюшыны з цімафейкай і ўвосень альбо вясной новы засеў той-жа мешанкай канюшыны з цімафейкай.

4) Першы год карыстаньня другім засевам мешанкі канюшыны з цімафейкай.

5) Другі год карыстаньня другім засевам мешанкі.

6) Трэці год карыстаньня другім засевам мешанкі і засеў жыта.

7) Ж ы т а.

8) Авёс і іншыя яравыя злакі.

9) 0,5 поля—мешанка вікі з аўсом, з элемэнтамі частковай папаравай апрацоўкі і 0,5 поля—каноплі.

10) Прапашныя: бульба, капуста, караньплоды і частка злакаў у выглядзе прапашных.

„Прыведзены*) севазварот трэба разглядаць толькі як схэму, якая паказвае асноўны прынцып культуры балот з разьлікам на максымум вытворчасьці с.-г. расьлін, якімі засяюцца палеткі гаспадаркі, пры мінімуме затрат працоўнай сілы на адзінку ўраджая, якія атрымоўваюцца ў гаспадарцы".

На першы погляд у гэтым севазвароце будзе незразумела чаргаваньне двухкратнага засеву (адзін за другім) мешанкі канюшыны з цімафейкай. Такое чаргаваньне мешанкі наводзіць на думку аб „клевероутомленіі". Але па досьледах М. Б. Д. Станцыі „клевероутомленіе" на торпе ня мае такой значнасьці, як на мінэральнай глебе.

З 1927 году вышэйпрыведзены 10-польны севазварот трохі зьмяняецца ў бок павялічэньня траў і памяншэньня злакаў, як менш тэхнічна-рацыянальных с.-г. расьлін на торпе, а таксама і меншай іх эканамічнай рэнтабельнасьці.

Чаргаваньне с.-г. расьлін у гэтым новым 10-ціпалёвым севазвароце будзе наступнае:

1) Травы (мешанка канюшыны з цімафейкай).
2) Травы другога году карыстаньня.
3) Травы трэцяга году карыстаньня.
4) Травы чацьвертага году карыстаньня і ўвосень альбо вясной другі засеў траў той-жа мешанкі.
5) Травы другога году карыстаньня другім засевам мешанкі.
6) Травы трэцяга году карыстаньня другім засевам мешанкі.
7) Травы чацьвертага году карыстаньня другім засевам мешанкі.
8) Зернавыя: жыта, авёс, ячмень, каноплі, віка і г. д.
9) Прапашныя: бульба, капуста, караньплоды і г. д.

Перамена севазвароту ў гаспадарцы выклікана тэхнічным меркаваньнем: па-першае, з-пад траў поле выходзіць менш засьмечаным, чым з пад зернавых, а па-другое, скарачаецца і сама плошча пад с.-г. расьлінамі, якія спрыяюць большай засьмечанасьці. Апрача таго, прымалась пад увагу меркаваньне і эканамічнага характару, напрыклад, мешанка траў у чацьвертым годзе дае больш-менш здавальняючы ураджай; у новым севазвароце ёсьць магчымасьці карыстацца гэтым ураджаем, чаго немагчыма было зрабіць у старым севазвароце. Адначасова з пераменай 10-ціпалёвага севазвароту ўводзіцца яшчэ два севазвароты: сяміпольны і вольны.

У сяміпольным севазвароце чаргаваньне с.-г. расьлін наступнае:

1) Прапашныя.
2) Травы (мешанка канюшыны з цімафейкай).
3) Травы другога году карыстаньня.
4) Травы трэцяга году карыстаньня.
5) Травы чацьвертага году карыстаньня.
6) Жыта.
7) Авёс.

З прыведзеных севазваротаў відаць, што сыстэма земляробства ў гаспадарцы шматпольна-травяная. Галоўным прадуктам гаспадаркі, які азначае рэнту, зьяўляюцца травы, прапашныя і авёс.

Сярэдняя ураджайнасьць сельска-гаспадарчых расьлін на торпе, якая атрымана за 12 год балотнай гаспадаркай, відаць з наступнай табліцы:

---

*) Праф. А. Т. Кірсанаў—„Аналіз галоўных с.-г. расьлін, якія дасьледваліся Менскай Балотнай Дасьл. Станцыяй з 1914 г. па 1924 г. укл.". Працы Менскай Балотнай Дасьледчай Станцыі № 9.

Ураджайнасьць с.-г. расьлін. Табліца № 1.
Ernteertrag der landwirtschaftlichen Kulturgewächse. Tabelle № 1.

№ чаргова Laufende Nummer	Назва сельска-гаспадарчых расьлін / Benennung der landwirtschaftlichen Kulturpflanzen	Зярна ці клубне-кораньплодаў з 1 г. / Getreide oder Knollen-Wurzelgewächse von 1 ha		Сена ці саломы з 1 г. / Heu oder Stroh von 1 ha	
		Пуд. Pud.	Кілёгр. Kg.	Пуд. Pud.	Кілёгр. Kg.
1	Мешанка канюшыны з цімафейкай / Mischung von Klee u Timotheusgras	—	—	308	5045
2	Брэменская мешанка траў / Bremer Grasmischung	—	—	229	3751
3	Мешанка вікі з аўсом на сена / Mischung von Wicke u. Hafer für Heu	—	—	291	4767
4	Авёс / Hafer	109	1785	245	4013
5	Ячмень / Gerste	98	1605	130	2029
6	Жыта азімае / Winterroggen	91,5	1509	182	2981
7	Жыта яравое / Sommerroggen	64	1048	113	1750
8	Бульба / Kartoffeln	972	15921	—	—
9	Турнэпс / Turnips	2696	44180	—	—
10	Морква кармавая / Futtermöhren	1694	27807	—	—
11	Капуста / Kohl	1664	27332	—	—
12	Бручка сталовая / Tischkohlrüben	1820	29811	—	—
13	Каноплі / Hanf	29,5	483	281	4603
14	Лён / Lein	18,3	300	244	3997

Вышэйпрыведзеная сярэдняя ўраджайнасьць с.-г. расьлін з гэктара тарпяніка зьяўляецца скарэй за ўсё мінімальнаю ўраджайнасьцю, бо цыфры ўраджайнасьці вылічваліся па дасьледных даных усіх вучасткаў, на якіх ставіліся досьледы, а вядома, што былі досьледы і такія, якія не давалі амаль што ніякага ўраджаю. Бязумоўна, што гэта адбівалася на паніжэньні сярэдняе ўраджайнасьці. Але гэта зроблена наўмысьля і дзеля таго, каб ухіліцца ад павялічанай рэнтабельнасьці культуры балот, якая іншы раз дапускаецца ў працах агітацыйнага зьместу. Апрача гэтага, ставілася мэта, каб прыбытак сельска-гаспадарчых расьлін дасьледчай гаспадаркі прыблізіць да прыбытку с.-г. расьлін звычайных гаспадарак. Больш падрабязна азнаёміцца з ураджайнасьцю с.-г. расьлін на балоце магчыма па даных праф. А. Т. Кірсанава „Аналіз ураджайнасьці галоўных расьлін, якія спрабаваліся на Менскай Балотнай Станцыі з 1914 па 1924 год уключна—працы Станцыі № 9".

Эканамічныя ўмовы дасьледчай балотнай гаспадаркі.

Камароўскі балотны масыў з агульнай плошчай 250 дзесяцін ляжыць з паўночна-ўсходняга боку г. Менску. Блізкасьць вялікага рынку спрыяе гаспадарцы рэалізаваць свае прадукты, якія яна прадае ў большасьці гуртам.

У ніжэйпрыведзенай табліцы паказаны сярэднія цэны сельска-гаспадарчых прадуктаў за тры гады з 1/IX—1923 г. па 1/IX—1926 г. па г. Менску. Я абмяжоўваюся цэнамі па г. Менску таму, што гаспадарка рэалізуе ўсе свае прадукты толькі на Менскім рынку. Лічу зусім лішнім прыводзіць цэны даваеннага часу. Гаспадарка хоць і існуе з 1914 году, але першыя гады яна мела параўнальна малы разьмер, як па плошчы, гэтак і па сваёй вялічыні наогул. Апрача таго, вайна і рэвалюцыя прывялі ў нясталае становішча ня толькі цэны, але і ўсю грашовую сыстэму. Наогул гаспадарка пачала шпаркім тэмпам праводзіць мэліорацыйныя пабудовы толькі пасьля грамадзянскай вайны з 1922 году. У гэты час, інтэнсыўнай працы гаспадаркі, была ўведзена і цьвёрдая валюта. Уся гэта акалічнасьць дазваляе мне застанавіцца на цэнах апошніх гадоў, г. зн. з 1/IX—1923 г. па 1/IX—1926 г.

Цэны на сельска-гаспадарчыя прадукты*). Табліца № 2.
Preise der landwirtschaftlichen Produkte*). Tabelle № 2.

№ Laufende Nummer	Назва сельска-гаспадарчых прадуктаў і мінэральных угнаеньняў. Benennung der landwirtschaftlichen Produkte und Mineral-Düngemittel.	Сярэдняя цана за тры гады 1 кілёгр. Durchschnitspreis auf 1 Kg. in 3 Jahren	
		Руб. Rub.	Кап. Kop.
1	Жыта Roggen	—	7,0
2	Пшаніца Weizen	—	9,3
3	Авёс Hafer	—	7,33
4	Ячмень Gerste	—	7,57
5	Ільнянае семя Leinsamen	—	11,11
6	Бульба Kartoffeln	—	2,56
7	Бручка сталовая Tischkohlrüben	—	1,53
8	Капуста Kohl	—	2,44

*) Зьвесткі аб цэнах на с.-г. прадукты па гораду Менску атрыманы ў ЦСУБ, а на мінэральныя ўгнаеньні, насеньне траў і караньплодаў узяты з ЦЗС НКЗБ; цэны на караньплоды ўзяты па сапраўднай прадажнай каштоўнасьці ў гаспадарцы.

*) Die Berichte über die Preise der landwirtschaftlichen Produkte in Minsk stammen von der staatlischen Zentralstelle für die Weissrussische Republik, die Berichte über die Preise auf Mineraldünger, Krautsamen und Wurzelfrüchte aus der Verwaltung des Zentral-depots des Landwirtschaftskommissariats derselden Republik die Preise auf Wurzelfrüchte entsprachen den tatsächlichen Kaufpreisen in der Wirtschaft.

№ Laufende Nummer.	Назва сельска-гаспадарчых прадуктаў і мінэральных угнаеньняў. Benennung der landwirtschaftlichen Produkte und Mineral-Düngemittel.	Сярэдняя цана за тры гады 1 кілёгр. Durchschnitspreis auf 1 Kg. in 3 Jahren	
		Руб. Rub.	Кап. Kop.
9	Сена канюшынавае Kleeheu	—	4,62
10	Сена балотнае Sumpfheu	—	3,05
11	Сена вікі з аўсом Wicke-Haferheu	—	3,42
12	Морква кармавая Futtermöhrhn	—	1,22
13	Турнэпс Turnips	—	0,92
14	Насеньне канаплянае Hanfsamen	—	9,16
15	Насеньне вікі Wickesamen	—	11,00
16	Насеньне канюшыны чырвонай Rotkleesamen	1	60
17	Насеньне канюшыны белай Weisskleesamen	1	40
18	Насеньне цімафейкі Timotheussamen	—	68
19	Насеньне кармавой морквы Futtermöhrensamen	2	—
20	Насеньне турнэпса Turnipssamen	3	—
21	Пянька Hanf	—	35,47
22	1000 экзэмпляраў расады капуснае і бручкі 1000 Stück Kohl u. Kohlrübensetzlinge	2	—
23	Салома азімая Winterstroh	—	1,95
24	Салома яравая Sommerstroh	—	2,34
25	Фосфорытная мука 28—30°/o Phosphormehl	—	3
26	Касьцяная мука 28—32°/o Knochenmehl	—	5,2
27	Тамасаў шлак 16°/o Thomasschlacke	—	6,9
28	Расійскі супэрфасфат 12°/o Russisches Superphosphat 12°/o	—	6,25
29	Замежны супэрфасфат 18°/o Ausländisches Superphosphat 18°/o	—	7,25
30	Чылійская салітра Chilisalpeter	—	22,0
31	Калійная соль 38—40°/o Kalisalz 38—40°/o	—	8,25

Каштоўнасьць працоўнага дню расцэньваецца ў гаспадарцы наступным чынам *):

1) Каня **) . . . . 1 р. 25 к.

2) Мужчыны . . . . 1 „ —

3) Жанчыны ці падлетка . . — 75 к.

У гаспадарцы ўсе сэзонныя працы выконваюць падзённыя працаўнікі. Сталых працаўнікоў гаспадарка трымае толькі шэсьць чалавек. Ĭ дзеля кіраваньня гаспадаркай трымаецца загадчык гаспадаркі, рахункавод і старшы рабочы. Гаспадарка хоць і адносіцца да капіталаінтэнсыўнай сыстэмы, але з той прычыны, што вытварае толькі расьлінаводныя прадукты, яна не патрабуе складанага адміністрацыйнага кіраваньня.

---

*) Каштоўнасьць працоўнага дню прыводзіцца па сапраўднай аплаце гаспадаркаю.

**) Каштоўнасьць працоўнага дню каня вылічана па сапраўднай каштоўнасьці ўтрыманьня каня ў гаспадарцы. Э. Ĭ. Шыпэрка — „Матар'ялы па эканамічнай ацэнцы культуры балот па даных Камароўскай балотнай гаспадаркі з прадмоваю А. Т. Кірсанава. „Запіскі Бел. Дз. Інстытуту Сельскае і Лясное Гаспадаркі“, выпуск № 9—1925 г.

ЧАСТКА II.

Асноўны капітал на гэктар балота.

Пераходзячы да вывучэньня і дэталёвай распрацоўкі эканамічных фактараў культуры балот, трэба спыніцца раней за ўсё на элемэнтах, з якіх складаюцца асноўныя выдаткі гаспадаркі. Сюды прыходзіцца аднесьці выдаткі на мэліорацыю, будынак і нярухомы інвэнтар. Што-ж датычыцца жывога інвэнтару, дык дзеля прастаты разьлікаў я яго ня ўводжу ў свае разрахункі, а абмяжоўваюся толькі той каштоўнасьцю працоўнага дню, якая вылічана на падставе гадавога ўтрыманьня каня.

а) Вечныя мэліорацыі.

Выдаткі на мэліорацыі я падзяляю на дзьве часткі: 1) **на вечныя мэліорацыі**, выдаткі якіх прылучаюцца непасрэдна да каштоўнасьці тарпяніка і не амартызуюцца, а самі мэліорацыі служаць вечна, ці, праўдзівей кажучы, да таго часу, пакуль існуе гаспадарка і скарыстоўвае мэліораваны балотны вучастак па простым яго прызначэньні; 2) **на мэліорацыі**, якія праз шэраг гадоў павінны быць нанава **аднОўлены**, гэта значыць, што гэты від мэліорацыі падлягае **штогодняму пагашэньню**. Да вечных мэліорацый адносяцца наступныя выдаткі:

Вечныя мэліорацыі.
Ewige Meliorationen.

Табліца № 3.
Tabelle № 3.

№ Laufende Nummer	Выдаткі на гэктар Ausgaben pro ha.	СУМА SUMME Руб. Rub.	 Кап. Kop.
1	Досьлед і складаньне канчатковага проэкту абсушкі Untersuchungen und Aufstellung des engiltigen Entwässerungsplanes	1	66
2	Расцяробка і раскарчоўка дзікага балота . Reinigen von Sträuchern und Roden des unberührten Morastes	7	20
3	Першае ўзорваньне дзікага балота пасьля раскарчоўкі: Erstes Umstossen des Morastbodens nach dem Roden		
	а) 9 працоўных дзён каня a) 9 Pferdearbeitstage . .	11	25
	б) 4,5 дня працаўніка b) 4,5 Arbeitstage eines Arbeiters . .	4	50
	в) 5 дзён працы жанчыны ці падлетка w) 5 Arbeitstage von Frauen oder Minderjährigen	3	75

№ Laufende Nummer	Выдаткі на гэктар Ausgaben pro ha.	СУМА SUME	
		Руб. Rub.	Кап. Kop.
4	Выкарчоўка пнёў за плугам пры першым узорваньні—10 працаўнікоў. Ausroden der Stümpfe hinter dem Pfluge beim ersten Ackern—10 Arbeiter	10	—
5	Збытачная праца другога ўзорваньня, якая пры далейшым узорваньні тарпяніка не патрабуецца: Mehrarbeit des zweiten Ackerns, die beim folgenden Ackern des Moorbodens nicht erfo rderlich ist:		
	1) працоўны дзень каня 1) Ein Pferdearbeitstag	1	25
	2) працоўны дзень працаўніка 2) Arbeitstag eines Arbeiters	1	—
	3) працоўны дзень жанчыны 3) Frauenarbeitstag	—	75
	Разам Zusammen	41	36

Процанты на капітал у вечных мэліорацыях, з разрахунку 5% гадавых, складуць **2 руб. 7 кап.** на гэктар.

Выдаткі, якія аднесены да вечных мэліорацый, ні ў якім выпадку нельга аднесьці за рахунак сельска-гаспадарчых расьлін на торпе **засева першых гадоў**. Іх нельга адносіць і да тых **выдаткаў**, якія падлягаюць **пагашэньню**. У першым выпадку нельга гэтага зрабіць таму, што гэтыя выдаткі зроблены на **грунтоўнае паляпшэньне балотнага вучастка**, і не пагашаюцца на працягу аднаго году, а значыцца і **ўся каштоўнасьць** гэтай мэліорацыі не павінна ўвайсьці **ў каштоўнасьць сельска-гаспадарчых расьлін** засева **першых гадоў**.

У другім выпадку нельга адносіць таму, што выдаткі на грунтоўнае паляпшэньне больш **не паўтараюцца**, калі плошча будзе знаходзіцца пад тымі сельска-гаспадарчымі ўгодзьдзямі **дзеля якіх** рабілася **грунтоўнае паляпшэньне балотнае глебы**. У такім выпадку выдаткі на вечныя мэліорацыі далучаюцца да агульнай каштоўнасьці тарпяніка непасрэдна і павышаюць каштоўнасьць балотнага пляцу на суму роўную капіталізаванай рэнце, якая атрымоўваецца на затрачаны капітал, а значыцца, **ня будзе падлягаць і штогодняму пагашэньню.** На зробленыя выдаткі трэба толькі налічваць штогоднія процанты на капітал, якія і будуць штогодна ўваходзіць у каштоўнасьць сельска-гаспадарчых прадуктаў. Штогоднія процанты на капітал, які выдадзен на вечныя мэліорацыі, і будуць складаць **толькі адзіныя штогоднія выдаткі па вечнай мэліорацыі,** вядома, за выключэньнем адначасовых выдаткаў на самую мэліорацыю.

Перш чым перайсьці да другога віду мэліорацыі, трэба спыніцца на тых агульных умовах, якія рабілі ўплыў на выдаткі па мэліорацыі. Галоўная магістраль праведзена праз увесь Камароўскі балотны масыў да ракі Сьвіслачы. Агульны працяг магістралі 3830 мэтраў*), сярэдняя глыбыня 1,4 мэтра, шырыня па дне 0,6 мэтра і па версе 4,4 мэтра. Каштоўнасьць магістралі на 1 гэктар абсушанай плошчы Камароўскага балота абышлася ў 17 руб. 23 кап., а каштоўнасьць шлюзаў 6 руб. 66 кап.

*) Гл. Э. І. Шыпэрка Запіскі БДЗІ Сельскае і Лясное Гаспадаркі выпуск № 9 „Матар'ялы па эканамічнай ацэнцы культуры балот паданых Камароўскай балотнай гаспадаркі“.

У гаспадарцы прыняты оптымальныя нормы абсушкі балота: адлегласьць паміж канавамі 32 мэтры, глыбіня 1 мэтр. і шырыня па дну 0,2 мэт.; адлегласьць паміж дрэнамі 20 мэт. і глыбіня 1,2 мэтра[1]).

б) Адначасовыя выдаткі[2]) на прывядзеньне аднаго гэктара балота ў культурнае становішча і бягучыя выдаткі за год.

1) Абсушка адкрытымі канавамі. Табліца № 4.
Entwässerung durch offene Kanäle. Tabelle № 4.

Чарговы № Laufende Nummer.	Мэта выдаткаў Zu welchem Zwecke verauslagt.	Каштоўнасьць Kostenbetrag Руб. Rub.	Каштоўнасьць Kostenbetrag Кап. Kop.	% пагашэньня[3]) Tilgung. in %	% на бягуч. выдаткі[4]) % für laufende Ausgaben	% на капітал % vom Kapital	Усяго % гадав. выдаткаў Gezamtprozentsatz der Jahresausgaben	Гадавыя выдаткі Jahresausgaben Руб. Rub.	Гадавыя выдаткі Jahresausgaben Кап. Kop.
1	Вечныя мэлиорацыі Ewige Meliorationen .	41	36	—	—	5	5.0	2	07
2	Пабудова магістралі Bau einer Magistrale .	23	46	2.5	5	5	12,5	2	93
3	Пабудова шлюзаў Schleusenbau . .	6	66	6	5	5	16.0	1	07
4	Пабуд. шляхоў і мастоў Wege-u. Brückenbau	12	80	3	5	5	13.0	1	66
5	Пабуд. абсушальн. канаў Bau von Entwässerungs gräben	84	14	2.5	5	5	12,5	10	52
6	Пабуд. пераезд. праз канавы Bau von Kanalüberfahrten	4	24	6	5	5	16,0	—	68
	Разам Zusammen .	176	66	—	—	—	—	18	93
	Калі прыняць пад увагу, што пад абсушальнымі канавамі знаходзіцца 2,25% плошчы, то тады выдаткі будуць на 1 гэкт. карыснай плошчы . . . In Anbetracht dessen, dass die Trockengräben 2,25 % der Gesamtfläche einnehmen, belaufen sich die Kosten auf 1. ha Nutzfäche auf	180	73	—	—	—	—	**19**	**36**

[1]) На 1 гэкт. патрабавалася ў сярэднім 480 мэтр. абсушальных канаў і 60 мэтр. калектараў. Ганчарная трубка ў 1 ф. каштавала 3 кап. Кубічны мэтр. дошчак каштаваў 23 руб. 60 кап. 1 мэтр. жордкі кашт. 1,25 кап. Хмызьняк для фашын браўся на Камароўскім балоце.

[2]) Скарыстаў даныя Э. Шыпэрка—„Матар'ялы па эканамічнай ацэнцы культуры балот па даных Камароўскай балотнай гаспадаркі з прадмоваю А. Т. Кірсанова". Запіскі Бел. Дз. Інстытуту № 9.

[3]) Проценты пагашэньня адкрытых канаў і дрэнажу ўзяты па даных Jllustr. Landwirtsch. Lexikon 1923 г. ад 1,5% да $3^1/_3$%.

[4]) Проценты на бягучыя выдаткі ўзяты па даных В. Бэрша „Руководство по культуре болот 1914 г.".

Табліца № 5.
Tabelle № 5.

Абсушка фашынавым дрэнажом
Entwässerung durch Faschinendrainage.

Чарговы № Laufende Nummer	Мэта выдаткаў Zu welchem Zwecke verauslagt	Каштоўнасьць Kostenbetrag		% пагашэньня Tilgung, in %	% на бягуч. выдаткі % für laufende Ausgaben	% на капітал % vom Kapital	Усяго % гадав. выдаткаў Gesamtprozentsatz der Jahresausgaben	Гадавыя выдаткі Jahresausgaben	
		Руб. Rub.	Кап. Kop.					Руб. Rub.	Кап. Kop.
1	Вечныя мэліорацыі Ewige Meliorationen .	41	36	—	—	5	5,0	2	07
2	Пабудова магістралі Bau einer Magistrale .	23	46	2,5	5	5	12,5	2	93
3	Пабудова шлюзаў Schleusenbau . .	6	66	6	5	5	16,0	1	07
4	Пабудова дарог і мастоў Wege-u. Brückenbau	12	80	3	5	5	13,0	1	66
5	Вадапрыемнікі (адкрытыя канавы), для дрэнажнай сыстэмы . Offene Sammelkanäle für das Drainage-system	11	83	2,5	5	5	12,5	1	48
6	Падрыхтоўка фашын . Zurichten der Faschinen	27	22	3	5	5	13,0	3	54
7	Пабудова дрэнажных канаў . . . . . Bau der Drainagenkanäle	48	38	3	5	5	13,0	6	29
8	Падвозка, закладка і засыпка фашын . . Zufuhr, Einbetten und Zuschütten der Faschinen	15	36	3	5	5	13,0	2	—
9	Пабудова ўтокаў дрэн. Bau der Drainagenmündungen	—	80	6	5	5	16	—	13
	Разам Zusammen .	187	87	—	—	—	—	21	17

Табліца № 6.
Tabelle № 6.

Абсушка жардзяным дрэнажом.
Entwässerung durch Stangendrainage.

Чарговы № Laufende Nummer	Мэта выдаткаў Zu welche Zwecke verauslagt	Каштоўнасьць Kostenbetrag		% пагашэньня Tilgung. in %	% на бягуч. выдаткі % für laufende Kosten	% на капітал % vom Kapital	Усяго % гадав. выдаткаў Gesamtprozentsatz der Jahresausgaben	Гадавыя выдаткі Jahresausgaben	
		Руб. Rub.	Кап. Кор.					Руб. Rub.	Кап. Кор.
1	Вечныя мэліорацыі Ewige Meliorationen . .	41	36	—	—	5	5,0	2	07
2	Пабудова магістралі Bau einer Magistrale .	23	46	2,5	5	5	12,5	2	93
3	Пабудова шлюзаў Schleusenbau . .	6	66	6	5	5	16,0	1	07
4	Пабудова шляхоў і мастоў . . . . Weg-und Brückenbau	12	80	3	5	5	13,0	1	66
5	Вадапрыемнікі (адкрытыя канавы) для дрэнажнай сыстэмы. . Offene Sammelkanäle für das Drainagesystem	11	83	2,5	5	5	12,5	1	48
6	Пабудова дрэнажных канаў. . . . . Bau der Drainagenkanäle	48	38	2,5	5	5	12,5	6	05
7	Покупка жордак для дрэн. Einkauf der Drainagenstangen	44	—	2,5	5	5	12,5	5	50
8	Падвозка, закладка і засыпка жардз. дрэн. Zufuhr, Einbetten und Zuschütten der Stangendrainage	18	17	2,5	5	5	12.5	2	28
9	Пабудова ўтокаў дрэн. Bau der Drainagenmündungen	—	80	6	5	5	16	—	13
	Разам Zusammen . .	**207**	**46**	—	—	—	—	**23**	**17**

Табліца № 7.
Tabelle № 7.

Абсушка драўляна-трубкавым дрэнажом.
Entwässerung durch Holzrohrdrainage.

Чарговы № Laufende Nummer	Мэта выдаткаў — Zu welche Zwecke verauslagt	Каштоўнасьць Kostenbetrag		% пагашэньня Tilgung. in %	% на бягуч. выдаткі % für laufende Ausgaben	% на капітал % vom Kapital	Усяго % гадав. выдаткаў Gesamtprozentsatz der Jahresausgaben	Гадавыя выдаткі Jahresausgaben	
		Руб. Rub.	Кап. Кор.					Руб. Rub.	Кап. Кор.
1.	Вечныя мэліорацыі Ewige Meliorationen .	41	36	—	—	5	5,0	2	07
2.	Пабудова магістралі Bau einer Magistrale .	23	46	2,5	5	5	12,5	2	93
3.	Пабудова шлюзаў Schleusenbau . .	6	66	6	5	5	16,0	1	07
4.	Пабуд. шляхоў і мастоў Weg-und Brückenbau	12	80	3	5	5	13,0	1	66
5.	Вадапрыемнікі (адкрытыя канавы), для дрэнажнай сыстэмы . . Offene Sammelkanäle für das Drainagesystem	11	83	2,5	5	5	12,5	1	48
6.	Покуп дошчак і цьвікоў Einkauf von Brettern und Nägeln	72	20	2,5	5	5	12,5	9	03
7.	Пабудова дрэнажных канаў . . . . . Bau der Drainagenkanäle	48	38	2,5	5	5	12,5	5	08
8.	Падрыхтоўка дрэн. Zurichten der Drainagen	15	12	2,5	5	5	12,5	1	90
9.	Падвозка, закл. і засыпка дрэн. . . . Zufuhr, Einbetten und Zuschütten der Drainagen	14	46	2,5	5	5	12,5	1	81
10.	Пабудова ўтокаў дрэн. Bau der Drainagenmündungen	—	80	6	5	5	16,0	—	13
	Разам Zusammen .	**247**	**07**	—	—	—	—	**27**	**16**

Табліца № 8.
Tabelle № 8.

Абсушка ганчарна-трубкавым дрэнажом.
Entwässerung durch Tonrohrdrainage.

Чарговы № Laufende nummer	Мэта выдаткаў Zu welchem Zwecke verauslagt	Каштоўнасьць Kostenbetrag		% пагашэньня Tilgung in %	% на бягуч. выдаткі % für laufende Kosten	% на капітал % vom Kapital	Усяго % гадав. выдаткаў Gesamtprozentsatz der Jahresausgaben	Гадавыя выдаткі Jahresausgaben	
		Руб. Rub.	Кап. Kop.					Руб. Rub.	Кап. Kop.
1.	Вечныя мэліорацыі Ewige Meliorationen .	41	36	—	—	5	5,0	2	07
2.	Пабудова магістралі Bau einer Magistrale .	23	46	2,5	5	5	12,5	2	93
3.	Пабудова шлюзаў Schleusenbau . .	6	66	6	5	5	16	1	07
4.	Пабуд. шляхоў і мастоў Weg-und Brückenbau	12	80	3	5	5	13	1	66
5.	Вадапрыемнікі (адкрытыя канавы) для дрэнажнай сыстэмы . . Offene Sammelkanäle für das Drainagesystem	11	83	2,5	5	5	12,5	1	48
6.	Покуп дрэнажн. трубак Einkauf der Holzkasten-drainage	57	18	1.5	5	5	11,5	6	58
7.	Покуп аполкаў на падкладкі пад дрэн. трубкі Einkauf von Schalbrettern zur Unterlage unter die Drainagenröhren	24	30	1,5	5	5	11,5	2	78
8.	Пабудова дрэн. канаў Bau der Drainagenkanäle	48	38	1,5	5	5	11,5	5	56
9.	Падвозка, закладка і засыпка дрэн. . . . Zufuhr, Einbetten und Zuschütten der Drainagen	31	07	1,5	5	5	11,5	3	50
10.	Пабудова ўтокаў дрэн. Bau der Drainagenmündungen	—	80	6	5	5	16	—	13
	Разам Zusammen .	257	84	—	—	—	—	27	76

Сярэдні мэліорацыйны капітал на 1 гэкт. 216 руб. 20 кап.

Сярэднія гадавыя выдаткі на гэктар тарпяніку на утрыманьне абсушальнай сыстэмы 23 руб. 69 кап.

З табліц № 4, 5, 6, 7 і 8 відаць, якіх адначасовых і штогодных выдаткаў патрабуе кожны від абсушальнай сыстэмы. Калі вызначым гэтыя выдаткі адносна да выдаткаў на абсушку фашынавым дрэнажом, дык атрымаем наступнае:

Табліца № 9.
Tabelle № 9.

Выдаткі на абсушку 1 гэкт. балота ў адносіне да выдаткаў на фашынавы дрэнаж.
Ausgaben für Entwässerung von einem ha Moor im Verhtnis zu den Auslagen bei Faschinendrainage.

№ чарговы Laufende Nummer	Назва абсушальных сыстэм Bezeichnung des Systems	Каштоўнасьць абсушкі Kosten der Trockenlegung		Процанты Prozente	Ухіл у % Abweichung in %		Гадавыя выдаткі Jahresausgaben		Процанты Prozente	Ухіл у % Abweichung in %	
		Руб. Rub.	Кап. Kop.		+	—	Руб. Rub.	Кап. Kop.		+	—
1	Фашынавы дрэнаж Faschinendrainage . .	187	87	100	—	—	21	17	100	—	—
2	Адкрытыя канавы Offene Kanäle . .	180	73	96,2	—	3,8	19	36	91,4	—	8,6
3	Жардзяны дрэнаж Stangendrainage . .	207	46	110,4	10,4	—	23	17	109,4	9,4	—
4	Драўляна-трубк. дрэнаж Holzkastendrainage	247	07	131,5	13,5	—	27	16	128,3	28,3	—
5	Ганчарна-трубк. дрэнаж Tonrohrdrainage	257	84	137,2	37,2	—	27	76	131,1	31,1	—

З гэтай табліцы відаць, што абсушальныя сыстэмы драўляна- і ганчарна-трубкавымі дрэнажамі патрабуюць больш выдаткаў ня толькі адначасовых, але і штогодных. Гэта тлумачыцца тым, што ў беларускіх умовах дорага каштуе леса-матар'ял, ганчарныя трубкі і тым, што на пабудову гэтых сыстэм патрабуецца параўнальна больш працы.

в) Аснаўны капітал і гадавыя выдаткі на ўтрыманьне будынкаў і нярухомага інвэнтару.

У сельскай гаспадарцы неабходным прыдаткам зьяўляецца сельска-гаспадарчы будынак, плошча якога, ці кубатура павінна быць у самай мінімальнай с.-г. неабходнасьці. Увесь будынак ці іх часткі, якія залішне прасторныя, будуць трымаць не мэтазгодна затрачаны капітал.

Дасьледчая балотная гаспадарка забясьпечана цалкам с.-г. будынкамі, якія ацэнены па мэтаду аднаўляючай каштоўнасьці (гэта значыць, па такой суме, якая патрэбна дзеля пабудовы новых такіх жа будынкаў) на агульную суму 13.152 р., што на адзін гэктар карыснае плошчы складзе **146 руб. 13 кап.** адначасовых і **16 руб. 35 кап.** штогодных выдаткаў на ўтрыманьне будынку*).

*) Пры вылічэньні асноўных і штогодных выдаткаў на ўтрыманьне будынкаў узяты даныя проф. Сьмірэнамудранскага, гэта значыць, што тэрмін службы драўляных будынкаў дзеля жорсткага клімату ад 30 да 60 гадоў, але тут прымалась яшчэ пад увагу, і якасьць матар'ялу з якога пабудаваны даны від будынку, а значыцца, процант пагашэньня будынку ў некаторых выпадках ухіляецца ад даных проф. Сьмірэнамудранскага. Процант рамонту ўзяты 2,2% ад першапачатковай каштоўнасьці. Процант страхоўкі ўзяты па сапраўднаму абкладаньню за апошнія гады. Урэшцэ, процанты на капітал з 5% гадавых.
Проф. В. С. Смиренномудренский—„Организация хозяйства и сел.-хоз. счетоводство".

Трэцім відам асноўных выдаткаў у сельскай гаспадарцы зьяўляецца нярухомы інвэнтар. Дасьледчая гаспадарка забясьпечана цалкам нярухомым с.-г. і лугавым інвэнтаром. Каштоўнасьць нярухомага інвэнтару ацэнена таксама па мэтаду аднаўляючай каштоўнасьці на агульную суму **2.218 руб. 25 кап.**, што на адзін гэктар карыснай плошчы тарпяніка складзе **24 руб. 65 кап.** аснаўных выдаткаў на нярухомы інвэнтар. Штогоднае ўтрыманьне нярухомага інвэнтару патрабуе **9 руб. 25 кап.** выдаткаў на адзін гэктар карыснай плошчы тарпяніка*).

Такім чынам, мы бачым, што асноўныя выдаткі дасьледчай гаспадаркі на Камароўскім балоце складаюцца з трох відаў: **1) мэліорацыі, 2) будынкаў і 3) нярухомага інвэнтару.** У агульнай суме на адзін гэктар карыснай плошчы тарпяніка яны складаюць наступнае, пры розных абсушальных сыстэмах.

Табліца № 10.
Tabelle № 10.

Асноўныя выдаткі на гэктар карыснай плошчы тарпяніка.
Grundausgaben auf 1 ha Torfgrundstück Nutzfläche.

№ чарговы Laufende Nummer	Мэта выдаткаў Zu welchem Zwecke verauslagt	Абсушальныя сыстэмы: Адкрытымі канавамі Offene Kanäle		Фашынав. дрэнажом Faschinen-drainage		Жардзян. дрэнажом Stangen-drainage		Драўлянатрубкавым дрэнажом Holzrohr-drainage		Ганчарнатрубкавым дрэнажом Tonrohr-drainage	
		Руб. Rub.	Кап. Kop.	Руб. Rub.	Кап. Kop.	Руб. Rub.	Кап. Kop.	Руб. Rub.	Кап. Kop.	Руб. Rub.	Кап. Kop.
1	Мэліорацыя Meliorationen	180	73	187	87	207	46	247	07	257	84
2	Будынак Gebäude	146	13	146	13	146	13	146	13	146	13
3	Нярухомы інвэнтар Unbewegliches Jnventar	24	65	24	65	24	65	24	65	24	65
	Разам Zusammen	351	51	358	65	378	24	417	85	428	62

Сярэдні асноўны капітал на адзін гэктар карыснай плошчы тарпяніку **386 руб. 97 кап.** Вызначаючы аснаўны капітал на гэктар тарпяніку (пры розных сыстэмах абсушкі) адносна да сярэдняга капіталу, мы атрымаем наступнае.

*) Процанты пагашэньня на капітал і рамонт нярухомага інвэнтару таксама ўзяты па даных праф. Сьмірэнамудранскага, а страхоўкі згодна сапраўднаму абкладаньню за апошнія гады.

У нас зроблены падрабязныя разлікі гадавых выдаткаў па асобным відам іх, як будынку, так і нярухомага інвэнтару, але з за абмяжованасьці месца ня маем магчымасьці зьмясьціць гэтыя табліцы.

Табліца № 11.
Tabelle № 11.

Адносіна аснаўнога капіталу да сярэдняга на 1 гэктар.
Verhältnis des Grundkapitals zum Durchschnitt auf 1 ha

№	Сыстэма абсушкі / Entwässerungssystem	Сума аснаўнога капіталу / Summe des Grundkapitals		У процантах / Jn prozenten	Ухіл у процант. / Abweichungen in %	
		Руб. Rub.	Кап. Кор.		Павяліч. Erhöhung	Памянш. Verminderung
1	Сярэдні Durchschnitt	386	97	100,00	—	—
2	Адкрытымі канавамі Offene Kanäle	351	51	90,84	—	9,16
3	Фашынным дрэжаном Faschinendrainage	358	65	92,70	—	7,30
4	Жэрдзяным дрэнажом Stangendrainage	378	24	97,70	—	2,30
5	Драўляна-трубкавым дрэнажом Holzkastendrainage	417	85	107,98	7,98	—
6	Ганчарна-трубкавым дрэнажом Tonrohrdrainage	428	62	117,07	17,07	—

Гэтая табліца паказвае, што асноўныя выдаткі на адзін гэктар карыснае плошчы найвялікшай сумы дасягаюць пры абсушцы балота драўляна- і ганчарна- трубкавымі дрэнажамі.

Авансавы капітал с.-г. расьлін на гэктар тарпяніка*).

Разглядзеўшы асноўныя выдаткі капітала на гэктар тарпяніка, спынімся на разглядзе авансаванага капіталу, альбо на гадавых выдатках паасобных сельска-гаспадарчых расьлін. Такі разгляд неабходна зрабіць дзеля таго, каб выявіць чысты прыбытак паасобных с.-г. расьлін на торпяніку. А калі мы знойдзем чысты прыбытак сельска-гаспадарчых расьлін, дык тады будзе магчымасьць знайсьці і сярэдні прыбытак з аднаго гэктара тарпяніка, пры існуючых севазваротах. А значыцца знойдзем і рэнту на затрачаны капітал, калі яна атрымоўваецца пры даных умовах балотнае гаспадаркі.

Тэхніка паляводзтва на тарпяніку адрозьніваецца ад тэхнікі на мінэральнай глебе. А за гэтым спыняючыся на ёй, прываджу ня толькі від працы, якая выконваецца на працягу ўсяго сэзону, але і сколькі разоў гэты від працы паўтараецца, гэта па-першае, а па-другое, колькі кожны від працы патрабуе працоўных дзён рабочае жывёлы і працы чалавека для выкананьня яе. Побач з гэтым робіцца і падлік каштоўнасьці ўсёй працы, якая патрэбна на тую ці іншую сельска-гаспадарчую расьліну.

*) Гэты капітал можна назваць і зваротным капіталам.

Табліца № 12
Tabelle № 12

Тэхніка паляводзтва с.-г. расьлін на торпе[1]).
Feldbautechnik der landwirtschaftlichen Kulturpflanzen im Moorland.[1]

№ чарговы Laufende Nummer	Від працы Art der Arbeit	Колькі разоў паўтараецца праца Wievielmal wurde die arbeit wiederholt	Колькасьць прац. дзён Wieviel Arbeitstage		
			Каня Eines Pferdes	Сталага працаўніка Eines Vollarbeiters	Жанчыны ці падлетка Einer Frau oder eines Minderjährig.
	1. Жыта азімае і яравое. 1. Winter-und Sommerroggen.				
1	Узорваньне Pflügen	1	5	2,5	2,5
2	Рандаляваньне Auflockern	1	1	0,5	—
3	Падвозка, зьмешваньне і ўнясеньне мінэральных угнаеньняў Zufuhr, Mischen und Einbringen der Mineraldüngemittel	1	1,2	1,2	—
4	Баранаваньне Eggen	1	2	1	—
5	Засеў радковай сеялкай Einsaat mit Reihen-Sämaschine	1	1	1	—
6	Укатываньне гладкім катком Ebenen mit der Glattwalze	1	1,5	0,75	—
7	Уборка жаткай Schneiden mit der Mähmaschine	1	1	0,5	4
8	Звозка снапоў у гумно Garbenabfuhr zur Tenne	1	2	2	—
9	Малацьба кон. малатарняй Dreschen mit Göpeldreschmaschine	1	3	5	4
10	Ачыстка збожжа веялкай Reinigen mit der Getreide-Reinigungsmaschine	1	—	3	—
	Разам Zusammen	—	17,7	17,45	10,5
	2. Авёс і ячмень Hafer und Gerste.				
1	Узорваньне ўвосень Pflügen im Herbst	1	5,2	2,5	2,5
2	Рандаляваньне вясной Auflockern im Frühling	1	2	1	—

[1]) Скарыстаў даныя: Э. Шыпэрка — „Матар'ялы па эканамічнай ацэнцы культуры балот па даных Камароўскай гаспадаркі з прадмоваю А. Т. Кірсанава". Запіскі Белар. Дзярж. Інстытуту Сельскай і Лясной Гасп. № 9 і праф. Сьмірэнамудрэнскага — „Арганізацыя гаспадаркі сельска-гаспадарчае рахункаводзтва. 1925 г."

№ чарговы Laufende Nummer	Від працы Art der Arbeit	Колькі разоў паўтараецца праца Wievielmal wird die Arbeit wiederholt	Колькасьць прац. дзён Wieviel Arbeitstage Каня Eines Pferdes	Сталага працаўніка Eines Vollarbeiters	Жанчыны ці падлетка Einer Frau oder eines Minderjährig.
3	Падвозка, зьмешваньне і ўнясеньне мінэральных ўгнаеньняў . . . . Zufuhr, Mischen und Einbringen der Mineraldüngemittel	1	1,2	1,2	—
4	Баранаваньне Eggen	1	1	0,5	—
5	Засеў радковай сеялкай Einsaat mit Reihen Sämaschine . .	1	1	1	—
6	Укатаваньне гладкім катком Ebenen mit der Glattwalze . .	1	1,5	0,75	—
7	Уборка жаткай Schneiden mit der Mähmaschine . .	1	0,5	0,5	4
8	Звозка снапоў у гумно Garbenabfuhr zur Tenne . . .	1	2	2	—
9	Малацьба малатарняй Dreschen mit Göpeldreschmaschine . .	1	3	5	4
10	Ачыстка збожжа веялкай Reinigen mit der Getreide-Reinigungsmaschine	1	—	3	—
	Разам Zuzammen .	—	17,2	17,45	10,5
	3. Бульба. **Kartoffeln.**				
1	Узорваньне Pfeügen	1	5	2,5	2,5
2	Рандаляваньне Auflockern	1	1	0,5	—
3	Падвозка, зьмешваньне і ўнясеньне мінэральных угнаеньняў . . . . Zufuhr, Mischen und Einbringen der Mineraldüngemittel	1	1,2	1,2	—
4	Баранаваньне Eggen	1	2	1	—
5	Укатваньне гладкім катком Ebenen mit der Glattwalze . .	1	1,5	0,75	—
6	Пасадка Setzen	1	4	2	8
7	Праполка конным палольнікам Jäten mit der Jätmaschine . .	1	1	1	1

№ чарговы Laufende Nummer	Від працы Art der Arbeit	Колькі разоў паўтараецца праца Wievielmal wurde die Arbeit wiederholt	Колькасьць прац. дзён Wieviel Arbeitstage: Каня Eines Pferdes	Сталага працаўніка Eines Vollarbeiters	Жанчыны ці падлетка Einer Frau oder eines Minderjährig.
8	Акучваньне і папраўка Anhäufeln und Nachbesserung mit der Hand	2	2	2	2
9	Беглая прапалка Flüchtiges Ausjäten . . .	2	—		10
10	Уборка бульбы Ausmachen der Kartoffeln . . .	1	2	2	35
11	Звозка бульбы і засыпка ў капцы Abfuhr und Einschütten in die Gruben	1	8	8	—
	Разам Zusammen . .	—	26,7	20,95	58,5
	4. Турнэпс і морква кармавая. Turnips und Futtermöhren.				
1	Узорваньне ўвосень Pflügen im Herbst	1	5	2,5	2,5
2	Рандаляваньне Auflockern im Frühling . .	1	1	0,5	—
3	Падвозка, зьмешваньне і ўнясеньне мінэральных угнаеньняў . . . . Zufuhr, Mischen und Einsetzen der Mineraldüngemittel	1	1,2	1,2	—
4	Баранаваньне Eggen	2	3	2	—
5	Укатваньне гладкім катком Ebenen mit der Glattwalze . . .	2	3	1,5	—
6	Радавы засеў Reihensaat . . .	1	—	2	—
7	Конная прапалка паміж радамі Jäten mit Pferd zwischen den Reihen .	3	3	3	3
8	Ручная прапалка ў радох Jäten der Reihen mit der Hand . .	2	—	—	50
9	Прарыўка Ausreissen	2	—	—	41
10	Уборка з абрэзкай бацьвіньня Ernten mit Abschneiden der Blätter .	1	—	—	32
11	Звозка і засыпка ў капцы Abfuhr und Einschütten in die Gruben	1	20	15	—
	Разам Zusammen . .	—	36.2	27,7	128,5

№ чарговы Laufende Nummer	Від працы Art der Arbeit	Колькі разоў паўтараецца праца Wievielmal wurde die Arbeit wiederholt	Колькасьць прац. дзён. Wieviel Arbeitstage		
			Каня Eines Pferdes	Сталага працаўніка Eines Vollarbeiters	Жанчыны ці падлетка Einer Frau oder eines Minderjährig.
	5. Капуста і бручка. Kohl und Kohlrüben.				
1	Узорваньне ўвосень Pflügen im Herbst . . .	1	5	2,5	2,5
2	Рандаляваньне Auflockern	2	2	1	—
3	Падвозка, зьмешваньне і ўнясеньне мінэральных угнаеньняў . . . Zufuhr, Mischen und Einbringen der Mineraldüngemittel	1	1,2	1,2	—
4	Баранаваньне Eggen	2	3	1	—
5	Укатваньне Walzen	2	3	1,5	—
6	Пазначыць поле маркерам пад расаду Linienziehen für die Setzlinge mit der Markiervorrichtung	1	0,5	0,5	0,5
7	Пасадка Aussetzen	1	—	2	20
8	Конная прапалка Jäten mit Pferd	4	7	7	7
9	Папраўка капусты пасьля кожнай прапалкі Nachbessern des Kohls nach dem Ausjäten mit d. Pferd.	4	—	—	16
10	Унясеньне салетры і беглая прапалка Einbringen von Salpeter und flüchtiges Jäten	2	—	—	14
11	Уборка з абчысткай качаноў Ernten und Reinigen der Köpfe .	1	—	—	28
12	Звожваньне качаноў Abfuhr der Köpfe . . .	1	16	16	—
	Разам Zusammen . .	—	36,7	32,7	88
	6. Мешанка вікі з аўсом на сена. Mischung von Wicke und Hafer für Heu				
1	Узорваньне ўвосень Pflügen im Frühling . . .	1	5	2,5	2,5

№ чарговы Laufende Nummer	Від працы Art der Arbeit	Колькі разоў паўтараецца праца Wievielmal wurde die Arbeit wiederholt	Колькасьць прац. дзён / Wieviel Arbeitstage Каня Eines Pferdes	Сталага працаўніка Eines Vollarbeiters	Жанчыны ці падлетка Einer Frau oder eines Minderjährig.
2	Рандаляваньне Auflockern	1	1	0,5	—
3	Падвозка, зьмешаньне і ўнясеньне мінэральных ўгнаеньняў . . . . Zufuhr, Mischen und Einbringen der Mineraldüngemittel	1	1,2	1,2	—
4	Баранаваньне Eggen	1	2	1	—
5	Засеў радковай сеялкай Einsaat mit Reihen-Sämaschine . .	1	1	1	—
6	Укатваваньне гладкім катком Ebenen mit der Glättwalze . .	1	1,5	0,75	—
7	Касьба Mähen	1	—	7	—
8	Сушка, зграбаньне і складваньне ў копы Trocknen, Zusammenharken und Aufstapeln in Schober	1	—	—	8
9	Звозка сена ў гумно Heuabfuhr in die Scheune . . .	1	3	4	2
	Разам Zusammen . .	—	14,7	17,95	12,5

7) Мешанка лугавых траў.

а) ў год засева.

Wiesengrasmischung im Jahre der Einsaat.

1	Узорваньне ўвосень Pflügen im Frühling	1	5	2,5	2,5
2	Рандаляваньне вясной Auflockern im Frühling	1	1	0,5	—
3	Падвозка, зьмешваньне і ўнясеньне мінэральных угнаеньняў . . . . Zufuhr, Mischen und Einbringen der Mineraldüngemittel	1	1,2	1,2	—
4	Баранаваньне Eggen	1	2	1	—
5	Засеў Einsaat	1	—	0,5	—

№ чарговы Laufende Nummer	Від працы Art der Arbeit	Колькі разоў паўтараецца праца Wieviel mal wurde die Arbeit wiederholt	Колькасьць прац. дзён Wieviel Arbeitstage: Каня Eines Pferdes	Сталага працаўніка Eines Vollarbeiters	Жанчыны ці падлетка Einer Frau oder eines Minderjährig.
6	Укатваньне гладкім катком Ebenen mit der Glattwalze	1	1,5	0,75	—
7	Абкошваньне сарніны Mähen des Unkrauts	1		2	1
8	Касьба касою Hauen mit der Sense	1	—	5	—
9	Сушка, зграбаньне і складваньне ў копы Trocknen, Zusammenharken und Aufstapeln in Schober	1	—	6	—
10	Звозка сена ў гумно Heuabfuhr in die Scheune	1	2	3	1
	Разам Zusammen	—	12,7	22,45	4,5
	б) Мешанка траў у наступныя гады: Grasmischung in den folgenden Jahren				
1	Падвозка, зьмешваньне, і ўнясеньне мінэральных угнаеньняў Zufuhr, Mischen und Einbringen der Mineraldüngemittel	1	1,2	1,2	—
2	Баранаваньне аўрасавай бараной Eggen mit der Aurasegge	1	2	1	—
3	Касьба травы касаркай Mähen mit der Mähmaschine	2	1	0,5	—
4	Сушка, зграбаньне і складваньне ў копы Trocknen, Zusammenharken und Aufstapeln in Schober	2	—	—	9
5	Звозка сена ў гумно Heuabfuhr in die Scheune	2	3	4	2
	Разам Zusammen	—	7,2	6,7	11

Табліца № 13.
Tabelle № 13.

Каштоўнасьць ўсёй працы па апрацоўцы (тэхніцы) с.-г. расьлін на гэктар.

Gesamtkosten der Arbeiten (Technik) beim Anbau der landwirtschaftlichen Kulturpflanzenpro ha.

№ чарговы Laufende Nummer	Назва сельска-гаспад. расьлін Benennung der landwirtschaftlichen Kulturpflanzen	Каштоўнасьць працы Arbeitskosten										
		Каня Des Pferdes			Стал. працаўніка Des Vollarbeiters			Жанч. ці падлетка Der Frau oder des Minderjährigen			Разам Zusammen	
		Дзён Tage	Р. R.	К. К.	Дзен Tage	Р. R.	К. К.	Дзён Tage	Р. R.	К. К.	Р. R.	К. К.
1	Жыта азімае і яравое Winter-und Sommerroggen	17,7	22	13	17,45	17	45	10,5	7	87	47	45
2	Авёс і ячмень Hafer und Gerste	17,2	20	87	17,45	17	45	10,5	7	88	46	20
3	Бульба Kartoffel	26,7	33	38	20,95	20	95	58,5	43	87	98	20
4	Турнэпс і морква кармавая Turnips und Futtermöhren	36,2	45	25	27,7	27	70	128,5	95	38	168	33
5	Капуста і бручка Kohl und Kohlrüben	36,7	45	88	32,7	32	70	88	66	—	144	58
6	Мешанка вікі з аўсом на сена Mischung von Wicke u. Hafer für Heu	14,7	18	38	17,95	17	95	12,5	9	38	45	71
7	Чатырохгадовая мешанка траў Vierjährige Grasmischung	8,5	10	62	10,64	10	64	9,4	7	0,5	28	31
8	Васьмігадовая мешанка траў Achtjährige Grasmischung	8	10	—	8,43	8	43	10,2	7	65	26	08

Разглядаючы тэхніку сельска-гаспадарчых культур на торпе, вельмі цікава спыніцца і на іх адноснай працаёмкасьці. Гэта мае як практычную, так і тэорытычную цікавасьць. Дзеля гэтага перавядзём усю людзкую працу ў дні сталага працаўніка і вызначым яе адносна да працы, якая патрэбна для брэменскай мешанкі, якую возьмем за сто.

Таблiца № 14.
Tabelle № 14.

Працаёмкасьць с.-г. расьлiн.
Der für die Kultur der landwirtschaflichen Gewächse erforderliche Arbeitsumfang.

№ чарговы Laufende Nummer	Назва расьлiн Benennung der Kulturpflanzen	Патрэбны лiк дзён сталага працаўнiка Erforderliche Zahl der Arbeitstage bei einem Vollarbeiter	У процантах Jn Prozenten	Павялiчэньне ў процантах Erhöhung in Prozenten
1	Брэменская мешанка траў Bremer Grasmischung . . .	17	100	—
2	Мешанка канюшыны з цiмафейкай. Mischung von Klee und Timotheusgras	18	105,9	5,9
3	Жыта азiмае, яравое, авёс i ячмень Winter, Sommerrog., Hafer und Gerste	26	153,0	53,0
4	Мешанка вiкi з аўсом на сена . Mischung von Wicke und Hafer für Heu	28	164,7	64,7
5	Бульба Kartoffeln	68	400,0	300,0
6	Капуста Kohl	103	606,0	506,0
7	Бручка, турнэпс i морква кармавая Kohlrüben, Turnips und Futtermöhren	131	770,6	670,6

Гэтая таблiца паказвае, што працаёмкасьць прапашных расьлiн больш (ад 4,0 да 7,7 раза) брэменскай мешанкi траў.

Таблiца № 15.
Tabelle № 15.

Патрэбная колькасьць i каштоўнасьць розных вiдаў мiнэральных угнаеньняў.
Erforderliche Menge und Kosten der verschiedenen Mineraldüngemittel.

№ чарговы Laufende Nummer	Назва ўгнаеньняў Bezeichnung des Düngemittels	Патрэбная кольк. кгр. на дзесяц. Erforderliche, Menge in Kg, auf eine Desjatine	Каштоўнасьць на дзесяцiну Kosten für eine Desjatine		Каштоўнасьць на гэктар Kosten für einen ha	
			Руб. Rub.	Коп. Kop.	Руб. Rub.	Коп. Kop.
1	30% фасфарытная мука 30% Phosphormehl . . .	224	6	72	6	13
2	30% касьцяная мука 30% Knochenmehl	224	11	40	10	39
3	16% тамасаў шлак 16% Thomasschlacke	406	28	01	25	53
4	12% супэрфасфат (расiйскi) 12% Superphosphat (russisches) . .	542	33	87	30	87
5	18% супэрфасфат (замежн.) 18% Superphophat (ausländisches) .	361	26	17	23	85
6	18% Салетра чылiйск. (пад капусту) 18% Chilisalpeter (unter den Kohl)	200	44	—	40	11
7	30% калiйная соль 30% Kalisalz	256	21	12	19	25

З гэтай таблiцы вiдаць, што калiйнае i фосфарнае ўгнаеньне на гэкт. каштуе **44 р. 78 к.** пры тамас-шлаку i **43 р. 10 к.** пры ўнясеньнi замежнага супэрфасфату, а сярэдняя каштоўнасьць $K_2O+P_2O_5$ **43 р. 94 к.**

Табліца № 16.
Tabelle № 16.

Патрэбная колькасьць і каштоўнасьць насеньня сельск.-гасп. расьлін на адзін гэктар.
Erforderliche Menge und Kosten der Aussaat der landwirtschaftlichen Gewächse pro ha.

№ Laufende Nummer	Назва с.-г. расьлін Benennung der Kulturpflanzen	Патрэбная колькасьць на гэкт. у кгр Erforderliche Menge in ha.	Каштоўнасьць Kosten Руб. Rub.	Коп. Kop.
1	Жыта азімае Winterroggen	120	8	46
2	Жыта яравое Sommerroggen	135	9	45
3	Авёс Hafer	90	6	60
4	Ячмень Gerste	120	9	07
5	Мешанка { вікі, аўса } Mischung { Wicke, Hafer }	90 / 90	16	50
6	Чатырох-гадовая мешанка траў*): Vierjährige Grasmischung*):			
	а) чырвонай канюшыны Rotklee	6	6	50
	б) шведзкай канюшыны Schwedischer Klee	6		
	в) цімафейкі Timotheusgras	10		
7	Брэменская (8-мі гад.) мешанка траў Achtjährige Bremergrasmischung	40,5	5	49**)
8	Бульба Kartoffeln	1300	33	54
9	Турнэпс Turnips	5	15	—
10	Морква кармавая Futtermöhren	7	14	—
11	Капуста (расады) Kohl (Setzlinge)	19000	38	—
12	Бручка сталовая (расады) Tischkohlrüben (Setzlinge)	27000	45	—

Агульныя выдаткі па дасьледчай гаспадарцы складаюцца з наступнага: пэнсія загадчыку гаспадаркай, рахункаводу, старшаму працаўніку і начному вартаўніку, выдаткі на утрыманьне канцэлярыі, падаткі і закупка розных малых рэчаў для гаспадаркі. Усе гэтыя выдаткі складаюць у агульнай суме **2274 руб. 87 кап.**

*) Мешанка будзе існаваць 4 гады і каштуе 26 руб., што на 1 год складзе 6 руб. 50 коп.
*) Die Mischung hält 4 Jahre vor und kostet 26 Rub., was pro Jahr 6 Rub. 50 Kop. beträgt.
**) Пастаўлена сума, якая роўна 1/8 каштоўнасьці ўсёй мешанкі траў.
**) Es ist eine Summe eingestellt, die 1/8 des Gesamtwertes der Grasmischung beträgt.

Табліца № 17.
Tabelle № 17.

Валавы прыбытак с.-г. расьлін з гэктару.
Bruttogewinn bei den landwirtschaftlichen Kulturpflanzen pro ha.

№ Laufende Nummer	Назва с.-г. культур Benennung der Kulturpflanzen	Ураджаі у кгр. Ernteertrag in kg. Зярна ці клубня-карняплод. Getreide, Knollen. oder Wurzelfrüchte	Ураджаі у кгр. Ernteertrag in kg. Сена ці саломы Heu oder Stroh	Цана кгр. у капейках Preis für ein kg in Kopeken	Валавы прыбытак з гэктара Bruttoertrag Руб. Rub.	Валавы прыбытак з гэктара Bruttoertrag Коп. Kop.
1	Капуста Kohl	27322	—	2,44	666	65
2	Бручка сталовая Tischkohlrüben	29811	—	1,53	456	10
3	Бульба Kartoffeln	15921	—	2,56	407	58
4	Турнэпс Turnips	44180	—	0,92	406	46
5	Морква кармавая Futtermöhren	27807	—	1,22	339	24
6	Мешанка (4-х гад.) канюшыны с цімафейкай. Vierjährige Mischung von Klee u. Timotheusgras	—	5045	4,82	243	17
7	Авёс: Hafer:					
	1) зярна Frucht	1785	—	7,33	223	94
	2) саломы Stroh	—	4013	2,32		
8	Брэменская мешанка траў Bremer Grasmischung	—	3751	4,82	180	80
9	Ячмень: Gerste:					
	1) зярна Frucht	1605	—	7,57	168	57
	2) саломы Stroh	—	2029	2,32		
10	Мешанка вікі з аўсом на сена. Mischung von Wicke u. Hafer für Heu.	—	4767	3,42	163	03
11	Жыта азімае: Winterroggen:					
	1) зярна Frucht	1509	—	7,0	161	79
	2) саломы Stroh	—	2981	1,95		
12	Жыта яравое: Sommerroggen:					
	1) зярна Frucht	1048	—	7, 0	107	48
	2) саломы Stroh	—	1750	1,95		

Табліца № 18.
Tabelle № 18.

Частка агульных выдаткаў на гэктар с. г. расьлін *)
Anteil der landwirtschaftlichen Pflanzenkultur an den Gesamtausgaben pro ha

№ па чарзе Laufende Nummer	Назва с.-г. расьлін Benennung der Kulturpflanzen	Колькасьць гэктар. пад расьлінай Wieviel ha sind mit Kulturpflanzen bebaut	Валавы прыб. з усёй плошчы Bruttoertrag bei der Gesamtfläche		Валавы прыб. з гэктара Bruttoertrag pro ha		Частка агульн. выдат. на гэкт. Anteil an den Gesamtausgaben pro ha	
			Руб. Rub.	Кап. Kop.	Руб. Rub.	Кап. Kop.	Руб. Rub.	Кап. Kop.
1	Капуста Kohl	2	1333	30	666	65	63	14
2	Бручка сталовая Tischkohlrüben	0,5	228	05	456	10	44	11
3	Бульба Kartoffeln	7	2853	06	407	58	39	67
4	Турнэпс Turnips	0,5	203	23	406	46	39	57
5	Морква кармавая Futtermöhren	0,5	169	62	339	24	33	45
6	Мешанка канюшыны з цімафейкай Mischung von Klee u. Timotheusgras	46	11185	82	243	17	24	70
7	Авёс Hafer	7	1567	58	223	94	22	96
8	Брэменская мешанка траў Bremergrasmischung	16	2892	80	180	80	19	03
9	Ячмень Gerste	1	168	57	168	57	17	92
10	Мешанка вікі з аўсом Mischung von Wicke u. Hafer	1	163	03	163	03	17	33
11	Жыта азімае Winterroggen	5.25	1839	39	161	79	17	30
12	Жыта яравое Sommerroggen	—	—	—	107	48	12	30
	Разам Zusammen	86,75	21604	45	—	—	—	—

Усе выдаткі, якія зьвязаны з вядзеньнем тэй ці іншай сельска-гаспадарчай расьліны на тарпяніку, падрабязна разгледжаны. Але разрахунак гадавых выдаткаў падзяляўся на паасобныя віды выдаткаў, на сельска-гаспадарчыя расьліны. Цяпер зробім поўны падрахунак усіх гадавых выдаткаў на паасобныя сельска-гаспадарчыя расьліны на торпе **).

*) У разрахунак табл. № 18 не ўвайшло 3,25 гэкт. плошчы тарпяніка, якая займаецца рознымі с.-г. расьлінамі з дасьледч. мэтаю, валавы прыбыт. якіх нельга вылічыць. Процант агульн. выдаткаў на гэтыя 3,25 г. аднесен прапарц. плошчы.

**) Процант на зваротны ці праўдзівей на авансаваны капітал возьмем на 8 месяцаў з разьліку 8% гадавых.

Поўныя гадавыя выдаткі на гектар плошчы,
Gesamte Jahresausgaben pro ha Kultur

№ чарговы Laufende Nummer	Назва с.-г. расьлін Benennung der Kulturpflanzen	Гадавыя выдаткі на гектар пры Jahresausgaben pro ha bei Entwäs									
		На мэліорацыю Für Melioration		На будынак Für Gebäude		На нярухомы інвэнтар Für unbewegliches Jnventar		На штогод. мінэральнае угнаеньне Für alljährliche Mineraldüngung		На насеньне Für Samen	
		Руб. Rub.	К. K.	Руб. Rub.	К. K.	Руб. Rub.	К. K.	Руб. Rub.	К. K.	Руб. Rub.	К. K.
1	Капуста Kohl	19	36	16	35	9	25	84	05	38	—
2	Бульба Kartoffeln	19	36	16	35	9	25	43	94	33	54
3	Бручка сталовая Tischkohlrüben	19	36	16	35	9	25	43	94	54	—
4	Мешанка канюшыны з цімафейкай Mischung von Klee u. Timotheusgras	19	36	16	35	9	25	43	94	6	50
5	Турнэпс Turnips	19	36	16	35	9	25	43	94	15	—
6	Авёс Hafer	19	36	16	35	9	25	43	94	6	60
7	Брэменская мешанка траў Bremer Grasmischung	19	36	16	35	9	25	43	94	5	49
8	Морква кармавая Futtermöhren	19	36	16	35	9	25	43	94	14	—
9	Ячмень Gerste	19	36	16	35	9	25	43	94	9	07
10	Жыта азімае Winterroggen	19	36	16	35	9	25	43	94	8	46
11	Мешанка вікі з аўсом на сена Mischung von Wicke und Hafer für Heu	19	36	16	35	9	25	43	94	16	50
12	Жыта яравое Sommerroggen	19	36	16	35	9	25	43	94	9	45

*) Без уключэньня процэнтаў на авансаваны капітал.
*) Unter Ausschluss der Prozente vom Kapitalvorschuss.

якая занята сельска-гаспадарчымі расьлінамі

land mit landwirtschaftlichen Pflanzen

Табліца № 19
Tabelle № 19

абсушцы адкрытымі канавамі serung mit offenen Kanälen										Усяго гадавых выдаткаў на гектар пры абсушцы: Summe der Jahresausgaben bei Trockenlegung pro ha:							
На тэхн. і ўход за расьлінай Für die gesamte jährliche Bearbeitung der landwirt. Kulturen		Частка агульных выдаткаў Teil der Gesamtausgaben		Разам авансаванага капіталу. Kapitalvorschuss Zusammen		0/0 на авансавы капітал 0/0 auf den Kapitalvorschuss		Усяго выдаткаў Ausgaben Zusammen		Фашынавым дрэнажом Faschinendrainage		Ганчарна трубкавым дрэнажом Tonrohrdrainage		Сярэднія выдаткі па 3-м відам абсушкі Durchschnittsausgaben der 3 Trockenlegungsarten		Сярэднія выдаткі па пяцёх абсушальных сыстэмах *) Durchschnittsausgaben der 5 Entwässerungssysteme *)	
Руб. Rub.	К. K.	Руб. Rub.	К. K.	Руб. Rub.	К. K.	Руб. Rub.	К. K.	Руб. Rub.	К. K.	Руб. Rub.	К. K.	Руб. Rub.	К. K.	Руб. Rub.	К. K.	Руб. Rub.	К. K.
144	58	63	14	**374**	**73**	19	98	**394**	**71**	396	81	403	19	398	24	**379**	**06**
98	20	39	67	**260**	**31**	13	88	**274**	**19**	276	29	282	67	277	75	**264**	**64**
144	58	44	11	**331**	**59**	17	68	**349**	**27**	351	37	357	75	352	80	**335**	**92**
28	31	24	70	**148**	**41**	7	92	**156**	**33**	158	42	164	80	159	85	**152**	**74**
168	33	39	57	**311**	**80**	16	63	**328**	**43**	330	53	336	91	331	96	**316**	**13**
46	20	22	96	**164**	**66**	8	78	**173**	**44**	175	54	181	92	176	96	**168**	**99**
26	08	19	03	**139**	**50**	7	44	**146**	**94**	149	04	155	42	150	47	**146**	**05**
168	33	33	45	**304**	**68**	16	25	**320**	**93**	323	03	329	41	324	46	**309**	**01**
46	20	17	92	**162**	**09**	8	64	**170**	**73**	172	83	179	21	174	26	**166**	**42**
47	45	17	30	**162**	**11**	8	64	**170**	**75**	172	85	179	23	174	28	**166**	**44**
45	71	17	33	**169**	**42**	9	03	**178**	**45**	180	55	186	93	181	98	**173**	**75**
47	45	12	36	**158**	**16**	8	43	**166**	**59**	168	69	175	07	170	12	**162**	**49**

Атрымаўшы поўныя гадавыя выдаткі на паасобныя с.-г. расьліны вельмі цікава параўнаць іх капітала-інтэнсыўнасьць у адносіне да гадавых выдаткаў на брэменскую мешанку, які і прымем за сто.

Табліца № 20.
Tabelle № 20.

Капітала-інтэнсыўнасьць с.-г. расьлін.
Kapitalintension bei den landwirtschaftlichen Kulturgewächsen.

№ чарг. Laufende Nummer	Назва с.-г расьлін Benennung der Kulturpflanzen	Сярэднія гадавыя выдаткі Durchschnitte Jahresausgab. Руб. Rub.	Коп. Kop.	Процанты Prozente	Ухіл у процантах Abweichung in %
1	Брэменская мешанка траў Bremer Grasmischung	150	47	100	—
2	Мешанка канюшыны з цімафейкай Mischung von Klee und Timotheusgras	159	85	106,23	6,23
3	Жыта яравое Sommerroggen	170	12	113,05	13,05
4	Жыта азімае Winterroggen	174	28	115,82	15,82
5	Ячмень Gerste	174	26	115,80	15,80
6	Авёс Hafer	176	96	117,60	17,60
7	Мешанка вікі з аўсом на сена Mischung von Wicke und Hafer für Heu	181	98	120,94	20,94
8	Бульба Kartoffeln	277	75	184,59	84,59
9	Морква кармавая Futtermöhren	324	46	215,63	115,63
10	Турнэпс Turnips	331	96	220,62	120,62
11	Бручка сталовая Tischkohlrüben	352	80	234,46	134,46
12	Капуста Kohl	398	27	264,68	164,68

З гэтай табліцы відаць, што капітала-інтэнсыўнасьць прапашных расьлін на торпе большая астатніх, у прыватнасьці брэменскай мешанкі, ад 1,8 да 2,6 раза. Калі мы зробім параўнаньне зьмены капітала-інтэнсыўнасьці с.-г. расьлін са зьменай іх працаёмкасьці (табліцы № 14), дык убачым, што працаёмкасьць прапашных расьлін зьмяняецца мацней (ад 4,0 да 7,7 раз.), чым капітала-інтэнсыўнасьць. Такое становішча прапашных расьлін вельмі карысна мець на ўвазе пры арганізацыі земляробства ў залежнасьці ад трох фактараў вытворчасьці: зямля, праца і капітал.

Прыбытак з гэктара с.-г. расьлін на торпе.

Спыняючыся на прыбытку сельска-гаспадарчых расьлін, мы разгледзім іх ня толькі з боку абсалютнай сумы чыстага прыбытку, масы рэнты, але і на вытворчасьці адзінкі затрат, норме рэнты і процанту прыбытку на аснаўны і зваротны капіталы с.-г. расьлін. Гэта трэба зрабіць для таго, каб была поўная магчымасьць выявіць ня толькі прыбытковыя, але і эканамічна-рэнтабельныя сельска-гаспадарчыя расьліны на торпе. А вытворчасьць адзінкі затрат, процант прыбытку на зваротны капітал і норма рэнты, і служыць крытэрыем дзеля ацэнкі той ці іншай с.-г. расьліны. Апроч таго, вытворчасьць адзінкі затрат неабходна і дзеля таго, каб арганізаваць больш дасканала паляводзтва сельскай гаспадаркі. А паляводзтва больш дасканалым будзе тады, калі мінімум затрат будзе даваць максімум вытворчасьці.

Сярэдні прыбытак с.-г. расьлін з гэктара тарпяніка, як у абсалют. суме, так і адносна да розных сярэдніх капіталаў*).
Durchschnittsgewinn vom ha Moorland bei Kultur landwirtschaftlicher Pflanzen in absoluter Höhe und in Beziehung gesetzt zum Durchschnitt der verschiedenen Kapitals arten

Табліца № 21.
Tabelle № 21.

Чарговы № Laufende Nummer	Назва сельска-гаспадарчых расьлін / Benennung der landwirtschaftlichen Kulturpflanzen	Валавы прыбытак з гэктара тарпяніка Bruttogewinn vom ha Torfland		Гадавыя выдаткі (зваротны капітал)**. Jährliche Ausgaben (Betriebskapital)		Чысты прыбытак з гэктара тарпяніка Reingewinn vom ha Torfland		Вытворчасьць адзінкі выдаткаў у %/% Produktivität einer Ausgabeneinheit in %	%/% прыбытку на зваротны капітал Prozentsatz des Gewinns vom Betriebskapital	Сярэдні асноўны капітал на гэктар тарпяніка Durchschnittliches grundkapital auf einen ha Torfland		%/% прыбытку на асноўны капітал Prozentsats des Gewinns vom Anlagekapital.	Сярэдні мэліорацыйны капітал		%/% чыстага прыбытку на мэліорацыйны капітал (Prozente des Reingewinns vom Meliorationskapital).
		Руб. Rub.	Кап. Kop.	Руб. Rub.	Кап. Kop.	Руб. Rub.	Кап. Kop.			Руб. Rub.	Кап. Kop.		Р. R.	К. K.	
1	Капуста Kohl	666	65	379	06	287	59	175,86	75,86	386	97	74,31	216	20	133,0
2	Бульба Kartoffeln	407	58	264	64	142	94	154,01	54,01	„	„	36,93	„	„	66,1
3	Бручка сталовая Tischkohlrüben	456	10	335	92	120	18	135,77	35,77	„	„	31,05	„	„	55,6
4	Мешанка канюшыны з цімафейкай. Mischung von Klee und Timotheusgras	243	17	152	74	90	43	159,20	59,20	„	„	23,37	„	„	41,8
5	Турнэпс Turnips	406	46	316	13	90	33	128,57	28,57	„	„	23,34	„	„	41,8
6	Авёс Hafer	223	94	168	99	54	95	132,51	32,51	„	„	14,20	„	„	25,4
7	Брэменская мешанка траў Bremer Grasmischung	180	80	146	05	34	75	123,79	23,79	„	„	8,98	„	„	16,1
8	Морква кармавая Futtermöhren	339	24	309	01	30	23	109,78	9,78	„	„	7,81	„	„	14,0
9	Ячмень Gerste	168	57	166	42	2	15	101,29	1,29	„	„	0,55	„	„	1,0
10	Жыта азімае Winterroggen	161	79	166	44	— 4	65	97,20	— 2,80	„	„	—1,20	„	„	— 2,1
11	Мешанка вікі з аўсом Mischung von Wicke und Hafer	163	03	173	75	—10	72	93,83	— 6,16	„	„	—2,77	„	„	— 4,9
12	Жыта яравое Sommerroggen	107	48	162	49	—55	01	66,14	—33,86	„	„	—14,21	„	„	—25,4

*) Як прыбытак, так і ўсе капіталы ўзяты сярэднія па пяцёх абсушальных сыстэмах.
*) Wo sich in den Rubriken Minuszeichen finden, so bedeuten sie für die betreffenden Pflanzen Verlust.
**) Без уключэньня процанту на зваротны капітал.
**) Ohne Einschluss der % auf das Betriebskaptal.

Табліца № 22.
Tabelle № 22.

Рэнта с.-г. расьлін на торпе
Rente der landwirtschaftlichen Kulturen auf Moorboden.

№№ па чарзе Laufende Nummer	Назва с.-г. расьлін Benennung der Kulturpflanzen	Валавы прыбытак з гэкт. Bruttogewinn pro ha		Усяго выдаткаў за год на гэктар пры абсушцы Jährliche Gesamtausgaben pro ha bei der Entwässer.								Рэнта з гэктару тарпяніка пры абсушцы Rente pro ha bei der Trockenleg. des Torflandes							
				Адкрыт. канав Offene Kanäle		Фашын. дрэнаж Faschinen-drainage		Ган.-труб. дрэнаж Tonrohr-drainage		Сярэдн. па трох від. абс. Durchschnitt der 3 Trockenlegungsarten		Адкрыт. канав Offene Kanäle		Фашын. дрэнаж Faschinen-drainage		Ган. труб. дрэнаж Tonrohr-drainage		Сярэдн. па трох від. абс. Durchschnitt der 3 Trockenlegungsarten	
		Руб. Rub.	Кап. Kop.	Руб. Rub.	Кап. Kop.	Руб. Rub.	Кап. Kop.	Руб. Rub.	Кап. Kop.	Руб. Rub.	Кап. Kop.	Руб. Rub.	Кап. Kop.	Руб. Rub.	Кап. Kop.	Руб. Rub.	Кап. Kop.	Руб. Rub.	Кап. Kop.
1	Капуста Kohl	666	65	394	71	396	81	403	19	398	27	271	94	269	84	266	46	268	41
2	Бульба Kartoffeln	407	58	274	19	276	29	282	67	277	75	133	39	131	29	124	91	129	83
3	Бручка сталовая Tischkohlrüben	456	10	349	27	351	37	357	75	352	80	106	83	104	72	98	35	103	30
4	Мешанка канюш. з цімафейкай Mischung von Klee u. Timotheusgras	243	17	156	33	158	42	164	80	159	85	86	84	84	75	78	37	83	32
5	Турнэпс Turnips	406	46	328	43	330	53	336	91	331	96	78	03	75	93	69	55	74	5[illegible]
6	Авёс Hafer	223	94	173	44	175	54	131	92	176	96	50	50	48	40	42	02	46	38
7	Брэменская мешанка траў Bremer Grasmischung	180	80	146	94	149	04	155	42	150	47	33	86	31	76	25	38	30	33
8	Морква кармавая Futtermöhren	339	24	320	93	323	03	329	41	324	46	18	31	16	21	9	83	14	78
9	Ячмень Gerste	168	57	170	73	172	83	179	21	174	26	— 2*)	06	— 4	26	—10	64	— 5	69
10	Жыта азімае Winterroggen	161	79	170	75	172	85	179	23	174	28	— 8	96	—11	06	—17	44	—12	49
11	Мешанка вікі з аўсом на сена Mischung von Wicke und Hafer für Heu	163	03	178	45	180	55	186	93	181	98	—15	42	—17	52	—23	90	—18	95
12	Жыта яравое Sommerroggen	107	48	166	59	168	69	175	07	170	12	—59	11	—61	21	—67	59	—62	64

Рэнта сельска-гаспадарчых расьлін навочна паказана дыяграмай № 1.
Durchschnittsrente der landwirtschaftlichen Kulturpflanzen anschaulich dargestellt in Diagramm № 1.

*) У графах, дзе пастаўлены мінусы (адмоўная рэнта), дык гэта значыць, што гэтыя расьліны даюць столькі страты.
*) Wo in den Rubriken Minuszeichen vorkommen, haben sie die Bedeutung, dass die Kultur dieser Pflanzen Verluste(negat ive Rente). ergeben

Рэнтабельнасьць сельска-гасп. расьлін на тарфу Менскай Балотнай Дасьледчай Станцыі.
Рентабельность
сельско-хозяйственных культур на торфянике
Минской Болотной Опытной Станции.
Капуста.
666.65
403.19
398.81
394.71
271.94
269.84
263.46
Капуста.
Бульба.
407.58
282.67
276.29
274.19
133.39
131.29
124.91
Картофель.
Бручка стал.
456.10
357.75
348.27
106.83
104.72
98.35
Брюква стал.
Канюшына з цімах.
243.17
168.80
158.42
158.39
88.84
84.75
78.37
Клевер-тимоф.
(смесь)
Турнэпс.
406.46
338.91
330.53
328.43
78.03
75.93
69.55
Турнепс.
Авёс.
223.94
181.92
157.54
173.44
50.50
48.40
42.02
Овес.
Бручен. маш. траў.
180.80
156.42
149.04
146.94
33.86
31.76
25.38
Бреченекая смесь, трав
Морква карм.
339.24
328.41
323.03
320.93
18.31
16.21
Морковь корм.
Ячмень
168.57
179.21
172.83
170.73
2.08
10.64
4.26
Ячмень
Жыта азім.
161.79
179.23
172.85
170.73
8.96
17.44
11.06
Рожь озим.
Віказ аўсом.
163.03
186.93
180.55
178.45
15.42
23.90
17.52
Вико-овес
(смесь)
Жыта яр.
107.48
175.07
168.69
166.59
59.11
67.59
61.21
Рожь яров.
Условное обозначение
Валовой доход с/х культур с 1 гект.
Материальные издержки в году на 1 гек. в руб. при осушке
открыт. канавами
фашин. дренажом
гонч.-трубч. дренажом
Рента с 1 гек. торфяника в руб. при осушке
открытыми канавами
фашин. дренажом
гонч.-трубч. дренажом
Примечание: Эту диаграмму нужно рассматривать как три совершенно одинаковых диаграммы при трех видах осушки торфяника и наложенные одна на другую
Диаграмма №1

Таблiца № 23.
Tabelle № 23.

Норма рэнты сельска-гаспадарчых расьлiн на торпе*)
Rentennorm der landwirtschaftlichen Kulturen im Torfland.

№ чарговы Laufende Nummer	Назва абсушальнай сыстэмы Bezeichnung des Trockenlegungsystems	Назва сельска-гаспадарчых расьлiн / Bezeichnung der Kulturpflanzen im Torflande: Капуста / Kohl					Мешанка канюш. з цiмафейкай / Mischung von Klee u. Timotheusgras					Бульба / Kartoffel					Бручка сталовая / Tischkohlrüben				
		Матар'яльныя выдаткi / Material un kosten		Маса рэнты / Rentenmasse		Норма рэнты / Rentennorm	Матар'яльныя выдаткi / Material un kosten		Маса рэнты / Rentenmasse		Норма рэнты / Rentennorm	Матар'яльныя выдаткi / Material un kosten		Маса рэнты / Rentenmasse		Норма рэнты / Rentennorm	Матар'яльныя выдаткi / Material un kosten		Маса рэнты / Rentenmasse		Норма рэнты / Rentennorm
		Руб. Rub.	К. K.	Руб. Rub.	К. K.		Руб. Rub.	К. K.	Руб. Rub.	К. K.		Руб. Rub.	К. K.	Руб. Rub.	К. K.		Руб. Rub.	К. K.	Руб. Rub.	К. K.	
1	Ганчарна-трубкавы дрэнаж Tonrohrdrainage	403	19	263	46	**65,3**	164	80	78	37	**47,6**	282	67	124	91	**44,2**	357	75	98	35	**27,5**
2	Фашынавы дрэнаж Faschinendrainage	396	81	269	84	**68,0**	158	42	84	75	**53,5**	276	29	131	29	**47,5**	351	37	104	72	**29,8**
3	Адкрытыя канавы Offene Kanäle	394	71	271	94	**68,9**	156	33	86	84	**55,6**	274	19	133	39	**48,6**	349	27	106	83	**30,6**
	Сярэдн. па трох сыстэмах Durchschnitt der drei Systeme	398	24	268	41	**67,4**	159	85	83	32	**52,2**	277	75	129	83	**46,8**	352	80	103	30	**29,3**

*) У гэтую таблiцу ўвайшлi толькi тыя с.-г. расьлiны, якiя даюць рэнту.
*) In diese Tabelle sind nur diejenigen Kulturpflanzen aufgenommen, welche Gewinn ergeben.

Працяг таблiцы на наступнай старонцы.

№ чарговы Laufende Nummer	Назва абсушальнай сыстэмы Bezeichnung des Trockenlegung-systems	Назва сельска-гаспадарчых расьлін Bezeichnung der Kulturpflanzen																			
		Авёс Hafer					Турнэпс Turnips					Бременская мешанка траў Bremergrasmischung					Морква кармавая Futtermöhren				
		Матар'яльныя выдаткі Material un kosten		Маса рэнты Rentenmasse		Норма рэнты Rentennorm	Матар'яльныя выдаткі Material un kosten		Маса рэнты Rentenmasse		Норма рэнты Rent.-nnorm	Матар'яльныя выдаткі Material un kosten		Маса рэнты Rentenmasse		Норма рэнты Rentennorm	Матар'яльныя выдаткі Material un kosten		Маса рэнты Rensenmasse		Норма рэнты Rentennorm
		Руб. Rub.	К. K.	Руб. Rub.	К. K.		Руб. Rub.	К. K.	Руб. Rub.	К. K.		Руб. Rub.	К. K.	Руб. Rub.	К. K.		Руб. Rub.	К. K.	Руб. Rub.	К. K.	
1	Ганчарна-трубкавы дрэнаж Tonrohrdrainage	181	92	42	02	23,1	336	91	69	55	20.6	155	42	25	38	16,3	329	41	9	83	3.0
2	Фашынавы дрэнаж Faschinendrainage	175	54	48	40	27,6	330	53	75	93	23,0	149	04	31	76	21,3	323	03	16	21	5,0
3	Адкрытыя канавы Offene Kanäle	173	44	50	50	29,1	328	43	78	03	23,8	146	94	33	86	23,0	320	93	18	31	5,7
	Сярэдн. па трох сыстэмах Durchschnitt der drei Systeme	176	96	46	98	26,6	331	96	74	50	22.5	150	47	30	33	20,2	324	46	14	78	4,6

Дзеля навочнага параўнаньня нормы рэнты сельска-гаспадарчых расьлін, як паміж сабою, так і паміж абсушальных сыстэм адсылаем да дыяграмы № 2.

Zur Veranschaulichung eines Vergleiches der Rentennorm, sowohl der landwirtschaftlichen Kulturen der verschiedenen Pflanzen, als auch der Entwässerungssysteme untereinander verweisen wir auf Diagramm № 2.

Дыяграма № 2.
Диаграмма № 2.

Норма рэнты сельска-гаспадарчых расьлін на тарфу Менскай Балотнай Дасьледчай Станцыі.

Норма ренты сельско-хозяйственных культур на торфу Минской Болотной Опытной Станции.

Сельска-гаспадарчыя расьліны, якія даюць страту*).
Verlustbringende landwirtschaftliche Kulturen*).

Табліца № 24.
Tabelle № 24.

№ чарговы Laufende Nummer	Назва абсушальных сыстэм Bezeichnung des Entwässerungssystems	Назва с.-г. расьлін / Benennung der Kulturpflanzen: Ячмень Gerste					Жыта азімае Winterroggen					Мешанка вікі з аўсом Mischung von Wicke u. Hafer					Жыта яравое Sommerroggen				
		Матар'яльн. выдат. Materialausgaben		Страта Verlust		Страта у $^0/_0$ к выдатк. Verlust im Verhältnis zu den Ausgaben (in $^0/_0$)	Матар'яльн. выдат. Materialausgaben		Страта Verlust		Страта у $^0/_0$ к выдатк. Verlust im Verhältnis zu den Ausgaben (in $^0/_0$)	Матар'яльн. выдат. Materialausgaben		Страта Verlust		Страта у $^0/_0$ к выдатк. Verlust im Verhältnis zu den Ausgaben (in $^0/_0$)	Матар'яльн. выдат. Materialausgaben		Страта Verlust		Страта у $^0/_0$ к выдатк. Verlust im Verhältnis zu den Ausgaben (in $^0/_0$)
		Руб. Rub.	К. K.	Руб Rub.	К. K.		Руб. Rub.	К. K.	Руб. Rub.	К. K.		Руб Rub.	К. K.	Руб. Rub.	К. K.		Руб. Rub.	К. K.	Руб. Rub.	К. K.	
1	Адкрытыя канавы Offene Kanäle	170	73	2	06	1,2	170	75	8	96	5,3	178	45	15	42	8,6	166	59	59	11	35.5
2	Фашынавы дрэнаж. Faschinendrainage	172	83	4	26	2.5	172	85	11	06	6.4	180	55	17	52	9,7	168	69	61	21	36,3
3	Ганчарна - трубкавы дрэнаж. Tonrohrdrainage	179	21	10	64	6,0	179	23	17	44	9,1	186	93	23	90	12,8	175	07	67	59	38,9
	Сярэдн. па трох сыстэмах. Durchschnitt der drei Systeme	174	26	5	69	3.2	174	28	12	49	6.9	181	98	18	95	10,4	170	12	62	64	36,8

*) Адмоўную рэнту.
*) Negative Rente.

Табліцы №№ 21, 22, 23, 24 і дыяграмы №№ 1 і 2 паказваюць, што ў севазваротах гаспадаркі на Камароўскім балоце ёсьць с.-г. расьліны, якія даюць страту з аднаго боку, а з другога боку тое, як зьмяняецца маса і норма рэнты, абсалютная сума чыстага прыбытку і вытворчасьць адзінкі затрат с.-г. расьлін на торпе.

Найвялікшую норму рэнты дае капуста (ад 65,3 проц. да 68,9 проц.). З гэтай расьліны норма рэнты паступова падае да морквы кармавой, гэта значыць ад 65,3 проц.—68,9 проц. да 5,7 проц.—3,0 проц. (табліца № 23). З кармавой морквы ўжо ідуць расьліны, якія даюць страту ад 1,2 проц.—3,2 проц. да 35,5 проц.—36,9 проц. на авансаваны капітал (табліца № 24).

Такім чынам, мы бачым, што ў існуючых севазваротах дасьледчай гаспадаркі ёсьць с.-г. расьліны, якія даюць досыць вялікую страту; гэта кажа за тое, што севазвароты складзены эканамічна не рацыянальна. Вядома, што гэтага і трэба было чакаць, бо, калі ўвесь час наогул ня цікавіліся эканамічнымі пытаньнямі мэліорацыі і культуры балот, то і рэнтабельнасьць севазваротаў амаль не вывучалася. Тут звычайна ўся ўвага дасьледчых устаноў накіроўвалася амаль выключна ў бок вывучэньня тэхнічнай рацыянальнасьці паасобных севазваротаў.

Трэба абавязкова адрозьніваць тэхнічную рацыянальнасьць ад эканамічнай рацыянальнасьці, бо ўсё тое, што будзе рацыянальна ў першым выпадку, вельмі часта бывае не рацыянальна ў другім выпадку, гэта значыць з эканамічнага пункту погляду. Але эканамічная нерацыянальнасьць севазваротаў дасьледчай гаспадаркі тлумачыцца ня тым, што аддана перавага тэхніцы, таму што большую страту даюць некаторыя злакі, а яны і тэхнічна не рацыянальны на тарпяніку. Тлумачыцца гэта нерацыянальнасьць, як відаць, тым, што да гэтага часу Балотная Станцыя не зрабіла аналізу эканамічнай рэнтабельнасьці сельска-гаспадарчых расьлін на тарпяніку (з-за адсутнасьці належных сродкаў). Разумеецца, што і адсутнасьць распрацаванай мэтадалёгіі вывучэньня эканамічнай рэнтабельнасьці, як паасобных с.-г. расьлін, так і севазваротаў на тарпяной глебе, перашкаджала высьвятленьню эканамічных пытаньняў нават і ў тых выпадках, калі па матар'яльным абставінам дасьледчых устаноў была магчымасьць займацца вырашэньнем эканамічных пытаньняў культуры балот.

Зусім зразумела, што ні ў якім выпадку нельга лічыць больш рэнтабельнай с.-г. расьліну, якая дае большую масу рэнты ці абсалютную суму чыстага прыбытку. З табліцы № 22 і дыяграмы № 1 відаць, што турнэпс, які дае 74 руб. 50 кап. масы рэнты, займае першае месца ў параўнаньні з аўсом, які дае 46 руб. 98 кап. масы рэнты. Разглядаючы гэтыя расьліны з пункту погляду чыстае бухгальтэрыі, можна сказаць, што турнэпс сапраўды больш карысна культаваць, чымся авёс таму, што турнэпс дае большую масу рэнты. А між тым такі погляд будзе зусім неправідловым.

Па-першае таму, што нельга лічыць больш дасканалай формай тое прадпрыемства, якое патрабуе большых выдаткаў, хаця-б у выніку яно і давала-б абсалютна-большую суму чыстага прыбытку, праўда, бывае і наадварот, але гэта бывае толькі ў тым выпадку, калі няма куды ўкладаць збытачны капітал, які маецца ў лішку.

А па-другое, тое, што крытэрыем дзеля ацэнкі, як усяго прадпрыемства, так і сельска-гаспадарчых расьлін, служыць вытворчасьць адзінкі затрат, ці праўдзівей высата нормы рэнты.

Калі мы цяпер зьвернемся да таго самага прыкладу (турнэпс і авёс), але ўжо не да 22 табліцы і дыяграмы № 1, а да 23 табліцы і дыяграмы № 2 (да нормы рэнты), дык убачым, што з гэтага пункту погляду, турнэпс, норма рэнты якога 22,5 проц., абмяняўся месцам з аўсом, норма рэнты якога 26,6 проц. Гэта вельмі цікавы прыклад, які яскрава кажа нам аб тым, што ў гаспадарцы з прадпрыемчай мэтай, абавязкова трэба разьмяжоўваць эканамічную ацэнку с.-г. расьлін па двух фактарах, якія робяць на сельскую гаспадарку ўплыў: зямля і капітал.

У залежнасьці ад таго, які фактар будзе знаходзіцца ў спрыяючых умовах зямля ці капітал і трэба прымаць крытэрый дзеля ацэнкі с.-г. расьлін, гэта значыць масу ці норму рэнты (абсалютную суму чыстага прыбытку ці вытворчасьць адзінкі затрат).

Зьвярнуўшыся зноў да таго самага прыкладу, трэба сказаць, што ва ўмовах дасьледчай гаспадаркі перавага па эканамічнай рацыянальнасьці с.-г. расьлін на торпе, павінна быць на баку аўса, бо дасьледчая гаспадарка вядзецца з прадпрыемчай мэтай, калі ня лічыць дасьледча-паказальнай мэты і ва ўмовах, дзе адчуваецца вялікі недахоп капіталу. А калі гэта так, дык трэба капітал, які маецца, скарыстаць з максымальнай вытворчасьцю адзінкі выдаткаў, гэта значыць, што яго трэба ўкладаць у тыя с.-г. расьліны, якія даюць найвялікшую вытворчасьць адзінкі выдаткаў у межах тэхнічнай рацыянальнасьці паляводзтва на тарпяной глебе. Зразумела, што гэтае пытаньне вырашыцца ў такім напрамку толькі ва ўмовах прадпрыемчай гаспадаркі, а не ва ўмовах працоўнай гаспадаркі, дзе так ці інакш робяць уплыў і другія фактары, у прыватнасьці, праца, якая робіць уплыў на правільнае вырашэньне пытаньня эканамічнай рацыянальнасьці с.-г. расьлін.

Гаспадарка, якую мы разглядаем, ставіць урэшце сабе прадпрыемчыя мэты. Значыцца, для яе, як капіталістычнага прадпрыемства, высунутая залежнасьць цалкам правільна.

Разглядаючы эканамічную рацыянальнасьць сельска-гаспадарчых расьлін на торпе, трэба заўважыць, што з дзесяціпольным севазваротам, які нанава ўводзіцца, можна згадзіцца, бо ў ім адводзіцца мінімальная плошча мала прыбытковым і нават стратным сельска-гаспадарчым расьлінам дзеля паказной мэты; зроблена гэта так таму, што дасьледчая гаспадарка мае ня толькі прадпрыемчыя мэты, але і дасьледча-паказальныя задачы. З сяміпольным севазваротам, дзе цэлае поле адводзіцца (жыту) ня толькі стратнай расьліне, але і тэхнічна нерацыянальнай, ніяк нельга згадзіцца, бо тут дапускаецца як эканамічная, гэтак і тэхнічная нерацыянальнасьць*).

Рэнтабельнасьць аснаўнога капіталу.

Спыняючыся на разглядзе рэнтабельнасьці аснаўнога капіталу, мы разгледзім яго толькі з пункту погляду процанту рэнты паасобных сельска-гаспадарчых расьлін, які атрымоўваецца ў гаспадарцы на Камароўскім балоце.

А агульная рэнтабельнасьць аснаўнога капіталу, які затрачан на гэктар тарпяніка будзе відаць далей.

---

*) Сяміпольны севазварот уведзен з чыста дасьледчай мэтай на водны рэжым.

Процант рэнты сельска-гаспадарчых
Prozentsatz der Rente der landwirtschaftlichen

№ чарговы Laufende Nummer	Назва абсушальнай сыстэмы Bezeichnung des Entwässerungs-systems	Аснаўны капітал Grund-kapital		Назва Benennung: Капуста Kohl			Бульба Kartoffeln			Бручка сталов. Tischkohlrüben		
				Рэнта Rente		% рэнты на аснаўны капітал % der Rente vom Grundkapital	Рэнта Rente		% рэнты на аснаўны капітал % der Rente vom Grundkapital	Рэнта Rente		% рэнты на аснаўны капітал % der Rente vom Grundkapital
		Руб. Rub.	К. К.	Руб. Rub.	К. К.		Руб. Rub.	К. К.		Руб. Rub.	К. К.	
1	Ганчарна-трубкавы дрэнаж. . Tonrohrdrainage	428	62	263	46	61,5	124	91	29,1	98	35	22,9
2	Фашынавы дрэнаж . . . Faschinendrainage	358	65	269	84	75,2	131	29	36,6	104	72	29,2
3	Адкрытыя канавы . Offene Kanäle	351	51	271	94	77,4	133	39	37,9	106	83	30,4
	Сярэдн. па трох сыстэмах . . Durchschnitt der drei Systeme	386	97	268	41	69,4	129	83	33,3	103	30	26,7

Табліца № 25.
Tabelle № 25.

расьлін на асноўны капітал.

Kulturpflanzen vom Grundkapital.

сельска-гаспадарчых расьлін der landwirtschaftlichen Kulturpflanzen														
Мешанка канюшыны з цімафейкай Mischung von Klee und Timotheusgras			Турнэпс Turnips			Авёс Hafer			Бременская мешанка траў Bremer Grasmischung			Морква кармав. Futtermöhren		
Рэнта Rente		% рэнты на асноўны капітал % der Rente vom Grundkapital	Рэнта Rente		% рэнты на асноўны капітал % der Rente vom Grundkapital	Рэнта Rente		% рэнты на асноўны капітал % der Rente vom Grundkapital	Рэнта Rente		% рэнты на асноўны капітал % der Rente vom Grundkapital	Рэнта Rente		% рэнты на асноўны капітал % der Rente vom Grundkapital
Руб. Rub.	К. К.		Руб. Rub.	К. К.		Руб. Rub.	К. К.		Руб. Rub.	К. К.		Руб. Rub.	К. К.	
78	37	18,3	69	55	16.2	42	02	9,8	25	38	5,9	9	83	2,3
84	75	23,6	75	93	21,2	48	40	13,5	31	76	8,8	16	21	4,5
86	84	24,7	78	03	22,2	50	50	14,4	33	86	9,6	18	31	5,2
83	32	21,5	74	50	19,3	46	98	12,1	30	33	7,9	14	78	3,8

Адмоўная рэнта ў %% да аснаўнога капіталу.
Negative Rente in %% zum Grundkapital

Табліца № 26
Tabelle № 26

№ чарговы Laufende Nummer	Назва абсушальных сыстэм Bezeichnung des Entwässerungs-system	Асноўны капітал Grundkapital		Назва сельска-гаспадарчых расьлін Benennung der landwirtschaftlichen Kulturpflanzen											
				Ячмень Gerste			Жыта азімае Winterroggen			Мешан. вікі з аўсом на сена Misckung von Wicke und Hafer für Heu			Жыта яравое Sommerroggen		
				Страта Verlust		% страты на асноўн. капітал Verlust im Verhältnis zum Anlagekapital (in %)	Страта Verlust		% страты на асноўн. капітал Verlust im Verhältnis zum Anlagekapital (in %)	Страта Verlust		% страты на асноўн. капітал Verlust im Verhältnis zum Anlagekapital (in %)	Страта Verlust		% страты на асноўн. капітал Verlust im Verhältnis zum Grundkapital (in %)
				Р. R.	К. K.		Р. R.	К. K.		Р. R.	К. K.		Р. R.	К. K.	
1	Ганчарна-трубкавы дрэнаж. . Tonrohrdrainage	428	62	10	64	2,5	17	44	4,1	23	90	5,6	67	59	15,8
2	Фашынавы дрэнаж Faschinendrainage	358	65	4	26	1,2	11	06	3,1	17	52	4,9	61	21	17,1
3	Адкрытыя канавы . . . Offene Kanäle	351	51	2	06	0,6	8	96	2,5	15	42	4,4	59	11	16,5
	Сярэдн. па трох. сыст. . . . Durchschnitt der drei Systeme	386	97	5	69	1,5	12	49	3,2	18	95	4,9	62	64	16,2

З табліцы № 25 відаць, што процант рэнты с.-г. расьлін на асноўны капітал большы пры абсушцы балота адкрытымі канавамі, прычым ён паступова падае к абсушцы ганчарна-трубкавым дрэнажом. Гэта гаворыць нам аб тым, што больш дарагія віды мэліорацыі не абавязкова ўжываць дзеля таго, каб атрымаць большы процант прыбытку на асноўны капітал. З тэй-жа табліцы відаць, на колькі карысна затрачваць асноўны капітал, як на грунтоўнае паляпшэньне так і на другія віды, якія зьвязаны з с.-г. прадпрыемствам і якія неабходны для яго; ведама, што крытэрыем дзеля ацэнкі с.-г. прадпрыемства, як і ўсякага іншага прадпрыемства, будзе процант на зваротны (авансаваны) капітал, які дае данае прадпрыемства. Процант чыстага прыбытку (рэнты) на асноўны капітал с.-г. прадпрыемства служыць той меркай, да якой прыбягаюць у час затрат асноўных капіталаў, калі стаіць пытаньне, на колькі-ж будуць карысны гэтыя затраты, інакш кажучы, як будзе высокі процант чыстага прыбытку ці рэнты на асноўны капітал; вядома, што ён павінен быць ня ніжэй сярэдняй нормы проценту на капітал. У іншым выпадку затраты будуць зроблены нерацыянальна. Ва ўмовах дасьледчай балотнай гаспадаркі, як відаць з табліцы № 25, процант рэнты с.-г. расьлін на асноўны капітал ёсьць і досыць вялікі (ад 2,3%—61,5 да 5,2—77,4%). Зразумела, што пры

такой вышыні процанту рэнты на асноўны капітал, зьмяшчэньне ўсякага капіталу будзе ня толькі рацыянальным, але і эканамічна-рэнтабельным. Трэба заўважыць, што процант рэнты на асноўны капітал дасягае да такой вышыні толькі ў паасобных расьлін, але маюцца расьліны, якія даюць і страту. А дзеля вырашэньня пытаньня, карысна ці не карысна затрачваць асноўны капітал на грунтоўнае паляпшэньне глебы, неабходна ведаць процант сярэдняга прыбытку ці рэнту з гэкт. мэліараванага тарпяніка на асноўны капітал. Гэта будзе відаць далей, а цяпер спынімся на разглядзе балотнае гаспадаркі з пункту погляду працоўнае гаспадаркі дзеля таго, каб мець уяўленьне аб карысьці грунтоўнага паляпшэньня балот ва ўмовах сялянскай гаспадаркі. У сувязі з лішкам ці недахопам працоўнай сілы.

Рэнтабельнасьць культуры балот ва ўмовах працоўнай гаспадаркі.

Эканамічныя ўмовы працоўнай гаспадаркі моцна адрозьніваюцца ад умоў прадпрыемскай гаспадаркі; у прадпрыемскай гаспадарцы, як было відаць раней, крытэрыем ацэнкі эканамічнай рацыянальнасьці гаспадаркі служыла вытворчасьць адзінкі выдаткаў і абсалютная сума чыстага прыбытку; у працоўнай гаспадарцы крытэрыем ацэнкі эканамічнай рацыянальнасьці яе, будзе вышыня аплаты працоўнага дню і ўмоўна-чысты прыбытак.

Эканамічнае адрозьніваньне працоўнай гаспадаркі вельмі цікава разглядзець і зрабіць вывады карыснасьці тых ці іншых с.-г. расьлін на торпе ў залежнасьці ад недахопа ці лішка працоўных рук у сялянскай гаспадарцы. Дасьледчая гаспадарка на Камароўскім балоце не зьяўляецца сялянскай працоўнай гаспадаркай, але гэта ня значыць, што з яе даных нельга вывесьці асноўных законаў карыснасьці, як інтэнсыўнай культуры балот наогул, гэтак і паасобных сельска-гаспадарчых расьлін ва ўмовах працоўнае гаспадаркі. Наадварот, мне здаецца, што тут можна атрымаць усе даныя дзеля таго, каб зрабіць абаснаваныя вынікі карысьці культуры балот ва ўмовах сялянскай гаспадаркі. Дасьледчая гаспадарка мае пэўныя даныя ня толькі аб штогодных матар'яльных выдатках, якія неабходна рабіць і працоўнай гаспадарцы, але і аб колькасьці працы, якую трэба палажыць на гэктар паасобнай с.-г. расьліны. Зразумела, што ўсе гэтыя даныя вельмі цяжка здабыць у саміх працоўных гаспадарках. Прыстасаваньне даных дасьледчай гаспадаркі да ўмоў працоўнай гаспадаркі натыкаецца на перашкоду па пытаньню працы адміністрацыі, якой ня прыдзецца траціць у сялянскай гаспадарцы. Але паколькі гэты разрахунак мае мэту даць магчымасьць судзіць аб рэнтабельнасьці культуры балот у сялянскіх умовах гаспадаркі, дзе на кіраваньне гаспадаркай амаль ніколькі не затрачваецца працоўнага часу, дык і ў даным выпадку ня будзем прымаць пад увагу працы адміністрацыі.

Аплату працоўнага дню паасобнымі с.-г. расьлінамі і наогул палявадзтвам на торпе разгледзім па трох абсушальных сыстэмах*), а ўмоўна чысты прыбытак толькі пры сярэдніх выдатках па трох сыстэмах. Але перш, чым перайсьці да аплаты працоўнага дню, спынімся на вылічэньні матар'яльных выдаткаў на с.-г. расьліны на торпе ва ўмовах працоўнай гаспадаркі.

*) Адкрытымі канавамі, фашынавым і ганчарна-трубкавым дрэнажом.

Матар'яльныя выдаткі за год на паасобныя

Jährliche Materialausgaben bei den einzelnen

№ чарговы Laufende Nummer	Назва сельска-гаспадарчых расьлін Benennung der landwirtschaftlichen Kulturpflanzen	Назва поўных гадавых выдаткаў на Bezeichnung der jährlichen Gesamtkosten							
		Мэліорацыя Meliorationen		Будынак Gebäude		Нярухомы інвэнтар Unbewegliches Juventar		Штогодные мінэральные угнаеньне Jährlicher Mineraldünger	
		Руб. Rub.	К. К.	Руб. Rub.	К. К.	Руб. Rub.	К. К.	Руб. Rub.	К. К.
1	Мешанка канюшыны з цімафейкай Mischung von Klee nnd Timotheusgras	19	36	16	35	9	25	43	94
2	Капуста Kohl	19	36	16	35	9	25	84	05
3	Брэменская мешанка траў Bremer Grasmischuug .	19	36	16	35	9	25	43	94
4	Авёс Hafer	19	36	16	35	9	25	43	94
5	Бульба Kartoffeln	19	36	16	35	9	25	43	94
6	Бручка сталовая Tischkohlrüben . .	19	36	16	35	9	25	43	94
7	Турнэпс Turnips	19	36	16	35	9	25	43	94
8	Ячмень Gerste	19	36	16	35	9	25	43	94
9	Морква кармавая Futtermöhren . . .	19	36	16	35	9	25	43	94
10	Жыта азімае Winterroggen . . .	19	36	16	35	9	25	43	94
11	Мешанка вікі з аўсом Mischung von Wicke und Hafer	19	36	16	35	9	25	43	94

*) У табліцы № 27 вылічаны матар'яльныя выдаткі на гэктар паасобных с.-гаспа працоўнага дню, які затрачаны на паасобную расьліну на торпе. Нас-жа цікавіць аплата які затрачаны на землярббства на балоце, інакш кажучы, сярэдняя аплата працоўнага ўсю плошчу тарпяніка, якая знаходзіцца пад с.-гаспадарчымі расьлінамі існуючых сева-

сельска-гаспадарчыя расьліны на торпе*) — Таблiца № 27.
landwirtschaftlichen Kulturen im Moorboden — Tabelle № 27.

гэктар абсушанай плошчы адкрытымі канавамі für einen ha bei Trockenlegung mit offenen Kanälen										Усяго гадавых выдаткаў на гэктар абсушанай плошчы пры абсушцы: Gesamtausgaben pro ha Entwässerung					
Насеньне Samen		Падатак Steuer		Разам выдаткаў за год (авансав. капіталу) Zusammen pro Jahr (Kapitalvorschuss)		0/0/0 на авансаваны капітал % für Kapitalvorschuss		Усяго выдаткаў Gesamtausgaben		Фашынавым дрэнажом Durch Faschinen-drainage		Ганчарна-трубкавым дрэнажом Durch Tonrohr-drainage		Сярэдняе па трох сыстэмах Durchschnitt der drei Systeme	
Руб. Rub.	К. К.	Руб. Rub.	К. К.	Руб. Rub.	К. К.	Руб. Rub.	К. К.	Руб. Rub.	К. К.	Руб. Rub.	К. К.	Руб. Rub.	К. К.	Руб. Rub.	К. К.
6	50	2	58	97	92	5	22	103	14	105	30	111	68	106	71
38	—	2	58	169	59	9	04	178	63	180	73	187	11	182	16
5	49	2	58	96	97	5	17	102	14	104	24	110	62	105	66
6	60	2	58	98	08	5	23	103	31	105	39	111	79	106	83
33	54	2	58	125	02	6	66	131	68	133	78	140	06	135	21
54	—	2	58	145	48	7	76	153	24	155	34	161	72	156	76
15	—	2	58	106	48	5	68	112	26	114	26	120	64	115	72
9	07	2	58	100	55	5	36	105	91	108	01	114	39	109	44
14	—	2	58	105	48	5	62	111	10	113	20	119	58	114	63
8	46	2	58	99	94	5	33	105	27	107	37	113	75	108	89
16	50	2	58	107	98	5	76	113	74	115	84	122	22	117	27

дарчых расьлін за сельска-гаспадарчы год. Гэта неабходна дзеля вылічэньня аплаты аднаго працоўнага дню ня толькі паасобных с.-г. расьлін, але і наогул аплата працоўнага дню, дню паляводзтвам на мэліораваным балоце. А дзеля гэтага неабходна прыняць пад увагу зваротаў балотнай гаспадаркі.

Аплата працоўнага дню (сталага працаўніка) с.-г.
Bezahlung eines Arbeitstage (Vollarbeiter) beim Anbau der landwirtschaftlichen

№ чарговы Laufende Nummer	Назва сельска-гаспадарчых расьлін Benennung der landwirtschaftlichen Kulturpflanzen	Лік гэкт. пад расьлінамі Zahl der ha mit Kulturpflanzen	Аплата працоўнага дню пры Bezahlung eines Arbeitstages bei Entwäs						
			Валавы прыбытак з усёй плошчы Bruttoertrag der Gesamtfläche		Матар'яльныя выдаткі на ўсю плошчу Materialausgaben für die Gesamtfläche		Каштоўнасьць працы каня Kosten der Pferdearbeit		
			Руб. Rub.	Кап. Kop.	Руб. Rub.	Кап. Kop.	Дзён Tag	Руб. Rub.	Кап. Kop.
1	Мешанка канюшыны з ціма-феяўкай . . . . . . Mischung von Klee und Timotheusgras	46	11.185	32	4.744	44	396	495	—
2	Капуста Kohl	2	1.333	30	357	26	73	91	25
3	Брэменская мешанка траў Bremer Grasmischung .	16	2.892	80	1.634	24	126	157	50
4	Авёс Hafer	7	1.567	58	723	17	117	146	25
5	Бульба Kartoffeln	7	2.853	06	921	76	187	233	75
6	Бручка сталовая Tischkohlrüben	0.5	228	05	76	62	18	22	50
7	Турнэпс Turnips	0.5	203	23	56	13	18	22	50
8	Ячмень Gerste	1	168	57	105	91	17	21	25
9	Морква кармавая Futtermöhren . . .	0.5	169	62	55	55	18	22	50
10	Жыта азімае Winterroggen	5.25	849	40	551	67	93	116	25
11	Мешанка вікі з аўсом на сена Mischung von Wicke und Hafer für Heu	1	160	03	113	74	15	18	75
	Разам Zusammen . . .	86,75	21.614	46	9.340	49	1.078	1.347	50
	Сярэдняя . . .	1	249	16	107	67	12.4	15	53
	Сярэдняя аплата працоўнага дню паляводзтвам на тарпу Durchschnittskosten pro Arbeitstag bei Feldbau auf Moorboden	—	—	—	—	—	—	—	—

*) У нас ёсьць табліцы разьліку аплаты працоўнага дню пры абсушцы дрэнажамі, але

расьлінамі і паляводзтвам на мэліораваным балоце. Таблiца № 28.
Kulturen und bei Feldkultur auf melioriertem Moorboden. Tabelle № 28.

абсушцы адкрытымі канавамі
serung bei offenen Kanälen.

Усяго выдаткаў за год. Gesamtausgaben pro Jahr		Умоўначысты прыбыт. Bedingter Reinertrag		Лік патрачаных прац. дзён Zahl der angelegten Arbeitstage	Аплата аднаго працоўн. дню стал. прац. Arbeitslohn pro Tag und Vollarbeiter		Аплата працоўн. дню пры*) абсушальн. сыстэме Arbeitslohn pro Tag und Trockenlegungssystem: Фашынавым дрэнажом Faschinendrainage		Ганчарна-трубкавым дрэнажом Tonrohrdrainage	
Руб. Rub.	Кап. Kop.	Руб. Rub.	Кап. Kop.		Руб. Rub.	Кап. Kop.	Руб. Rub.	Кап. Kop.	Руб. Rub.	Кап. Kop.
5.239	44	5.946	38	833	7	14	7	02	6	67
448	51	884	79	206	4	30	4	27	4	21
1.791	74	1.101	06	269	4	10	3	97	3	59
869	42	698	16	181	3	86	3	78	3	53
1.155	51	1.697	55	474	3	58	3	55	3	46
99	12	128	93	65	1	98	1	97	1	92
78	63	124	60	65	1	92	1	90	1	85
127	16	41	41	26	1	52	1	51	1	27
78	05	91	57	65	1	41	1	39	1	19
667	92	181	48	137	1	32	1	24	—	99
132	49	30	54	28	1	09	1	02	—	79
10.687	99	10.926	47	2.349	—	—	—	—	—	—
123	20	125	96	27,1	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	4	65	4	57	4	33

мы прымушаны зьмяшчаць толькі вынікі гэтых табліц з-за абмежаванасьці месца.

З табліцы № 28 відаць, што ўсе сельска-гаспадарчыя расьліны падзяляюцца на дзьве групы:

I. Група з высокай аплатай працоўнага дню:

1) Мешанка канюшыны з цімафейкай, 2) капуста, 3) брэменская мешанка траў, 4) авёс і 5) бульба.

II. Група з нізкай аплатай працоўнага дню:

1) Бручка сталовая, 2) турнэпс, 3) ячмень, 4) морква кармавая, 5) жыта азімае і 6) мешанка вікі з аўсом на сена.

Першую групу с.-г. расьлін і ў асаблівасьці мешанку канюшыны з цімафейкай і авёс, можна параіць працоўным гаспадаркам рэдка заселеных пунктаў, інакш кажучы, з недахопам працоўнай сілы. Бульба будзе з большым посьпехам распаўсюджвацца ў гусьцей заселеных пунктах з большай колькасьцю вольных працоўных рук; а капуста можа мець сваю каштоўнасьць, як с.-г. расьліна, толькі ў прыгарадных гаспадарках.

Другая група з пункту погляду аплаты працоўнага дню наогул ня мае вялікае вартасьці, і ў прыватнасьці, азімае жыта і мешанка вікі з аўсом, якія не заслугоўваюць ніякай увагі з боку працоўных гаспадарак. Мешанка вікі з аўсом можа мець толькі некаторую тэхнічную вартасьць на тарпяной глебе ў час першапачатковага прыступленьня да культуры балот.

Табліца (№ 28) паказвае нам наступныя сярэднія лічбы на гэктар тарпяніка:

1) валавога прыбытку . . . . . 249 руб. 16 к.

2) матар'яльных выдаткаў . . . . 107 „ 67 „

3) умоўна-чыстага прыбытку . . . 125 „ 96 „

4) працоўнай сілы . . . . . 27,1 дня

5) аплаты працоўнага дню паляводзтвам на мэліараваным балоце.

Гэтыя лічбы надта цікавыя па свайму зьместу і маюць надзвычайна **вялікую вартасьць** ня толькі таму, што такіх лічбаў наогул **няма ў нашай літаратуры,** а і таму, што гэтыя **сярэднія лічбы служаць крытэрыем** дзеля **эканамічнай ацэнкі культуры балот наогул ва ўмовах працоўнай гаспадаркі** і ў прыватнасьці, дзеля працоўных гаспадарак, якія прыступаюць да культуры балот.

Вышыня аплаты працоўнага дню с.-г. расьлінамі служаць крытэрыем дзеля эканамічнай ацэнкі ў працоўных гаспадарках; гэтае палажэньне будзе абсолютна правільным у тым выпадку, калі адчуваецца ў гаспадарцы недахоп працоўных рук. Але, як толькі працоўная сіла пачне павялічвацца, ці аб'ект прылажэньня працоўнай сілы пачне скарачацца, дык тады крытэрыем эканамічнай рацыянальнасьці сельска-гаспадарчых расьлін на торпе ў працоўных гаспадарках будзе ўмоўна-чысты прыбытак з гэктару. Значыцца, дзеля таго, каб ацаніць сельска-гаспадарчыя расьліны на торпе ва ўмовах працоўнай гаспадаркі, якая мае лішак працоўнай сілы, трэба мець умоўна-чысты прыбытак іх з гэктару, а гэта відаць з наступнай табліцы.

Табліца № 29.
Tabelle № 29.

Сярэдні*) ўмоўна-чысты прыбытак с.-г. расьлін з гэктара.
Durchschnittlicher, bedingter Reinertrag*) der landwirtschaftlichen Kulturen auf den ha

Чарговыя № Laufende Nummer	Назва с.-г. расьлін Benennung der landwirtschaftlichen Kulturpflanzen	Валавы прыбытак з гэктара Bruttoertrag pro ha		Матар'ял. выдаткі на гэктар Materialausgaben pro ha		Каштоўн. гадавой працы каня Jährliche Kosten der Pferdearbeit		Усяго гадавых выдаткаў Gesamtausgaben		Умоўна-чысты прыбытак з гэктара Bedingter Reinertrag pro ha		Патрэбная колькасьць прац. дзён. стал. працаўніка на гэкт. Die erforderliche Zahl Arbeitstage pro ha und Vollarbeiter	Сярэдн. аплата працоўн. дню сталага працаўніка Durchsnittslohn pro Tag und Vollarbeiter	
		Р. R.	К. K.	Р. R.	К. K.	Р. R.	К. K.	Р. R.	К. K.	Р. R.	К. K.		Р. R.	К. K.
1	Капуста Kohl	666	65	182	16	45	88	228	04	**438**	**61**	103	4	26
2	Бручка сталовая Tischkohlrüben	456	10	156	76	45	88	202	64	**253**	**46**	130	1	95
3	Турнэпс Turnips	406	46	115	72	45	25	160	97	**245**	**49**	130,5	1	88
4	Бульба Kartoffeln	407	58	135	21	33	38	168	59	**238**	**99**	67,75	3	53
5	Морква кармавая Futtermöhren	339	24	114	63	45	25	159	88	**179**	**36**	130,5	1	37
6	Мешанка канюшыны з цімафейкай Mischung von Klee und Timotheusgras	243	17	106	71	10	62	117	33	**125**	**84**	18,1	6	94
7	Авёс Hafer	223	94	106	83	20	87	127	70	**96**	**24**	25,85	3	72
8	Брэменская мешанка траў Bremer Grasmischung	180	80	105	66	10	—	115	66	**65**	**14**	16,8	3	89
9	Ячмень Gerste	168	57	109	44	20	87	130	31	**38**	**26**	25,85	1	48
10	Жыта азімае Winterroggen	161	79	108	89	21	13	130	02	**31**	**77**	26	1	22
11	Мешанка вікі з аўсом Mischung von Wicke und Hafer	163	03	117	27	18	38	135	65	**27**	**38**	28	—	97

З табліцы № 29 відаць, што ўсе с.-г. расьліны на торпе па ўмоўна-чыстаму прыбытку можна падзяліць на дзьве групы, праўда, тут ня відаць такой мяжы, як гэта было відаць па аплаце працоўнага дню ці па вытворчасьці адзінкі выдаткаў; у першую групу ўваходзяць усе прапашныя сельска-гаспадарчыя расьліны, а ў другую—злакі і травы.

Бязумоўна, што першая група будзе больш распаўсюджвацца сярод працоўных гаспадарак з лішкам працоўнай сілы.

---

*) Па трох абсушальных сыстэмах: адкрытымі канавамі, фашынавым і ганчарна-трубкавым дрэнажамі.

*) Bei den drei Entwässerungssystemen mit offenen Kanälen, durch Faschinen und Tonrohrdrainagen.

Эканамічная ацэнка сельска-гаспадарчых расьлін.

Мы разглядзелі с.-г. расьліны ва ўмовах двух гаспадарак (прадпрыемскай і працоўнай) з боку наступных крытэрыяў эканамічнай ацэнкі іх: 1) масы рэнты, 2) нормы рэнты, 3) вытворчасьці адзінкі выдаткаў, 4) аплаты працоўнага дню і 5) умоўна-чыстага прыбытку.

Расьцэньваючы с.-г. расьліны з гэтых пунктаў погляду, мы бачым, што ўсе с.-г. расьліны па сваёй эканамічнай рацыянальнасьці займаюць розныя мейсцы ў залежнасьці ад таго, які мы прымем (з памянёных 5-х) крытэрыяў дзеля іх ацэнкі. Залежнасьць эканамічнай рацыянальнасьці с.-г. расьлін ад яе крытэрыя ў ацэнкі вельмі добра паказвае рыс. № 1 *).

Калі разьмеркаваць сельска-гаспадарчыя расьліны ў таблічку па крытэрыях ацэнкі і па ўзрастаючаму значэньню іх, дык рысунак № 1 ў таблічнай форме прыме такі выгляд:

№№ па чар.	Па масе рэнты	Па норме рэнты	Па ўмоўна-чыстым прыбытку	Па аплаце працоўнага дню
1	Віка-аўсяная мешанка	Віка-аўсяная мешанка	Віка-аўсяная мешанка	Віка-аўсяная мешанка
2	Жыта азімае	Жыта азімае	Жыта азімае	Жыта азімае
3	Ячмень	Ячмень	Ячмень	**Морква кармавая**
4	Морква кармавая	Морква кармавая	**Брэменская мешанка траў**	**Ячмень**
5	Брэменская мешанка траў	Брэмэнская мешанка траў	**Авёс**	**Турнэпс**
6	Авёс	**Турнэпс**	**Мешанка канюш. з цімафейкай**	**Бручка сталовая**
7	Турнэпс	**Авёс**	**Морква кармавая**	**Бульба**
8	Мешанка канюш. з цімафейкай	**Бручка сталовая**	**Бульба**	**Авёс**
9	Бручка сталовая	**Бульба**	**Турнэпс**	**Брэменская мешанка траў**
10	Бульба	**Мешанка канюш. з цімафейкай**	**Бручка сталовая**	**Капуста**
11	Капуста	Капуста	Капуста	**Мешанка канюш. з цімафейкай**

З гэтай табліцы відаць, як перамяшчаюцца с.-г. расьліны з аднаго месца на другое па эканамічнай рацыянальнасьці ў залежнасьці ад крытэрыя эканамічнай ацэнкі іх.

Гэтая залежнасьць эканамічнай рацыянальнасьці с.-г. расьлін ад іх крытэрыя ацэнкі мае надта вялікую цікавасьць з тэорэтычнага і асабліва практычнага боку яе.

Гэтакую залежнасьць с.-г. расьлін на мэліораваным балоце ні ў якім выпадку нельга забываць, а заўсёды трэба мець на ўвазе пры арганізацыі паляводзтва, бо без такога прынцыпа немагчыма арганізаваць эканамічна-рацыянальна расьлінаводную галіну сельскай гаспадаркі ў вузкім сэнсе гэтага слова.

Гэтым і скончым эканамічны аналіз с.-г. расьлін на торпе.

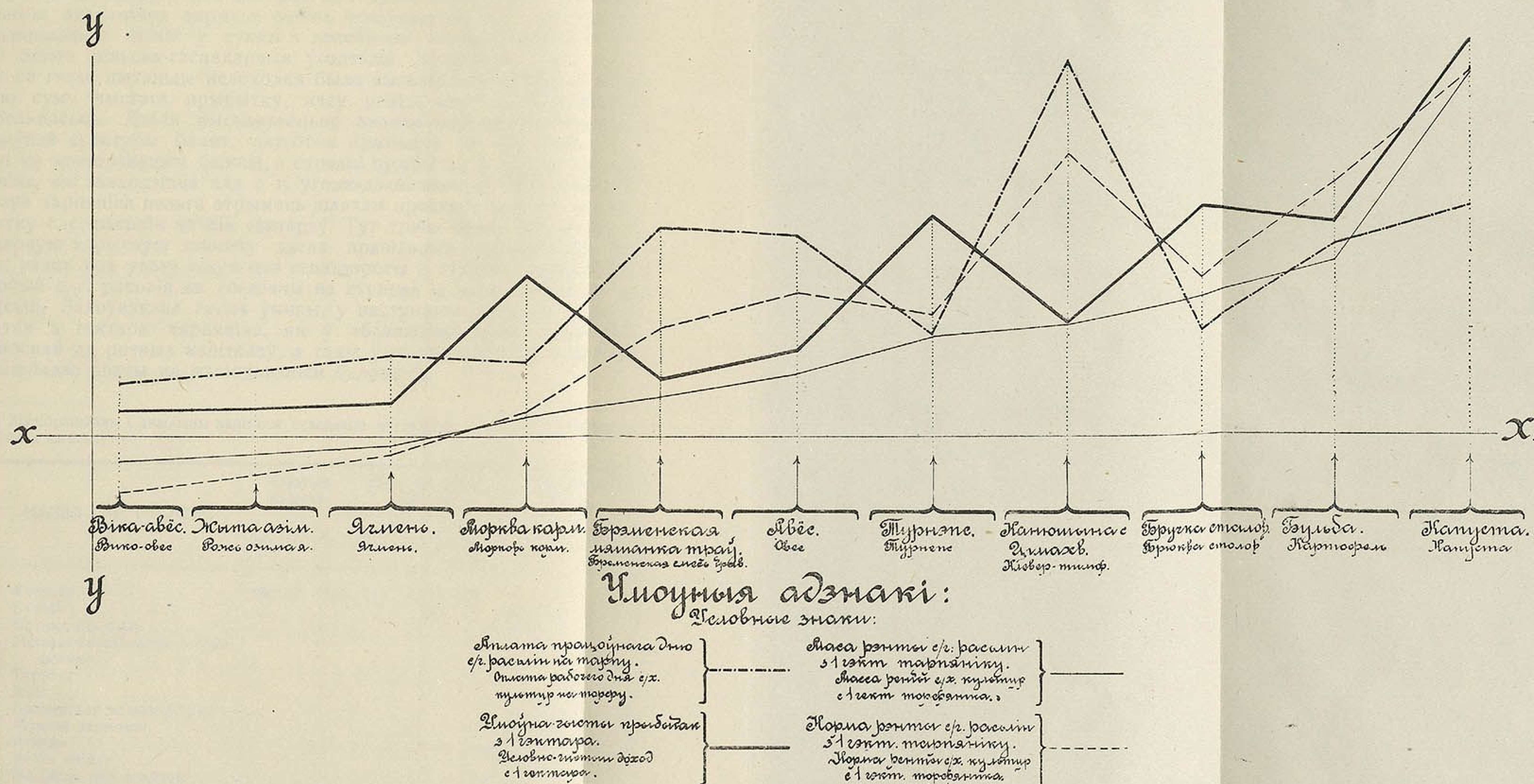
---

*) „Эканамічная ацэнка с.-г. расьлін на торпе". На гэтым рысунку с.-г. расьліны разьмешчаны па лініі — „маса рэнты" ва ўзрастаючым напрамку адпаведна абсалютнай суме рэнты расьлін. На гэтых месцах расьліны засталіся і дзеля другіх ліній, а паколькі значэньне іх зьмянялася, то і самі лініі не павышаліся паступова, як першая, а вельмі зламліваліся (разьмяшчэньне вытваралася так, што па восі Y адкладвалі прыбытак у тым ці іншым выглядзе, а па восі X адкладалі адлегласьці паміж расьлінамі).

Рысунак № 1 Чертеж.

Эканамічная ацэнка сельска-гас. расьлін на тарпу Менскай Балотнай Дасьледчай Станцыі.

Экономическая оценка с/х. культур на торфу Минской Болотной Опытной Станции.

ЧАСТКА III.

Рэнта на мэліёраваным балоце.

У другой частцы гэтай працы, мы зрабілі і дэталёва разглядзелі эканамічны аналіз сельска-гаспадарчых расьлін на мэліёраваным балоце. Там яскрава відаць эканамічная рэнтабельнасьць паасобных с.-г. расьлін на торпе. Але нам трэба ведаць рэнтабельнасьць ня толькі паасобных с.-г. расьлін, а і эканамічную рэнтабельнасьць інтэнсыўнай культуры балот наогул, гэта значыць, што трэба высьвятліць пытаньне наколькі-ж эканамічна карысна рабіць асноўныя выдаткі на грунтоўнае наляпшэньне балот у сувязі з далейшым скарыстаньнем іх пад тыя ці іншыя сельска-гаспадарчыя ўгодзьдзі. Зразумела, што дзеля адказу на гэтае пытаньне неабходна было высьветліць ня толькі абсалютную суму чыстага прыбытку, масу рэнты, але і іх эканамічную рэнтабельнасьць. Дзеля высьвятленьня эканамічнай рэнтабельнасьці інтэнсыўнай культуры балот, патрэбен прыбытак не паасобных с.-г. расьлін на мэліёраваным балоце, а сярэдні прыбытак з аднаго гэктара тарпяніка, які знаходзіцца пад с.-г. ўгодзьдзямі наогул. Такі прыбытак з гэктара тарпяніка нельга атрымаць шляхам простага падзелу чыстага прыбытку с.-г. расьлін на лік гэктараў. Тут трэба браць усю сельска-гаспадарчую карысную плошчу дзеля правільнага вырашэньня пытаньня; узяць пад увагу існуючыя севазвароты з строгім захаваньнем прапорцый с.-г. расьлін, ня гледзячы на ступень іх эканамічнай рэнтабельнасьці. Захоўваючы гэтыя ўмовы, у наступным разгледзім чысты прыбытак з гэктара тарпяніка, як у абсалютнай суме, гэтак сама і ў адноснай да розных капіталаў, а тады ўжо спынімся на падрабязным разглядзе рэнты на мэліёраваным балоце *).

*) Мэліёрацыйны і зваротны капіталы складаюць наступную колькасьць процантаў ад асноўнога капіталу:

Чарговы №	НАЗВА С.-Г. РАСЬЛІН	Асноўны капітал			Мэліёрацыйны капітал			Зваротны капітал		
		Руб.	Кап.	%%	Руб.	Кап.	У % ад асноўн. капіт.	Руб.	Кап.	У % ад аснаўн. капіт.
1	Капуста	386	97	100	216	20	55,9	379	06	97,1
2	Бульба	"	"	"	"	"	"	264	64	68,4
3	Бручка сталовая	"	"	"	"	"	"	335	92	86,8
4	Мешанка канюшыны з ціма-фейкай	"	"	"	"	"	"	152	74	39,5
5	Турнэпс	"	"	"	"	"	"	316	13	81,7
6	Авёс	"	"	"	"	"	"	168	99	43,6
7	Брэменская мешанка траў	"	"	"	"	"	"	146	05	37,7
8	Морква кармовая	"	"	"	"	"	"	309	01	79,9
9	Ячмень	"	"	"	"	"	"	166	42	43,0
10	Жыта азімае	"	"	"	"	"	"	166	44	43,0
11	Мешанка вікі з аўсом	"	"	"	"	"	"	173	75	47,5

Рэнта з гэктара мэ
Rente von einem ha

№№ па чарзе Laufende Nummer	Назва сельска-гаспадарчых расьлін Benennung der landwirtschaftlichen Kulturpflanzen	Колькасьць гэкт. пад расьлін. Zahl der ha mit Kulturpflanzen	Валавы прыбытак з усей плошчы Bruttoertrag von der Gesamtfläche		Усяго выдаткаў за год пры Gesamtjahresunkosten bei			
					Адкрытымі канавамі Mit offenen Kanälen		Фашынавым дрэнажом Durch Faschinendrainage	
			Руб. Rub.	Кап. Kop.	Руб. Rub.	Кап. Kop.	Руб. Rub.	Кап. Kop.
1	Капуста Kohl	2	1333	30	789	42	793	62
2	Бульба Kartoffeln . . .	7	2853	06	1919	33	1934	03
3	Бручка сталов. Tischkohlrüben . . .	0,5	228	05	174	64	175	69
4	Мешанка канюш. з цімафейкай Mischung von Klee und Timotheusgras	46	11185	82	7191	18	7287	78
5	Турнэпс Turnips	0,5	203	23	164	21	165	26
6	Авёс Hafer	7	1567	58	1214	08	1228	78
7	Брэменская мешанка траў Bremer Grasmischung .	16	2892	80	2351	04	2384	64
8	Морква кармав. Futtermöhren . . .	0,5	169	62	160	47	161	52
9	Ячмень Gerste	1	168	57	170	73	172	83
10	Жыта азімае Winterroggen . . .	5,25	849	40	896	44	907	47
11	Мешанка вікі з аўсом на сена Mischung von Wicke und Hafer für Heu	1	163	03	178	45	180	55
	Разам Zusammen . .	86,75	21614	46	15209	99	15392	17
	Сярэдняя сума . Durchschnittssumme .	1	249	16	175	33	177	43

*) У графах, дзе пастаўлены мінусы, адмоўная рэнта, цык гэта значыць, што с.-г.

*) Die Minuszeichen in den Rubriken (negative Rente) bedeuten, dass die betr. landwirtschaft

Табліца № 30.
Tabelle № 30.

ліораванага балота.
melioriertem Moorboden.

абсушцы: Trockenlegung		Сярэднія выдаткі па трох відах абсушкі Durchschnittskosten bei den drei Entwässerungssystemen		Рэнта з усей плошчы пры абсушцы: *) Rente von der Gesamtfläche bei Trokenlegung *)						Сярэдняя рэнта па трох відах абсушкі Durchschnittsrente der drei Entwässerungsarten	
Ганчарнатрубкав. дрэнажом Durch Tonrohrdrainage				Адкрытымі канавамі Mit offenen Kanälen		Фашынавым дрэнажом Durch Faschinendrainage		Ганчарнатрускавым дрэнажом Durch Tonrohrdrainage			
Руб. Rub.	Кап. Kop.	Руб. Rub.	Кап. Kop.	Руб. Rub.	Кап. Kop.	Руб. Rub.	Кап. Kop.	Руб. Rub.	Кап. Kop.	Руб. Rub.	Кап. Kop.
806	38	796	54	543	88	539	68	526	92	536	76
1978	69	1944	25	933	73	919	03	874	37	908	81
178	88	176	40	53	41	52	36	49	17	51	65
7681	26	7453	10	3994	64	3898	04	3504	56	3732	72
168	45	165	98	39	02	37	97	34	78	37	25
1273	44	1238	72	353	50	338	80	294	14	328	86
2486	72	2407	52	541	76	508	16	406	08	485	28
164	71	162	23	9	15	8	10	4	91	7	39
179	21	174	28	—2	16	—4	26	—10	64	—5	71
940	97	914	97	—47	04	—58	07	—91	57	—65	57
186	93	181	98	—15	42	—17	52	—23	90	—18	95
16045	64	15615	97	6404	47	6222	29	5568	82	5998	49
184	**96**	**180**	**01**	**73**	**83**	**71**	**73**	**64**	**19**	**69**	**15**

расьліны даюць страту, а ітог—сума, з якой вылічына страта.

lichen Kulturpflanzen Verlust bringen. Die Endsumme versteht sich unter Abzug dieses Verlustes.

Табліца № 31.
Tabelle № 31.

Сярэдні*) прыбытак з гэктара тарпяніка, які заняты с.-гасп. расьлінамі.
Durchschnittsgewinn*) vom Hektar Moorboden bei Kultur landwirtschaftlicher Pflanzen.

№ чарговы Laufende Nummer	Назва сельска-гаспадарчых расьлін Benennung der landwirtschaftlichen Kulturpflanzen	Колькасьць гэктараў пад расьлінай Zahl der in Kultur stehenden ha	Валавы прыбытак з усёй плошчы Bruttoertrag der Gesamtfläche		Гадавыя выдаткі на ўсю плошчу (зваротны капітал **) Jahresausgaben auf die Gesamtfläche (Betriebskapital)		Прыбытак з усёй плошчы Gewinn auf die Gesamtfläche	
			Руб. Rub.	Кап. Кор.	Руб. Rub.	Кап. Кор.	Руб Rub.	Кап. Кор.
1	Капуста Kohl	2	1333	30	758	12	575	18
2	Бульба Kartoffeln	7	2853	06	1852	48	1000	58
3	Бручка сталовая Tischkohlrüben	0.5	228	05	167	96	60	09
4	Мешанка канюшыны з цімафейкай Mischung von Klee und Timotheusgras.	46	11185	82	7026	04	4159	78
5	Турнэпс Turnips	0,5	203	23	158	07	45	16
6	Авёс Hafer	7	1567	58	1182	93	384	65
7	Брэменская мешанка траў Bremer Grasmischung	16	2892	80	2336	80	556	—
8	Морква кармавая Futtermöhren	0,5	169	62	154	51	15	11
9	Ячмень Gerste	1	168	57	166	42	2	15
10	Жыта азімае Winterroggen	5,25	849	40	873	81	—24	41
11	Віка з аўсом на сена Wicke mit Hafer für Heu	1	163	03	173	75	—10	72
	Разам Zusammen	86,75	21614	46	14850	89	6773	57
	Сярэдняя на гэктар Durchschnitt pro ha	1	249	16	171	19	78	08

1) Вытворчасьць адзінкі выдаткаў на тарпяніку 145,54%.

1) Die Produktivität einer Ausgabeneinheit beträgt auf Moorboden 145,54%.

2) Сярэдні прыбытак з гэктару тарпяніку складае 45,61% на зваротны капітал і 20,18% на сярэдні аснаўны капітал і 36,39% на мэліорацыйны капітал.

2) Der durchschnittliche Reingewinn auf Moorboden beträgt 45,61% vom Betriebskapital und 20,18% vom Anlagekapital.

*) Па пяцёх абсушальных сыстэмах: адкрытымі канавамі, фашынавым, жардзяным, драўляна-трубкавым, ганчарна-трубкавым дрэнажамі.

*) Bei den fünf Entwässerungssystemen: offenen Kanälen, Faschinen, Stangen, Holzkasten und Tonrohrdrainagen.

**) Без уключэньня %% на зваротны капітал.

**) Ohne Einschluss der Prozente auf d. Betriebskapital.

Табліцы № 30 і 31 паказваюць нам надта цікавыя сярэднія лічбы з гэктара (валавога прыбытку, чыстага прыбытку гадавых выдаткаў, рэнты па розных абсушальных сыстэмах, вытворчасьці адзінкі выдаткаў і процанту прыбытку на зваротны і аснаўны капіталы), па якіх можна ўжо судзіць аб рэнтабельнацьці культуры балот. Бязумоўна, што гэтыя лічбы дадуць магчымасьць гаварыць ужо аб сапраўднай рэнце з гэктара мэліараванай глебы *).

Прыбытак усякага сельска-гаспадарчага прадпрыемства складаецца з двух асноўных частак: 1) прыбытку на капітал і 2) зямельнай рэнты**).

У гэтай працы падрабязна разгледжаны ўсе віды выдаткаў, як паасобных с.-г. расьлін, гэтак сама і па розных абсушальных сыстэмах. У лік выдаткаў на паасобныя с.-г. расьліны ўключалі ня толькі амартызацыйныя і бягучыя выдаткі, але і першую частку прыбытку с.-г. прадпрыемства, ці праўдзівей кажучы, процант на авансаваны капітал. Прыбытак першай часткі с.-г. прадпрыемства—процанты на капітал аднесены да гадавых выдаткаў паасобных с.-г. расьлін з тэй прычыны, што ён складае самастойны расход, які павінен увайсьці ў каштоўнасьць с.-г. прадукта з аднаго боку, а з другога і дзеля таго, каб была магчымасьць **яскравей вылучыць другую частку прыбытку сельска-гаспадарчага прадпрыемства—зямельную рэнту** дзеля атрыманьня якой і праводзіцца **грунтоўнае палепшаньне балотных глеб.**

Такім чынам мы бачым, што на мэліараваным Камароўскім балоце ва ўмовах дасьледчай гаспадаркі, чысты прыбытак пакрывае ня толькі ўсе гадавыя выдаткі з уключэньнем і процанту на капітал, а і дае досыць вялікі астатак—рэнту ***). Значыцца, інтэнсыўная культура балот рэнтабельна ****).

З табліцы № 32 відаць, што норма рэнты на мэліараваным балоце хістаецца ад 34,7% да 42,11%, як відаць, процант, нормы рэнты досыць вялікі. А мы ведаем, што паказчыкамі эканамічнай рацыянальнасьці ўсякага прадпрыемства служыць вытворчасьць адзінкі выдаткаў, а ў сельска-гаспадарчым прадпрыемстве пераважнае значэньне дзеля ацэнкі эканамічнай рацыянальнасьці яго будзе мець другі паказчык—норма рэнты.

Калі гэта так, дык мы бачым, што пры такім процанце нормы рэнты, інтэнсыўная культура балот ня толькі эканамічна рэнтабельна але і ўсе гадавыя выдаткі эканамічна рацыянальны.

З тэй-жа табліцы відаць, што процант на мэліарацыйны капітал хістаецца ад 24,9% да 40,85% і на асноўны капітал ад 14,98% да 21%. Зразумела, што пры такой вышыні процантаў на мэліарацыйны і аснаўны капіталы, затраты іх рацыянальны і эканамічна рэнтабельны; трэба заўважыць, што гэта процанты на капіталы только рэнты, а процанты на капіталы мы ўжо раней вылічылі і аднесьлі іх да штогодных выдаткаў; значыцца, калі прыняць пад увагу гэтыя восем процантаў, дык процанты чыстага прыбытку на мэліарацыйны і асноўны капіталы павялічацца на гэтыя восем процантаў.

Такім чынам мы бачым, што ўсе выдаткі, як штогодныя, так і аднačасовыя, інačай кажучы, асноўныя капіталы на грунтоўнае паляпшэньне балотных зямель эканамічна рэнтабельны.

---

*) Раней у большасьці выпадкаў судзілі аб рэнтабельнасьці культуры балот па параўнальнай ураджайнасьці ці валаваму прыбытку мэліараванай глебы з немэліараванай.

**) Калі ня лічыць прадпрыемскага прыбытку.

***) Маса рэнты, якая атрымоўваецца на мэліараваным Камароўскім балоце, большая падатковай рэнты на гарадзкую зямлю, якая знаходзіцца пад агародамі і драўлянымі будынкамі (г. Менску) ад 2.4 да 2.7 раза.

****) Эканамічную рэнтабельнасьць культуры балот глядз. на наступнай старонцы.

Табліца № 32.
Tabelle № 32.

Рэнтабельнасьць розных капіталаў на тарпу.
Rentabilität der verschiedenen Kapitalsarten auf Moorland.

№ чарговы Laufende Nummer	Назва абсушальных сыстэм Bezeichnung des Entwässerungs-systems	Маса рэнты з гэкт. тарфяніка Rentenmasse von einem ha Moorland		Матар'яльныя выдаткі на гэктар Materialausgaben auf einen ha		Норма рэнты на тарпяніку Rentennorm auf Moorland	Мэліярацыйны капітал на гэктар балота Meliorationskapital auf einen ha Moorland		0/0% рэнты на мэліярацыйны капітал 0/0 der Rente auf das Meliorationskapital	Асноўны капітал на гектар тарпяніка Grundkapital auf einen ha Moorland		0/0% рэнты на асноўны капітал на тарпу 0/0 der Rente auf das Anlagekapital auf Moorland
		Руб. Rub.	К. K.	Руб. Rub.	К. K.		Руб. Rub.	К. K.		Руб. Rub.	К. K.	
1	Ганчарна-трубкавы дрэнаж . . Tonrohrdrainage	64	19	184	96	34,7	257	84	24,9	428	62	14.98
2	Фашынавы дрэнаж Faschinendrainage	71	73	177	43	40,43	178	87	38,13	358	65	20,0
3	Адкрытыя канавы Offene Kanäle	73	83	175	33	42,11	180	73	40,85	351	51	21,0
	Сярэдняе па трох сыстэмах . . Durchschnitt der drei Systeme	69	15	180	01	38,41	216*)	20	31,98	386	97	17,87

Глядзі дыяграму № 3.
Siehe Diagramm № 3.

Гэтая табліца паказвае, што як маса рэнты, таксама і норма рэнты павялічваецца ад абсушкі ганчарна-трубковым дрэнажом да абсушкі адкрытымі канавамі, іначай кажучы, павялічваецца амаль адваротна-прапарцыянальна аснаўным выдаткам. Гэта пацьвярджае думку праф. Н. С. Фралова**), дзе ён кажа, што вышыня рэнты залежыць ад натуральных уласьцівасьцяў зямельнага плацу—„размер затрат может не влиять на высоту ренты в силу целого ряда причин, зависящих от природных свойств участка; те из них, на которых произведены более сложные и дорогие мелиорации, в конце концов дадут ренту не более высокую, а может быть и более низкую, чем участки, где произведены самые примитивные работы“. Трэба толькі разумець гэта ў сэнсе выдаткаў на грунтоўнае паляпшэньне пры іншых роўных умовах і ў межах тэхнічнай рацыянальнасьці абсушкі, а ня ў тым сэнсе, што ў адных умовах вадапрыемнікі бліжэй, а ў другіх далей.

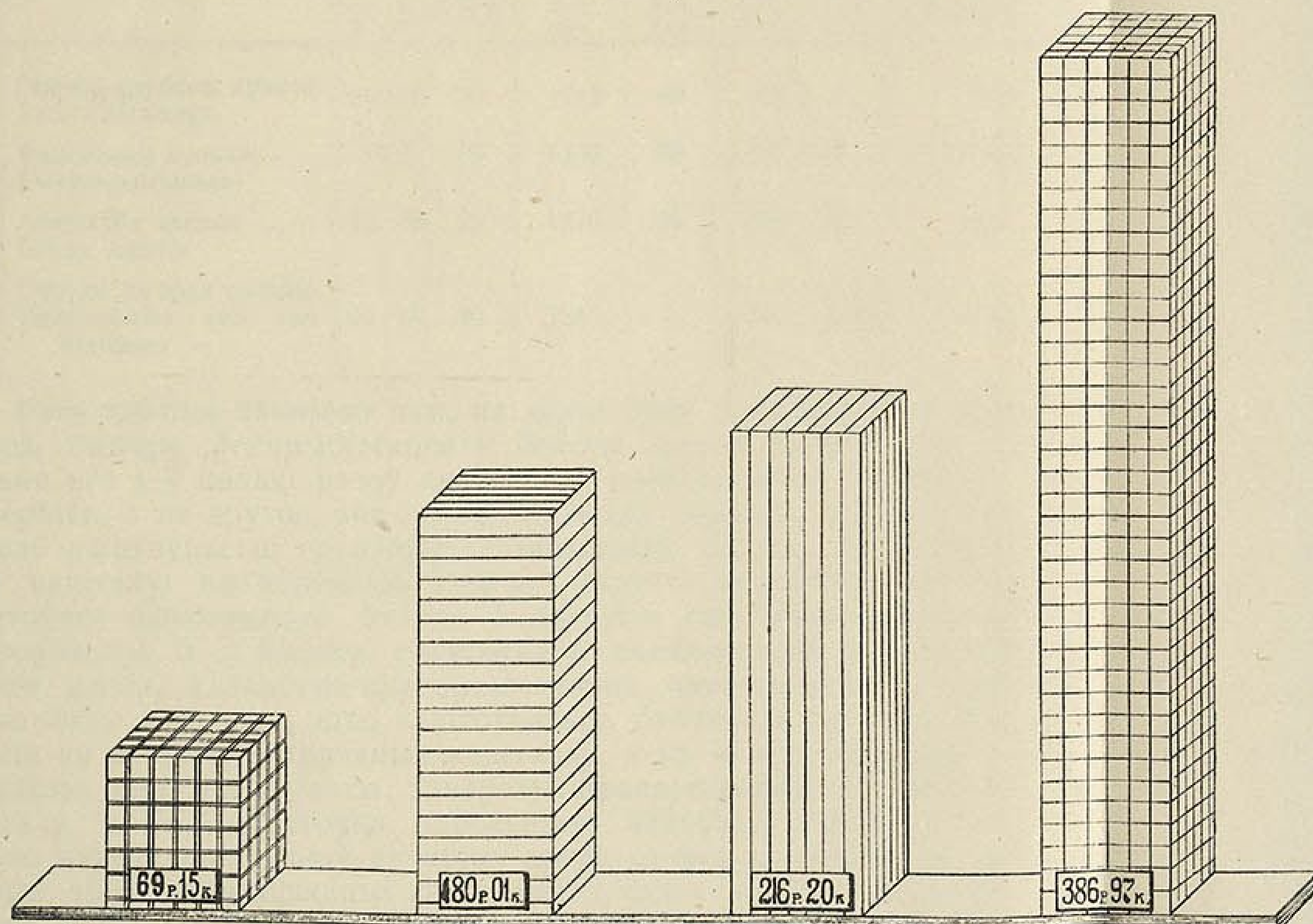
---

*) Сярэдні капітал па пяцёх відах абсушальных сыстэм.
*) Mittleres Kapital von fünf Trockenlegungssystemen.
**) Запіскі Горацкага С.-Г. Інстытуту, том № 1, стар. 161.

Дыяграма №3
Диаграмма №3

Рэнтабельнасьць інтэнсыўнай культуры балот.

Рентабельность интенсивной культуры болот.

Цана мэліораванага тарпяніка.

Капіталізуючы рэнту пры паасобных абсушальных сыстэмах з разьліку 5% гадавых, мы атрымаем ніжэйпаказаную (вылічаную) каштоўнасьць гэктара мэліораванага балота, на якую ён павялічыўся пасьля зробленых выдаткаў на грунтоўнае палепшаньне дзікага і зусім беспрыбытковага балота.

Табліца № 33.
Tabelle № 33.

Вылічаная каштоўнасьць гэктара мэліораванага балота.
Errechneter Wert eines ha meliorierten Moorlandes.

№№ па чарзе Laufende Nummer	Назва абсушальных сыстэм Bezeichnung des Entwässerungssystems	Рэнта Rente Р. R.	К. K.	Агульн. множн. Allgemeiner Multiplikator	Вылічаная каштоўнасьць гэкт. тарпян. Errechneter Wert eines ha meliorierten Moorbodens Руб. Rub.	Кап. Kop.	Мэліорацыйны капітал Meliorationskapital Руб. Rub.	Кап. Kop.	У колькі разоў выліч. кашт. больш мэліор. капіталу Das Wievielfache des Meliorationskapitals stellt der errechnete Wert dar
1	Ганчар.-трубкав. дрэнаж Tonrohrdrainage	64	19	20	1283	80	257	84	4,98
2	Фашынавы дрэнаж . . Faschinendrainage	71	73	20	1434	60	187	87	7,64
3	Адкрытыя канавы . . Offene Kanäle	73	83	20	1476	60	180	73	8,17
4	Сярэдн. па трох сыстэм. Durchschnitt von drei Systemen	69	15	20	1383	—	216	20*)	6,39

Гэта табліца паказвае нам, на якую суму павялічваецца каштоўнасьць гэктара беспрыбытковага балота пасьля грунтоўнага паляпшэньня яго і ў колькі разоў яна больш мэліораванага капіталу—гэта па-першае, а па-другое, яна адзначае надта цікавую залежнасьць вылічанай каштоўнасьці грунтоўна палепшанага балота ад мэліорацыйнага капіталу: вытвараюцца розныя выдаткі асноўнага капіталу на грунтоўнае палепшаньне балота і на зусім аднолькавыя вучасткі, а каштоўнасьць іх у выніку грунтоўнага паляпшэньня атрымоўваецца розная амаль адваротна-прапарцыянальна мэліорацыйнаму капіталу. Тлумачыцца гэта тым, што каштоўнасьць балотнага вучастка павялічваецца не на суму затрачаных капіталаў, а на капіталізаваную рэнту. А вядома, што маса рэнты адваротна-прапарцыянальна расходам па капіталу**). Гэта грунтоўна адрозьнівае асноўныя выдаткі на зьмяненьне натуральных умоў вучастку зямлі, ад тых выдаткаў, якія ўкладваюцца пры інтэнсыфікацыі гаспадаркі і толькі на суму якіх павялічваецца зямельны вучастак. Пэўна-ж адрозьнівае іх і тое, што ў першым выпадку капіталы не аддзялімы ад зямлі, а ў другім выпадку яны больш-менш паддаюцца перасоўваньню з аднаго месца на другое (з аднае гаспадаркі ў другую).

Цяпер разгледзім від нашай рэнты і прычыну яе зьяўленьня пасьля грунтоўнага паляпшэньня балота.

*) Сярэдні капітал па пяцёх абсушальных сыстэмах.
*) Mitleres Kapital von fünf Entwässerungssystemen.
**) На абсушку ганчарна-трубкавым дрэнажом патрабуецца значна больш выдаткаў, але можа гэта часовае зьявішча і з пашырэньнем ганчарнай прамысловасьці на Беларусі каштоўнасьць ганчарна-трубкавага дрэнажу паменшыцца і зробіць яго больш рэнтабельным у параўнаньні з іншымі дрэнажамі.

Мэліорацыйная рэнта.

Спыняючыся на прычыне зьяўленьня рэнты на балотным вучастку зямлі, які мы разглядаем, трэба падкрэсьліць, што ён, як было відаць ужо раней да грунтоўнага паляпшэньня рэнты, не даваў і даў яе толькі пасьля таго, як была ўтворана мэліорацыя. Значыцца, рэнта, якая атрымоўваецца на Камароўскім балоце, ня ёсьць першая форма дыфэрэнцыяльнай рэнты, гэта значыць, што яна атрымоўваецца не ад натуральнай урадлівасьці глебы і не ад прасторавага месца палажэньня яе ў адносіне да рынку.

Гэтая рэнта не зьяўляецца вынікам featureрознай вытворчасьці паступовых затрат на адзін вучастак, таму што яна атрымоўваецца, па-першае, у выніку першых затрат, а па-другое, паступовыя затраты не паляпшаюць грунтоўна натуральных асаблівасьцяў зямельнага вучастку і не пераводзяць яго ў вышэйшую катэгорыю (высший разряд) зямлі па багацьцю, што мы маем у выніку асноўных затрат на мэліорацыю балотнага вучастка зямлі.

І ўрэшце гэта рэнта ня ёсьць вынік інтэнсыфікацыі данага вучастку тарпяніка таму, што рэнта, якая ўзрастае ў выніку інтэнсыфікацыі зямельнага вучастку, не застаецца стала дзеля гэтага вучастка, а вельмі моцна залежыць ад рыначнай кон'юнктуры і само існаваньне гэтай рэнты абумоўлена паступовымі і амаль бязупыннымі выдаткамі.

У такім выпадку, рэнта, якая атрымоўваецца ва ўмовах дасьледчай гаспадаркі Балотнай Станцыі, зьяўляецца нейкім другім відам рэнты, які адрозьніваецца ад усіх вышэй разгледжаных відаў і якая называецца па выразу праф. Н. С. Фралова—мэліорацыйнай рэнтай*). І атрымоўваецца яна не таму, што затрачаны капітал у якім-бы там ні было відзе, а таму, што ў выніку выдаткаў на грунтоўнае паляпшэньне зямельнага вучастка вызываюцца да дзеяньня тыя прыродныя багацьці вучастка, якія да ўтварэньня мэліорацыі не праяўлялі свае ўласьцівасьці, а значыцца і не давалі зямельнай рэнты, якую па сутнасьці справы вучастак мог даваць і даў, як толькі былі зроблены асноўныя выдаткі на грунтоўнае паляпшэньне прыродных умоў вучастка на больш-менш працяглы тэрмін з чыста тэхнічнай мэтай, гэта значыць паставіць расьлінаводзтва ў больш спрыяючыя ўмовы да асноўных фактараў роста: вільгаці, паветра (воздуху) глебы, цяплу, структуры глебы і г. д.

Але трэба заўважыць, што тэхніка і эканоміка ставяць сабе розныя мэты. Тэхніка імкнецца да атрыманьня як мага большай масы прадуктаў з адзінкі карыснай плошчы. У такім выпадку, тэхніка для атрыманьня большай колькасьці прадукта можа ўтварыць і мэліорацыю. А эканоміка імкнецца да здабываньня адзінкі масы прадукта, як мага з меншымі выдаткамі, значыцца, з эканамічнага пункту погляду, усякае прадпрыемства можна ўтварыць толькі тады, калі яно будзе эканамічна карысна, значыцца, і мэліорацыя будзе рацыянальна тады, калі яна будзе рэнтабельна, гэта значыць, калі ў выніку яе ўтварэньня зямельны вучастак будзе даваць такі прыбытак, якім магчыма ня толькі пакрыць усе выдаткі па асноўнаму і зваротнаму (авансаванаму) капіталу, але і будзе заставацца нейкі астатак—рэнта на мэліорацыйны капітал. Прыбытак, які атрымоўвае дасьледчая гаспадарка на Кама-

*) Запіскі Горацкага С.-Г. Інстытуту, т. 1.

роўскім балоце пакрывае ня толькі амортызацыйныя і бягучыя выдаткі году, але яшчэ дае і досыць вялікі астатак—мэліорацыйную рэнту. Але такая рэнта будзе атрымоўвацца толькі ў тым выпадку, калі бярэцца пад грунтоўнае паляпшэньне зямельны вучастак, які сам па сабе не даваў ніякай рэнты, інакш кажучы, нерэнтабельны вучастак. А калі бярэцца пад мэліорацыю балота, якое дае хоць які-небудзь прыбытак, дык мэліорацыйная рэнта паменшыцца на суму, якая будзе роўна чыстаму прыбытку да грунтоўнага паляпшэньня.

Тлумачыцца гэта тым, што ніякія выдаткі на грунтоўнае паляпшэньне прыродных уласьцівасьцяў зямельнага вучастку ня могуць павялічыць рэнту звыш таго, што можа даць зямельны вучастак па сваіх потэнцыяльных прыродных багацьцях.

Пасьля грунтоўнага паляпшэньня балотнае глебы, калі будуць павялічаць яшчэ выдаткі, дык яны будуць даваць рэнту, якая будзе адпавядаць усякай інтэнсыфікацыі гаспадаркі, гэта значыць, што зямельны вучастак, калі і будзе пераходзіць у вышэйшую катэгорыю глебы па вартасьці, дык толькі па ўрадлівасьці і ні ў якім выпадку не па багацьцю, як гэта было пры выдатках на грунтоўнае паляпшэньне прыродных умоў земельнага вучастку і будзе трымацца гэты вучастак на такой вышыні па якасьці да таго часу, пакуль будзе спрыяць рыначная кон'юнктура і пакуль будуць прадоўжвацца ўклады капіталаў у данае прадпрыёмства. І пры тым, гэты капітал у той ці іншай меры можна амаль у любы час вынесць з вытворчасьці, чаго ўжо ніякім чынам нельга зрабіць пры выдатках на грунтоўнае паляпшэньне. Гэта зусім зразумела, бо ўсё тое, на што зроблены выдаткі пры грунтоўным паляпшэньні вучастку, само па сабе цаны ня мае, а цэняцца гэтыя пабудовы толькі таму, што ў выніку іх атрымоўваецца рэнта, апрача таго, мэліорацыйныя пабудовы і не аддзялімы ад той зямельнай плошчы, на якой зроблена грунтоўнае паляпшэньне.

Рэнта з прыбытковага балота.

Дзеля вылічэньня рэнты на вучастках Камароўскага балота, якія так ці інакш скарыстоўваліся да грунтоўнага паляпшэньня іх, прымем за сярэдні ўраджай дзікага сена з гэктара 738 клг. (45 пуд.), лічачы па 3,05 кап. за клг. Гэта складзе, пасьля выключэньня ўсіх гадавых выдаткаў, 14 руб. 53 кап. рэнты. Але такая рэнта, мабыць, не атрымоўваецца, бо пры ўсім тым недахопе сена, які можна прасачыць на Менскім рынку, і вялікім беспрацоўі, нават лепшыя сенажаці на Камароўскім балоце з вялікай цяжкасьцю здаюцца на палавінную частку. У такім выпадку рэнта пасьля выключэньня падаткаў складзе 11 руб. 74 кап. з гэктара, а арэндная плата (даваеннага часу), як было відаць раней, была 4 руб. 52 кап. за гэктар. Калі мы цяпер возьмем сярэднюю суму з гэтых трох выпадкаў, дык тады рэнта складзе 10 руб. 26 коп. з гэктара, гэтая сума й будзе адпавядаць больш-менш сапраўднай рэнце, якая магла быць на лепшых вучастках Камароўскага балота.

З наступнай табліцы відаць рэнта і вылічаная каштоўнасьць гэктара тарпяніка, на якую ён павялічыўся пасьля мэліорацыі, а таксама і ў колькі разоў дадатковая каштоўнасьць больш першапачатковай яго каштоўнасьці.

Табліца № 34.
Tabelle № 34.

Рэнта і каштоўнасьць, на якую павялічыўся мэліяраваны гэктар тарпяніка.
Renten und Wertzuwachs auf einen ha meliorierten Moorlandes.

№№ па чарзе Laufende Nummer	Назва абсушальных сыстэм Bezeichnung des Entwässerungssystems	Агульная мэліярацыйная рэнта Allgemeine Meliorationsrente		Рэнта да ўтварэньня мэліярацыі Rente vor der Melioration		Рэнта, на якую павяліч. тарпян. пасьля мэліярацыі Rentenzuwachs nach der Melioration		Агульны множнік Allgemeiner Multiplikator	Вылічаная каштоўнасьць гэктара тарпян. да ўтварэньня мэліярацыі Errechneter Wert eines ha Moorlandes vor der Melioration		Вылічаная сума, на якую павялічылася каштоўнасьць пасьля ўтварэньня мэліярацыі Errechneter Wertzuwachs nach Melioration		У колькі разоў дадатковая каштоўнасьць гэкт. тарп. больш першапачатк. яго каштоўнасьці. Das Wievielfache des ursprünglichen Wertes bildet der Mehrwert eines ha meliorierten Torflandes.
		Р. R	К. K.	Р. R.	К. K.	Р. R.	К. K.		Р. R	К. K.	Р. R.	К. K.	
1	Ганчарна-трубкавы дрэнаж . . Tonrohrdrainage	64	19	10	26	**53**	**93**	20	205	20	**1078**	**60**	**5,25**
2	Фашынавы дрэнаж Faschinendrainage	71	73	10	26	**61**	**47**	20	205	20	**1229**	**40**	**6,0**
3	Адкрытыя канавы Offene Kanäle	73	83	10	26	**63**	**57**	20	205	20	**1271**	**40**	**6,2**

Магчымасьць павялічэньня рэнты.

Мэліяраваная рэнта, якую мы разглядзелі ў двух выпадках табліцы №№ 31 і 34, гэта значыць з зусім беспрыбытковага вучастка балота і з вучастка, які даваў некаторы прыбытак да ўтварэньня грунтоўнага паляпшэньня балота, атрымоўваецца пры данай арганізацыйнай форме паляводзтва дасьледчай гаспадаркі. А ў другой частцы было відаць, што ў існуючых севазваротах гаспадаркі прысутнічаюць с.-г. расьліны, якія даюць ня толькі невялічкі процант прыбытку, але нават даюць і страту, апрача таго, некаторыя стратныя с.-г. расьліны займаюць досыць вялікія плошчы ў прапорцыі с.-г. расьлін на тарпяніку. Значыцца, унёсшы карэктыў у асноўныя севазвароты гаспадаркі і асабліва ў сяміпольны ў сэнсе скарачэньня, як плошчы пад стратнымі с.-г. расьлінамі, таксама і саміх стратных с.-г. расьлін і пашырэньня плошчы пад больш рэнтабельнымі расьлінамі ў межах тэхнікі і рынка, можна значна павялічыць мэліярацыйную рэнту. Але зноў такі, гэтае павялічэньне рэнты будзе не на які небудзь дадатковы капітал, альбо тэхнічнае паляпшэньне, а ў межах таго прыроднага багацьця вучастка, якое выклікана да дзеяньня асноўнымі выдаткамі на грунтоўнае паляпшэньне балота. Зразумела, што такое становішча ня губляе магчымасьці атрыманьня дадатковай рэнты на паступовыя выдаткі капітала дзеля павышэньня ўрадлівасьці глебы.

ВЫВАДЫ.

Падагульваючы вынікі сваёй працы, прыходжу да наступнага:

І. Усе мэліорацыйныя пабудовы трэба падзяліць на два віды:

1) вечныя мэліорацыі, якія не амартызуюцца і на якія ня трэба налічваць процантаў пагашэньня;

2) мэліорацыі, якія падлягаюць амартызацыі і на якія трэба налічваць проценты.

II. Фашынавы, а ў больш лясістых мясцовасьцях жардзяны дрэнажы ў беларускіх умовах зьяўляюцца эканамічна больш рацыянальнымі сыстэмамі дзеля абсушкі балота.

У мясцовасьцях з недахопам ляснога матар'ялу і адсутнасьцю хмызьняковых зарасьляў пэўна, што больш рэнтабельнай сыстымай будзе абсушка адкрытымі канавамі.

На працягу ўсёй гэтай працы лічбы зусім яскрава кажуць з пункту погляду эканамічнай рацыянальнасьці аб тым, што абсушка адкрытымі канавамі і фашынавым дрэнажом больш рэнтабельна.

Тлумачыцца гэта тым, што ў беларускіх умовах не разьвіта ганчарная прамысловасьць, вынікам чаго зьяўляецца надта вялікая каштоўнасьць ганчарных трубак.

Розьніца ў рэнтабельнасьці паміж абсушкай дрэнажом параўнаўча невялікая. І яе можна цалкам ігнараваць перад тэхнічнай рацыянальнасьцю абсушальнай сыстэмы. А дрэнажная сыстэма тэхнічна больш рацыянальна, чым адкрытыя канавы. Значыцца, на першым месцы застаецца дрэнажная абсушка і па эканамічнай рэнтабельнасьці—фашынавы дрэнаж.

III. Эканамічную рэнтабельнасьць сельска-гаспадарчых расьлін трэба разглядаць асобна ва ўмовах прадпрыемскай і працоўнай гаспадаркі па агульнай суме чыстага прыбытку і вытворчасьці адзінкі выдаткаў, аплаце працоўнага дню і ўмоўна—чыстаму прыбытку (глядзі рысунак № 1).

IV*). Па масе рэнты ва ўмовах Камароўскага балота першыя месцы займаюць наступныя сельска-гаспадарчыя расьліны: капуста, бульба, бручка, мешанка канюшыны з цімафейкай, турнэпс і авёс.

Па норме рэнты сельска-гаспадарчыя расьліны разьмяркоўваюцца наступным чынам: капуста, мешанка канюшыны з цімафейкай, бульба, бручка сталовая, авёс, турнэпс.

У працоўнай гаспадарцы з недахопам працоўнай сілы сельска-гаспадарчыя расьліны разьмяшчаюцца наступным парадкам: мешанка канюшыны з цімафейкай, капуста, авёс, бульба, бручка сталовая, турнэпс, ячмень, морква кармавая, жыта азімае і мешанка вікі з аўсом на сена.

У працоўнай гаспадарцы, якія мае ў лішку працоўную сілу, разьмяшчаюцца сельска-гаспадарчыя расьліны гэтак: капуста, бручка сталовая, турнэпс, бульба, морква кармавая, мешанка канюшыны з цімафейкай, авёс, ячмень, жыта азімае, віка-аўсяная мешанка на сена.

*) Сельска-гаспадарчыя расьліны разьмешчаны па іх зьмяншаючамуся значэньню.

Зразумела, што ступень рэнтабельнасьці тэй ці іншай с.-г. расьліны на балоце будзе зьмяняцца ў залежнасьці ад мясцовых умоў рынка. Але яны будуць займаць амаль заўсёды розныя месцы па сваёй рацыянальнасьці ў залежнасьці ад трох гаспадарчых умоў: прадпрыемская гаспадарка і працоўная гаспадарка з лішкам і недахопам працоўнай сілы.

V. а) Зьмяненьне дзесяціпольнага севазвароту гаспадаркай у бок павялічэньня траў за рахунак скарачэньня мала прыбытковых злакаў цалкам рацыянальна. Але ўвядзеньне брэменскай мешанкі траў у гаспадарчыя пасевы і на параўнаўча вялікія плошчы, пры наліччы мешанкі канюшыны з цімафейкай (мешанка Менскай Балотнай Станцыі), нельга лічыць рацыянальным. Увядзеньне яе ў савазварот цярпіма толькі з дасьледчай мэтай.

б) Сяміпольны севазварот можна дапусьціць, а ён з гэтай мэтай і дапушчан, толькі як экспэрымэнт на водны рэжым. У другім сэнсе ён не вытрымоўвае крытыкі, прысутнасьцю стратнай расьліны (жыта азімае) на цэлым полі.

VI. **Інтэнсыўная культура балот вельмі рэнтабельна.**

VII. Рэнта на мэліораваным балоце атрымоўваецца не таму, што затрачан капітал на яго паляпшэньне, а таму, што ў выніку яго затрат выклікаюцца да дзеяньня натуральныя багацьці балота, якія знаходзіліся ў потэнцыяльным становішчы і не давалі рэнты.

VIII. Каштоўнасьць мэліораванага вучастка не залежыць ад колькасьці выдаткаў на ўтварэньне мэліорацыйных пабудоў нават у межах тэхнічнай рацыянальнасьці.

IX. Каштоўнасьць мэліораванага тарпяніка павышаецца пасьля грунтоўнага паляпшэньня яго не на суму мэліорацыйнага капіталу, а на капіталізаваную рэнту.

X. **Сярэдні чысты прыбытак з гэктара тарпяніка 78 р. 8 к.**

XI. **Сярэдняя рэнта гэктара мэліораванага тарпяніка 69 р. 15 к.**

XII. **Вытворачасьць адзінкі выдаткаў на торпе 145,54 проц.**

XIII. **Сярэдняя аплата працоўнага дню расьлінаводзтвам на балоце хістаецца ад 4 р. 39 к. да 4 р. 65 к.** *).

XIV. **Сярэдні чысты прыбытак на торпе складае 45,61 проц. на зваротны капітал, 20,18 проц. на асноўны капітал і 36,39 проц. на мэліорацыйны капітал.**

XV. **Сярэдняя норма рэнты на торпе 38,41 проц.**

XVI. Культура балот сваімі надта вялікімі тэхнічнымі посьпехамі міжвольна зьвяртала ўвагу кожнага, хто з ёю пачынаў знаёміцца ў той ці іншай ступені. Вялікія ўраджаі на балоце рабілі ўплыў ня толькі ў спрыяючы бок, але і наадварот. Гэта значыць, што высокія ўраджаі сельска-гаспадарчых расьлін і амаль поўная адсутнасьць эканамічных даных па гэтым пытаньні прыводзіла да расчараваньня ў культуры балот. Нават шмат якія агрономы з надта вялікай кваліфікацыяй ня верылі ў карыснасьць і мэтазгоднасьць гэтае справы.

Цяпер можна быць упэўненым у тым, што, як капітал, затрачаны на грунтоўнае паляпшэньне натуральных умоў балотнай глебы, выклікае да дзеяньня яго потэнцыяльныя ўласьцівасьці, гэта значыць прыродныя багацьці, гэтак сама будуць вызваны да вельмі ўдзячнай працы, культуры балот, сялянскія працоўныя масы, дзяржаўнымі мерапрыемствамі і навуковымі дасягненьнямі ў галіне культуры балот.

Менск, студзень 1928 г.
Навукова-Дасьледчы Інстытут.

Вучоны Агранам **У. С. Лінeвіч.**

---

*) А па асобных с. г. расьлінах на торпе аплата працоўнага дню хістаецца ад 79 к. да 7 р. 14 к. (табл. № 28).

РЕЗЮМЕ.

Вышеизложенная работа представляет собою экономический анализ сельско-хозяйственных культур, которые испытывались на торфянике Минской Болотной Опытной Станции с 1914 г. по 1926 год и общую экономическую оценку интенсивной культуры болот в белорусских условиях. Резюмируя данную работу, приходим к следующим выводам:

I. а) Фашинный дренаж, а в наиболее лесистых местах, жердяной дренаж, в белорусских условиях являются экономически более рациональными системами осушки болот.

в) В местах с недостатком лесного материала и отсутствием кустарниковых зарослей, наиболее дешевым и рациональным способом осушки будет система открытых канав.

с) Осушка гончарно-трубчатым дренажом менее рентабельна в белорусских условиях *), а осушка бутцовским дренажом по рентабельности занимает предпоследнее место.

II **). В условиях предпринимательского хозяйства, экономически более рентабельными с-х. культурами являются следующие (смотр. табл. № 1 и 22 и диаграммы—№ 1 и 2):

а) по массе ренты: 1) капуста, 2) картофель, 3) брюква столовая, 4) смесь трав (клевера с тимофеевкой), 5) турнепс и 6) овес;

в) по норме ренты: 1) капуста, 2) смесь трав (клевера с тимофеевкой), 3) картофель, 4) брюква столовая, 5) овес и 6) турнепс;

с) в условиях трудового хозяйства экономически более рациональны следующие с.-х. культуры (см. табл. № 27 и 28):

а) с недостатком рабсилы: 1) смесь трав (клевера с тимофеевкой), 2) капуста, 3) овес, 4) картофель, 5) брюква столовая и 6) турнепс;

б) с избытком рабочей силы: 1) картофель, 2) турнепс, 3) морковь кормовая, 4) капуста, 5) смесь трав (клевера с тимофеевкой), 6) брюква столовая и 7) овес.

III. Интенсивная культура болот в белорусских условиях экономически рентабельна и рациональна (см. таб. №№ 29 и 30 и диаграмму № 3).

IV. Средняя чистая прибыль с гектара **торфяника 78 р. 8 коп.**

V. Средняя рента с гектара торфяника **69 р. 15 коп.**

VI. Производительность единицы затрат на торфу **145,54 проц.**

VII. Средняя чистая прибыль на торфу составляет **45,61 проц. на оборотный капитал 20,18 проц. на основной капитал и 36,39 проц. на мелиорационный капитал.**

VIII. Средняя норма **ренты 38,41 проц.**

IX. Стоимость мелиорированного торфяника повышается после коренного улучшения его не на сумму мелиорационного капитала, а на **капитализированную ренту** (см. табл. № 31).

---

*) В виду большой дороговизны гончарных трубок и неразвитости гончарной промышленности в Белоруссии.

**) Сельско-хозяйственные культуры расположены по своему убывающему значению.

X. Средняя оплата рабочего дня полеводством на болоте колеблется от **4 руб. 39 коп. до 4 руб. 65 коп.**

XI. Останавливаясь на методике работы, укажем только на отдельные принципы ее. Прежде всего мы разделили все расходы по мелиорации на два вида:

1) **вечные мелиорации**, затраты на которые присоединяются непосредственно к стоимости торфяника и не амортизируются, а сама мелиорация служит вечно или вернее до тех пор пока существует хозяйство и продолжает использовать участок болота по прямому его назначению;

2) **мелиорации, которые по прошествии ряда лет должны быть заново восстановлены**, т. е. этот вид подлежит ежегодному погашению*).

XII. Расходы, отнесенные к вечной мелиорации, **нельзя относить на счет культур первых годов** потому, что эти затраты сделаны на коренное улучшение болотного участка, которые не погашаются в продолжение одного года, а, следовательно, и вся стоимость этой мелиорации не должна войти в стоимость с.-х. продуктов первых посевов.

Их нельзя относить и к тем расходам, которые подлежат погашению потому, что эти затраты на коренное улучшение больше не повторяются, если площадь будет находиться под сельско-хозяйственными угодьями. В таком случае затраты на вечную мелиорацию присоединяются к стоимости торфяника непосредственно и повышают ценность болотного участка на сумму, равную капитализированной ренте, которая получится после затраты капитала на мелиорацию участка, а, следовательно, не будет подлежать и ежегодному погашению. На затраченную сумму нужно начислять ежегодно проценты на капитал, которые и будут ежегодно входить в стоимость сельско-хозяйственных продуктов. Эти текущие проценты и будут единственными ежегодными расходами по вечной мелиорации, конечно, за исключением единовременных расходов на самую мелиорацию.

XIII. При исчислении годовых расходов по отдельным с.-х. культурам, мы относили не только все амортизационные и текущие расходы в году, но и проценты на авансированный капитал. Это делалось для того, чтобы выявить действительную рентабельность с.-х. культур с одной стороны, а с другой стороны и потому, что проценты на авансированный **) капитал являются необходимым расходом, сумма которого должна входить в стоимость с.-х. продуктов (смотр. табл. № 19).

XIV. Экономическую рациональность с.-х. культур на торфу мы рассматривали с четырех точек зрения: **по массе и норме ренты в условиях предпринимательского хозяйства, по оплате рабочего дня и условно-чистому доходу в условиях трудового хозяйства с избытком и недостатком рабочей силы** (смотр. чертеж № 1).

Ученый Агроном В. С. Линевич.

Минск, январь 1928 г.
Научно-Исследовательский Институт.

*) Единовременные затраты на вечные мелиорации (смотр. табл. № 3, а общие затраты на мелиорацию и годовые расходы смотр. табл. № № 4, 5, 6, 7, 8).
Затраты основного капитала на гектар торфяника смотр. табл. № 10.

**) Оборотный капитал.

Zusammenfassung.

Die vorstehende Arbeit ist eine ökonomische Analyse der landwirtschaftlichen Kulturen, welche in der Moorwirtschaft (Moorversuchstation zu Minsk) von 1914 bis 1926 einer Untersuchung unterworfen wurden, und stellt ausserdem eine wirtschaftliche Bewertung intensiver Moorkultur in weissrussischen Verhältnissen dar. Wenn man die Ergebnisse vorliegender Arbeit zusammenfasst, so kommt man zu folgenden Schlüssen:

I. a) Faschinendrainage, in vorwiegend bewaldeter Gegend Stangendrainage, ist unter weissruthenischen Verhältnissen das ökonomisch rationellste Trockenlegungssystem von Moorboden.

b) In Gegenden, wo es an Holzmaterial mangelt und Strauchwuchs fehlt, ist Trockenlegung mit offenen Kanälen das billigste und rationellste Verfahren.

c) Die Anwendung der Tonrohrdrainage ist unter weissruthenischen Verhältnissen *) weniger rentabel. Butzendrainage nimmt inbezug auf Rentabilität die vorletzte Stelle ein.

II. **) Unter den durch Unternehmerwirtschaft gegebenen Verhältnissen sind die wirtschaftlich rentabeleren Kulturen folgende (s. Tabelle № 1 und 22 und Diagramme № 1 u. 2):

a) nach der Rentenmasse: 1) Kohl, 2) Kartoffel, 3) Tafelrübe, 4) Grasmischung (Klee mit Timothygras, 5) Turnips, 6) Hafer;

b) nach der Rentennorm: 1) Kohl, 2) Grasmischung (Klee mit Timothygras), 3) Kartofell, 4) Tafelrübe, 5) Hafer und 6) Turnips.

Bei Selbstbewirtschaftung sind folgende landwirtschaftliche Kulturen die rationelleren (s. Tab. № 27 und 28):

a) bei Mangel an Arbeitskräften: 1) Grasmischung (Klee und Timothygras) 2) Kohl, 3) Hafer, 4) Kartoffel, 5) Tafelrübe und 6) Turnips;

b) bei Überfluss an Arbeitskräften: 1) Kartoffel, 2) Turnips, 3) Futtermöhre, 4) Kohl, 5) Grasmischung (Klee und Timothygras) 6) Tafelrübe und 7) Hafer.

III. Intensive Moorboden Kultur ist unter weissruthenischen Verhältnissen rentabel und rationell (s. Tab. № 29 und 30 und Diagramm № 3).

IV. Der mittlere Reingewinn von 1-ha Moorboden beträgt 78,08 Rub.

V. Die mittlere Rente von 1-ha Moorland beträgt 69,15 Rub.

VI. Die Produktivität einer Ausgabeneinheit beträgt 145,54 proz.

VII. Der durchschnittliche Reingewinn im Torflande beträgt 45,61 proz. vom Betriebskapital und 20,18 proz. vom Grundkapital.

VIII. Die mittlere Rentennorm ist 38,41 proz.

IX. Der Wert des meliorierten Moorboden erhöht sich nach durchgreifender Verbesserung nicht um die Summe des Meliorationskapitales, sondern um die kapitalisierte Rente (s. Tab. № 31).

X. Die Feldarbeit auf Moorboden bezahlt sich bei Selbstbewirtschaftung durchschnittlich mit 4,39—4,64 Rub. pro Tag.

---

*) Im Hinblick auf den hohen Preis der Tonrohre und die niedrige Entwicklungsstufe dieses Industriezweiges in Weissruthenien.

**) Die landwirtschaftlichen Kulturen sind ihrem Wirtschaftlichkeitsgrad nach in absteigender Folge angeordnet.

XI. In dem wir zur Arbeitsmethode übergehen, wollen wir hier nur ihre einzelnen Prinzipien andeuten.

Vor allem haben wir alle Meliorationsausgaben in zwei Kategorien eingeteilt.

1. In Ausgaben für ewige Meliorationen, die unmittelbar zum Werte des Torfgrundstückes hinzugeschlagen werden, keiner Amortisation unterliegen und bei denen die Melioration selbst ewig bestehen bleibt oder genauer ausgedrückt, solange die Wirtschaft besteht und das Torfgrundstück seiner direkten Bestimmung gemäss bewirtschaftet wird.

2. In solche Meliorationen, die nach Verlauf einer Reihe von Jahren erneuert werden müssen, d. h., dass diese Kategorie jährliche Tilgung verlangt*).

XII. Die zur ewigen Melioration gehörigen Ausgaben dürfen unter keinen Umständen den Kulturen der ersten Jahre zu Lasten geschrieben werden. Auch dürfen sie nicht jenen Ausgaben zugezählt werden, die einer Tilgung unterliegen. Im ersten Falle darf das nicht getan werden, weil diese Ausgaben für eine durchgreifende Verbesserung des Torfgrundstückes gemacht werden, die nicht im Verlaufe eines Jahres getilgt werden können, woraus folgt, dass der Gesamtwert dieser Melioration nicht in den Wert der landwirtschaftlichen Produkte der ersten Aussaaten eingeschlossen werden darf.

Im zweiten Falle ist das nicht angängig, weil sich diese Ausgaben für eine durchgreifende Verbesserung nicht mehr wiederholen, solange sich die Fläche unter landwirtschaftlicher Bearbeitung befindet. In diesem Falle verschmelzen sich die Ausgaben der ewigen Melioration unmittelbar mit dem Werte des Torfgrundstückes und erhöhen den Wert desselben um eine der kapitalisierten Rente gleichkommende Summe, welche das angelegte Kapital bringt, folglich einer jährlichen Tilgung nicht unterliegt. Auf die verauslagte Summe müssen jedes Jahr Zinsen geschlagen werden, welche ihrerseits in den Wert der landwirtschaftlichen Produkte einbegriffen werden. Diese laufende Prozente sind somit die einzigen alljährlichen Ausgaben für ewige Melioration, natürlich mit Ausnahme der einmaligen Ausgaben für die Melioration selbst.

XIII. Bei der Berechnung der Jahresausgaben berücksichtigen wir nicht nur alle laufenden und Amortisationsausgaben, sondern auch die Verzinsung des Kapitalvorschusses. Es wurde das aus dem Grunde getan, um einerseits die wirkliche Rentabilität der landwirtschaftlichen Kulturen aufzuzeigen und weil sich anderseits eine Verzinsung des Kapitalvorschusses**) als notwendige Auslage erweist, deren Betrag in den Wert der landwirtschaftlichen Produkte eingeschlossen werden muss (s. Tab. № 19).

XIV. Die wirtschaftliche Rationalität der landwirtschaftlichen Kulturen auf Moorboden wurde von vier Gesichtspunkten aus erörtert: nach Rentenmasse und Rentennorm unter den Verhältnissen der Unternehmerwirtschaft, nach der Höhe in welcher sich der Arbeitstag bezahlt und nach dem bedingten Reinertrag bei Selbstbewirtschaftung mit genügenden und mangelnden Arbeitskräften (s. Zeichnung 1).

Diplomierter Agronom **W. S. Linjewitsch.**

Minsk, Januar 1928.
Institut für wissenschaftliche Forschung.

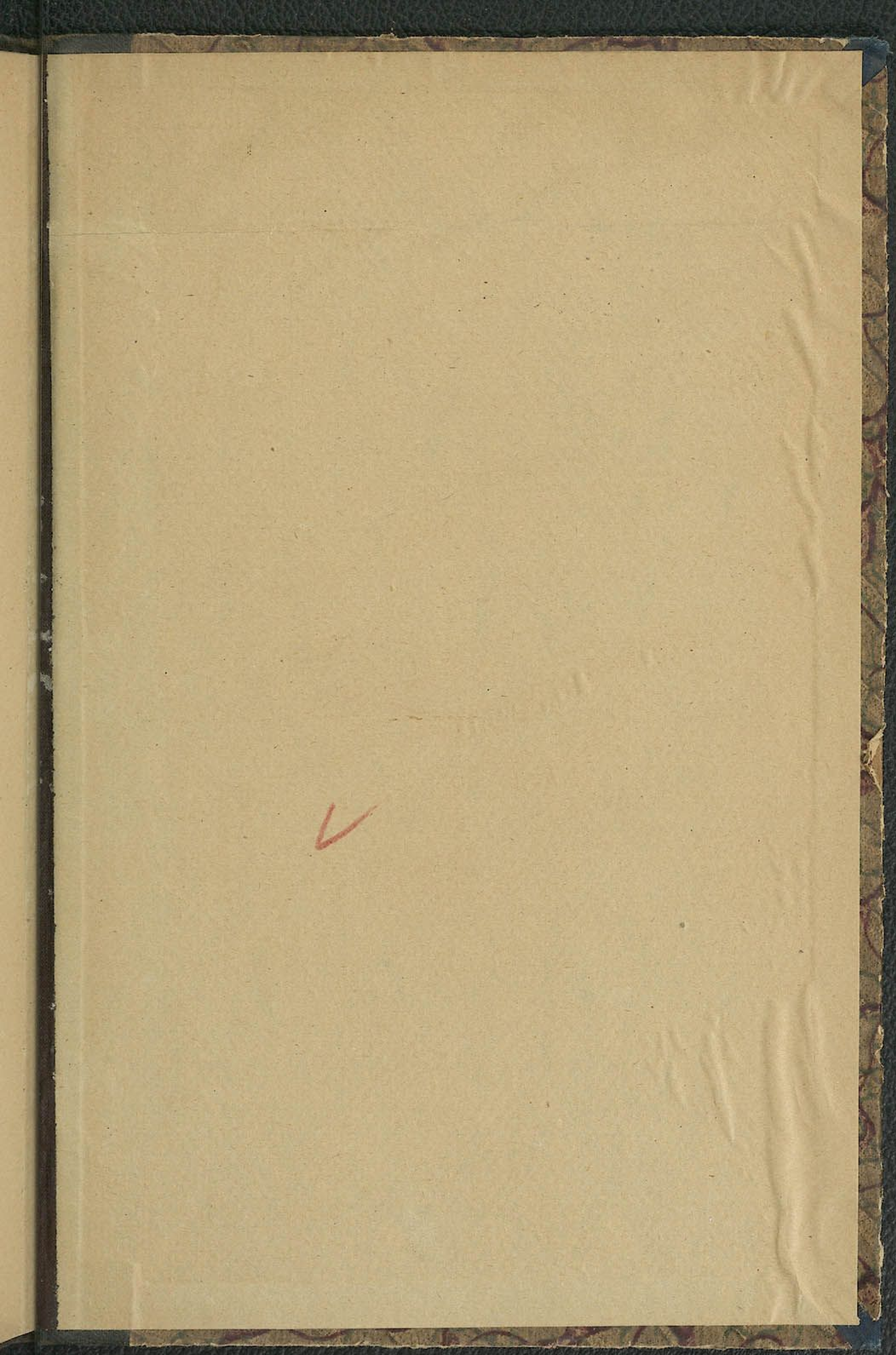

---

*) Einmalige Ausgaben für ewige Meliorationen (s. Tab. 3, allgemeine Ausgaben für Melioration und jährliche Ausgaben s. Tab. № № 4, 5, 6, 7, 8. Betriebskapitalanspannung für 1 ha Torfland s. Tab. № 10.

**) Betriebskapital.

B0000002208543